

INGLISE - EESTI OHTLIKU LASTI SELETAV SÕNASTIK ENGLISH - ESTONIAN HAZARDOUS CARGO GLOSSARY

Käesolev sõnastik sisaldab vasteid ja sõnaseletusi mõistetele ja väljenditele, mis esinevad ohtliku lasti vedu rahvusvaheliselt reguleerivates dokumentides nagu: *International Maritime Dangerous Goods Code*, *International Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying Dangerous Chemicals in Bulk*, *International Safety Guide for Oil Tankers and Terminals*, *International Maritime Solid Bulk Cargoes Code* jt. Märksõnad on need sõnad ja väljendid, millele eesti keeles puudub otsene sisuline vaste või on neil käsitletava valdkonna kontekstist sõltuvalt tavapärasest erinev tähendus. Ingliskeelse mõiste sisulise tähenduse paremaks avamiseks on pakutud võimalikud sobivad vasted ja lisatud ka abistavaid selgitusi. Niisuguseid sõnu kohtab palju nafta ammutamise, töötlemise ja kasutamise valdkonnas, kus kõrvuti pika ajaloo mõistetele on kasutusel ka kaasaegsed või maailma eri piirkondades kasutusele võetud mõisted. Sõnastik on koostatud Veeteede Ameti ohtliku lasti talituses. Arvamused ja märkused palume saata e-posti aadressile Jaak.Arro@vta.ee.

A lfa

ADR – *European Agreement Concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Road* – Ohtlike veoste rahvusvahelise autoveo Euroopa kokkulepe

API Gravity - API tihedus. Ameerika Naftainstituudi (*American Petroleum Institute*) poolt kasutusele võetud suhtarv nafta ja naftasaaduste tiheduse iseloomustamiseks, mida väljendatakse API kraadides (°API). Väljendab suhtelist tihedust temperatuuril 60 °F (15,6 °C) ja leitakse järgmise avaldise abil °API = 141,5/(suhteline tihedus 60/60°F) – 131,5.

ASTM – vt **American Society for Testing and Materials**

ATK – vt **aviation turbine kerosene**

absorb – absorbeerima, neelama (näiteks vedelik neelab gaasi), lahustama (vedelikus). Neeldumine toimub kogu neelava materjali (absorbendi) massi ulatuses. Absorbeerida võib radioaktiivset kiirgust, loogienergiat jm. (võrdle **adsorb**).

acetic acid – äädikhape (tavaliselt vesilahus)

glacial acetic acid – jää-äädikas, jää-äädikhape. Puhas, veevaba äädikhape sulamistemperatuuriga 16,6 °C.

acetic ether – etüületanaat, etüülatsetaat, etüülalkoholi äädikhappe ester. Arhailine keemiline nimetus, mis on olnud kasutusel toote nimetusena.

acidity – happe(li)sus. Iseloomustab keskkonna (tavaliselt vesi) happelist reaktsiooni (vt **pH**).

acids – happed (söövitavate ainete segregeerimisrühm). Rühma kuuluvad ained kahjustavad eluskudesid, reageerivad metallidega (võimalik gaasilise ja plahvatusohtliku vesiniku eraldumine, aga ka teiste ja sealjuures mürgiste gaaside eraldumine) ning võivad kahjustada nii looduslikke kui ka sünteetilisi tekstiilmaterjale.

activator – aktivaator, ergutaja, tundlikkuse suurendaja. Ei ole katalüsaator, kuid muudab ainele lisamisel selle keemilisi omadusi, näiteks vähendab aine termilist stabiilsust. Mõned aktivaatorid suurendavad ensüümide (biokeemilised katalüsaatorid) aktiivsust.

active substance – aktiivaine (aktiivselt toimiv aine), toimeaine. Toodetes on aktiivaine tavaliselt lahjendatud mingi neutraalse täiteainega.

actual breakthrough time – tegelik mõju(avaldu)misaeg, läbitungimisaeg. Keskmise ajavahemik, mis möödub materjali (riie jm) esialgsest kontaktist kemikaaliga kuni selle toime avaldumiseni läbi materjali.

acute – akuutne, äge (iseloomustab mürgi toimimise kiirust)

adamsite – adamsiit (sõjagaas vt. **gas** alt **sneeze gas**)

additive – lisand, lisaaine, manus. Aine, mis lisatakse kemikaalile (pooltootele) selle tarbimisomaduste parandamiseks. Näiteks mootoriõli saamiseks lisatakse baasõlile mitmesuguseid manuseid (lisaaineid), mis suurendavad viskoossusindeksit, vähendavad kuivhõõrdumise kahjulikku mõju, aeglustavad õli vananemist (oksideerumist) jm.

adhere – kinni pidama, nakkuma, külge hakkama

adhesive – kleepaine, liim. Liimi ohtlikkus, näiteks tuleohtlikkus, vedamisel tuleneb eelkõige kasutatud lahusti ohtlikest omadustest.

adsorb – adsorbeerima. Ainet (gaasi, vedelikku või lahuse komponenti) siduma mingi materjali (adsorbendi) pinnale (pinnaga). Head adsorbendid on suure eripinnaga (poorsed) materjalid. Näiteks aktiivsüsi seob oma pooride pinnale gaase, meditsiiniline aktiivsüsi seob seedetraktis leiduvaid mürgiseid aineid. Aktiivsöe aktiveerimise käigus vabastatakse söe pooride pind sinna kinnitunud (adsorbeerunud) ainetest (võrdle **absorb**).

aerosol – aerosool. Pihustatud (dispergeeritud) tahke aine või vedeliku ülipeente osakeste ühtlane segu gaasiga, tavaliselt õhuga. Aerosool seguna on suhteliselt püsiv (ei kihistu) vaatamata sellele, et pihustatud aine tihedus võib olla gaasi tihedusest suurem. Tüüpilised aerosoolid on suits ja udu.

aerosol dispensers or **aerosols** – aerosoolpakendid. Ühekordselt täidetavad, surugaasi või veeldatud gaasi rõhu all olevad ja väljastusseadmega varustatud mahutid (pakendid). Aerosoolpakendi väljastusseade, sõltuvalt materjalist, võimaldab pakendi sisu kätte saada tahke aine või vedeliku aerosoolina, vahuna, pastana, pulbrina, vedelikuna või gaasina.

affected by dangerous goods – ohtlikust kaubast kahjustatud (kahjustatud, ohtlikult mõjutatud ohtlikust kaubast)

air reactive substance – õhuga (ohtlikult) reageeriv aine. Aine, mis reageerib õhus oleva hapnikuga ja selle tulemusena tekkiv aine (reaktsiooni saadus) loob ohtliku olukorra. Näiteks eetrite reageerimisel õhuhapnikuga (oksüdeerumisel) tekivad väga suure plahvatusjõuga peroksiidid. Mitte segamini ajada mõistega "isesüttiv aine" (võrdle **spontaneous combustion**).

alkali – leelis (tugev alus). Kudesid ja riideid (tekstiilmaterjale) tugevalt söövitav aine.

alumina – alumiiniumoksiid, korund (võrdle **oxyton**)

amalgam – amalgaam (elavhõbedat sisaldav sulam)

ambient temperature – ümbritsev(a keskkonna) temperatuur. Silmas peetakse tavatingimustele vastavat ümbritseva keskkonna temperatuuri. Näiteks ruumi (keskmiseks) temperatuuriks loetakse 20 °C.

American Society for Testing and Materials – Ameerika Materjalide Katsetamise Ühing. Töötab välja standardeid materjalide iseloomustamiseks (ASTM standardid), mis on üleilmselt kasutusel naftasaaduste iseloomustamiseks.

ammonia slippage (slip) – ammoniaagi (läbi)lipsamine. Mõiste on seotud selektiivse katalüsaatoriga laeva põlemisgaaside puhastamistehnoloogiaga, mis taandava reagentina kasutab ammoniaaki (mürgine gaas) või karbamiidi (ammoniaagi saamiseks). Ammoniaagi liia korral osa gaasi jääb reageerimata ja muundatakse puhastusseadmes lämmastikdioksiidiks. Kui ammoniaaki ei ole piisavalt, siis osa lämmastikoksiide jääb lämmastikuks muundamata.

ammonium compounds – ammooniumi ühendid. Ainete segregatsioonirühm, mis esindab erinevatesse ohuklassidesse kuuluvaid aineid, mille ühiseks tunnuseks on ammooniumrühm (NH₄) molekulis.

angle of response – (puistematerjali) varisemisnurk. Mittenidusa (vabalt voolava, valguva) materjali suurim puistekoonuse nurk horisontaalse aluse suhtes, oluline näitaja mittenidusate puistematerjalide (vt **cohesive** alt **non-cohesive**) ohtlikkuse, lasti stabiilsuse, hindamisel mereveel.

antidote - vastumürk, antidoot. Aine, mis muudab mürgise aine kahjutuks või kuidagi teisiti kaitseb organismi mürgise aine kahjuliku toime eest.

anti-static additive – antistaatiline lisand. Lisatakse naftasaadustele (tavaliselt heledatele naftasaadustele), et tõsta nende elektrijuhtivust ja vähendada ohtliku staatilise elektrilaengu tekkimist naftasaaduste ümberpumpamisel suure joonkiirusega.

aqua fortis – (kontsentreeritud) lämmastikhape. Toote nimetus.

aquatic pollutant – veekeskkonna reostaja (reostusaine). Arvestab ainult kemikaali otsest mürgist toimet vee-elustikule (võrdle **marine pollutant**).

aromatic – aroomaatne (aromaatsete ühendite üldnimetus). Paljud selle ühendite rühma ained on tugeva iseloomuliku lõhnaga, mis ei pruugi olla meeldiv. Aroomaatne on iga ühend, mille struktuuris esineb benseeni tuum nn aroomaatne tuum (vt **aromatics**).

aromatic hydrocarbon – aroomaatne süsivesinik. Aroomaatne ühend, mis koosneb ainult süsinikust ja vesinikust.

aromatic compound – aroomaatne ühend. Ühend (kemikaal), mille ehituses on vähemalt üks aroomaatne tuum (reeglina benseeni tuum).

low aromatic – madala aromaatsusega (segu). Tähistab madalat aroomaatsete ühendite sisaldust mingis segus, tavaliselt naftasaaduses, näiteks bensiinis.

aromatics – aroomaatika rühm (üldmõiste). Aroomaatsete ühendite rühm, kuhu kuuluvate süsivesinike ühiseks tunnuseks on ühe või mitme aroomaatse süsteemiga tuuma esinemine molekulis. Aroomaatne süsteem esineb tsükliilistes struktuurides, kus π (pii) -elektronid moodustavad ühtse suletud elektronpilve. Kõige tuntum aroomaatika esindaja on benseen (C₆H₆), kuid aroomaatne süsteem esineb ka heterotsükliilistes ühendites (lisaks süsinikule ja vesinikule on molekulis veel teisi elemente), näiteks väävel tiofeenis (C₄H₄S), lämmastik püridiinis (C₅H₅N) jt. Nafta ja naftasaaduste koostisega seoses eristatakse aroomaatika rühma sees ka kindlapiirilisemaid rühmi, näiteks akronüüm **BTEX** tähistab rühma, kuhu kuuluvad benseen, toluen, etüülbenseen ja dimetüülbenseenid ehk ksüleenid (vt **xylenes**). Polütsükliiliste aroomaatsete süsivesinike rühma tähistab **PAH**, kuhu kuuluvad naftaleen, fenantreen jt.

arsine – arsiin, arsaan (AsH₃). Tekib arseniidi, näiteks tsinkarseniidi, reageerimisel veega. Eriti mürgine gaas, küüslaugu lõhnaga, lõhnalävi 0,6 ppm ja lubatud piirkontsentratsioon töökohas 0,02 ppm.

article – ese, toode. Ohtlike kaupade hulka kuuluvad need esemed ja tooted, mis sisaldavad üht või mitut ohtlikku kemikaali (ainet).

arroba castellana – ajalooline massiühik, mis on võrdne 11,5 kg. Hispaanias on juba seitsmeteistkümnendast sajandist kasutusel veoanumad, mis mahutavad 34,5 kg ehk 3 *arroba castellana*-st elavhõbedat.

asphalt – asfalt, bituumen. Looduslikult esinev või nafta töötlemisel tekkiv raske jääk (jääkide segu), mis on erineva koostise ja konsistentsiga, vedelast tahkeni.

asphaltenes – asfalteenid, asfalteenaine. Tegemist on lahustumatute, tahkete või pooltahkete kõrge aromaatsusastmega osakestega, mis seovad endasse vett, tuhka ja muid lisandeid. Asfalteenid setivad välja naftast, rasketest naftasaadustest või bituumenist kerge süsivesiniklahusti (n-pentaan või n-heksaan) lisamisega. Nimetus asfalteenid on tulnud sellest, et asfalteenidele iseloomulikud ühendid on ülekaalus maanteede katmiseks kasutatavas asfaldis.

asphyxiant – lämmatav aine (gaas või aur). On ohtlik, sest alandab õhus hapniku sisaldust (lahjendab või tõrjub ruumist välja). Reeglina ei ole tegemist mürgise või söövitava gaasiga. Tüüpiline esindaja on lämmastik (võrdle **suffocating gas**).

assay – katse, analüüs; katsetama, analüüsima. Tegevus mingi kindla aine olemasolu ja sisalduse kindlakstelemiseks segus.

assembly of cylinders – balloonide kogum. Võivad olla omavahel ühendatud ühtse gaasijaotussüsteemiga (võrdle **multiple-element gas container**).

associated hazards – seonduvad, kaasnevad ohud. Ei ole lisaohu sünonüüm (võrdle **subsidiary risk**). Näiteks, kui aine eraldab veega reageerimisel mürgist gaasi, siis ei ole lisaohu "mürgine gaas", kuid selle aine omaduste kirjelduses (IMDG koodeksis veerg 17) juhitakse mürgise gaasi eraldumise võimalusele tähelepanu.

austenitic stainless steel – austendiline roostevaba teras, happekindel roostevaba teras. Roostevaba teras, milles kroomi ja nikli sisaldus annab suurema korrosioonikindluse.

auto-ignition (autoignition) – isesüttimine. Aine (materjali) süttimine ilma süütamiseta (välise süütamise allikata nagu säde, leek jm), kui temperatuur on tõusnud aine isesüttimistemperatuurini. Süttib siiski ainet (vedelik või tahke) temperatuuri tõustes eralduv gaas või aur, mis võib olla ka aine soojusliku (termilise) lagunemise saadus (reeglina tahkete ainete korral).

autoignition temperature – isesüttimistemperatuur. Madalaim temperatuur, mille juures aine gaasilises olekus, aur või laguproduktid süttivad iseeneslikult (võrdle **ignition temperature**).

aviation turbine kerosene – lennukipetrol. Lubatud madalaim leekpunkt on, sõltuvalt margist, 38 kuni 43 °C, väljaarvatud lennukikandjatel lubatav lennukipetrol, mille leekpunkt ei tohi olla alla 60 °C.

avoid contact with oil (water) – vältida (väldi) kokkupuutumist õliga (veega). Õli (*oil*) on siin põlevvedeliku(materjali) tähenduses. Asjakohane hoiatus jahutamise veeldatud hapniku korral.

azides – asiidid (ainete segregatsioonirühm). Paljud asiidid on puudutamisele, hõõrumisele jm väga tundlikud lõhkeained, plahvatavad isegi märjas olekus.

azotic acid – lämmastikhape. Toote nimetus.

awning – varikatus. Kasutatakse ohtliku kauba kaitsmiseks otsese päikese kiirguse eest.

[Algu](#)

B

BC Code - vt Code of Safe Practice for Solid Bulk Cargoes

B/L figure ... mt in vacuo - konossementi kantud kauba kogus tonnides vaakumis (kauba tegelik mass). On dokumendi "*Statement of Facts*" kokkuvõtlik tulemus ja saadakse kaldamahutites tehtud tankerist sõltumatute mõõtmiste ja arvutuste tulemusena (vt **statement of facts**). Mõõtmistulemuste üleviimisel vaakumi (tingimustesse) arvestatakse õhu üleslükkega, millest tingitult on lasti iga kuupmeetri mahu tegelik mass umbes 1,2 kg võrra suurem, kui see tuleb välja otsestest mõõtmistest (kaalumisest). Suurte tankerite korral võib nii saadav lasti massi parandus ulatuda sadadesse tonnidesse.

BLU Code – vt Code of Practice for the Safe Loading and Unloading of Bulk Carriers

BTEX - vt aromatics

backflash - vt flash back

barrel – vaat, tünn (sünonüüm **cask**); barrel (mõõtühik). Barreli kui mõõtühiku väärtus sõltub mõõdetavast materjalist, ameerika nafta mõõtühikuna on see 0,158987 m³.

wooden barrel – puuvaat, puutünn

base cargo – suhteliselt raske last, mis vajaliku püstuvuse tagamiseks merel paigutatakse trümmi põhja või minimaalne kauba kogus, mida laevaliin nõuab laevalt laadimissadamasse saabumisel.

belly valve – (mahuti) põhjakraan. Mistahes tüüpi kraan, mille kaudu on võimalik mahutit täielikult tühjendada.

big bag – suur kott (otsetõlge), painduva (elastse) vahekonteineri (vt **IBC all flexible IBC**) sünonüüm. Ohtliku kauba pakkimiseks sobiv suur kott erineb tavakauba jaoks mõeldud suurest kotist (vt **IBC**).

bioaccumulate – bioakumuleeruma (kogunema elavasse organismi ja jääma sinna pidama pikemaks ajaks). Aine loetakse ohtlikuks elusorganismile, kui aine jääb organismi pidama üle nädala.

biodegradation – biolagunemine. Aine lagunemine keskkonnas bioloogilise toime (bakterid, seened, taimed jt) tulemusena. Kaasmõju on valgusel, hapniku olemasolul või puudumisel, temperatuuril jm.

bitumen – bituumen. Looduslikult esinev (raske toornafta, tõrv, asfalt, vaha jt) või pürogeensete (kõrgtemperatuuriliste) protsesside tulemusena saadud süsivesinike segu nagu kivisõetõrva destillatsiooni või nafta vaakumdestillatsiooni raske jääk, pikka aega ilmastiku mõjule allunud

(oksüdeerunud) toornafta või kõrgtemperatuurilise oksüdeerimisega saadud teekattematerjal (vt **asphalt**).

black carbon - must süsinik (otsetõlge), nanotahm. Laevakütuse, nii kerge kui ka raske, põlemisaaduste leitud tahked nanoosakesed (30 kuni 80 nanomeetrit). Tegemist on mitte ainult süsinikust koosnevate keeruka koostisega ühendite üliväikeste osakestega (aerosooliga), mis neelavad päikese soojuskiirgust enam kui tahm ja jäädes maa atmosfääri pikaks ajaks kanduvad laiali suutele aladele. See soodustab üleilmset lume ja jää kiirendatud sulamist ja mõjutab maakera kliimat. Arvatakse, et nanotahma mõju maakera soojenemisele ületab tunduvalt paljuräägitud CO₂ mõju.

blank – pimetoru (umbne torustiku vahetükk, millega suletakse gaasi või vedeliku edasipääs); torustikku sulgema umbse vahetükiga. Tavakeeles kasutatakse sageli mõisteid pime, pimedaga sulgema või (pane) pime ette (vt ka **blank flange**).

blank flange – pime, pimeäärrik. Umbne ketas (toru sulgev vahesein), millega suletakse torustikus gaasi või vedeliku edasipääs.

blank off – umbselt kinni (suletud), pimeäärrikuga suletud (sulgema). Välistab vedeliku või gaasi liikumist (torustikus) keelatud suunas.

clearly identifiable blank – selgesti tuvastatav pimetoru. Et torustiku sulgemine pimetoriga oleks selgelt nähtav (tuvastatav) kasutatakse sageli prillikujulist vahetükki, mille üks pool on avaga ja teine on umbne. Kui pimetoru kasutamise kohas on nähtav avaga pool, siis torustik on umbselt suletud ja vastupidi.

blanketing – vt **padding**

blast hazard – plahvatus oht (lööklaine tekkimise oht). Erineb plahvatuses, mis tekib lõhkekeha plahvatamisel (vt **projection hazard**).

blasting agent – lõhkeaine. Vastavalt testitud tuim lõhkematerjal, mille puhul on väga väike tõenäosus, et see materjal plahvatab juhuslikult või detoneerub põlemisel.

blast wave – lööklaine. Rõhu kiire muutus keskkonnas (õhk, vesi jm), mis liigub plahvatus kohast eemale. Terav rõhu kasv on tuntud lööklainena (*shock wave*) ja laine levib alati helist kiiremini (ülehelikiirusel). Aeglane rõhu kasv on tuntud kompressioonilainena (*compression wave*) ja laine levib helikiirusel.

blending – (kokku)segamine. Vedelkütuste kokkusegamine erinevatest naftatöötlemise saadustest. Bensiinide kokkusegamine ja lõplik väävlis vabastamine (vt **sweetening**) toimub tavaliselt takerite kaubatankides.

bleve (boiling liquid expanding vapour explosion) – bleve (keeva vedeliku paisuva auru plahvatus), pahvak. Kui paisuva auru pahvakule järgneb aurupilve süttimine tulekera tekkimisega, siis mõnikord kasutatakse mõistet kuum bleve (**hot bleve**), vastasel juhul - külm bleve (**cold bleve**). Mõiste "bleve" on üle võetud mitmesse keelde, näiteks soome ja saksa keelde. Üks ohtlikumaid (kuuma) bleve tekitajaid on rõhu all veeldatud propaan, aga ka majapidamises ja autokütusena kasutatav balloonigaas (propaani ja butaani segu), n.n vedelgaas. Kuuma bleve ohtlikkus sõltub gaasi eripõlemissoojusest (kütteväärtusest), aga ka veeldatud gaasi jahtumisel algtemperatuurilt (keskkonna temperatuur) aine normaalarõhul keemistemperatuurini (lõpptemperatuur) vabaneva energia hulgast, s.o kui suur osa aineist läheb selle energia arvelt vedelast olekust gaasilisse olekusse (sõltub vedeliku soojusmahtuvusest ja aurustumissoojusest). Näiteks algselt 20 °C juures olevast veeldatud propaanist gaasistub nii 1/3 esialgsest massist.

bob – ripats. Tankides oleva vedeliku mõõtmiseks kasutatava mõõtelindi ripats.

boiling – keev; keemine; keetmine

boiling point – keemistemperatuur, keemistäpp. Kuna aine keemistemperatuur sõltub rõhust, siis tavaliselt määratakse (esitatakse teatmikes) see normaalsele õhurõhule vastaval rõhul (101,3 kPa, vanemates allikates 760 mm elavhõbedasammast). Kui keemistemperatuur on mõõdetud normaalsest õhurõhust erineval rõhul, siis alati märgitakse ära ka mõõtmise ajal vedeliku kohal valitsenud tegelik rõhk.

boiling temperature – keemistemperatuur. Temperatuur, mille juures vedeliku aururõhk on võrdne õhurõhuga (seadmes valitseva rõhuga), mis võib normaalsest õhurõhust erineda. Keemistemperatuur sõltub rõhust vedeliku kohal (võrdle **boiling point**). Keeva vedeliku aur, kui selle tihedus ületab õhu tiheduse (on õhust raskem), tõrjub keeva vedeliku pinnalt ja selle vahetust lähedusest õhu täielikult välja.

boil off – välja aurutama. Süvajahutamiseiga veeldatud gaasi temperatuuri alandatakse lasti osalise väljaaurutamiseiga kaubatankist.

bolster – kaubaalus, platvorm. Külgedeta konteineri põhjale vastav veovahend, mida sageli kasutatakse saematerjali (lauad jm) või kottides veetava kauba (näiteks kakaouba) alustena (vt **flat** või **pontoon**).

boom – reostustõke. Kasutatakse vee pinnal ujuva vedeliku laialivalgumise vältimiseks.

bottom lift test – põhjast tõstmise katse. Selle katseiga selgitatakse välja pakendi vastupidavus tõstukiga laadimisele.

brace – kinnitama (üksikuid pakke või muud omavahel kokku tõmbama, siduma)

break bulk – sega(last, -kaup), üksustamata (kaup). Mõiste **general cargo** sünonüüm.

break bulk cargo – tükikaup, segalast (mitmest osast koosnev last). Eraldi kaubaüksustest koosnev last (kaubapaketid, -pallid, kastidesse pakitud kaup, suured masinad, veoautod jt),

väljaarvatud konteinerneosed. Pakitud ohtlik kaup võib teatud juhtudel (vahekonteinerites, pakitud auto koormasse, paakautod jt) selle mõiste alla kuuluda.

break down under pressure – (gaasi või muud ainet) rõhu all mõjutuks muutma (maha suruma, kammitsema). Gaasi puhul pakendamisviis, mis ei ole tavaline survemahuti, kus gaas jääb gaasilisse olekusse või osaliselt veeldub (rõhu all). Näiteks gaasi saab rõhu all lahustada mingis vedelikus (atsetüleen lahustatakse atsetoonis) või tahkes materjalis.

brimstone – eheda või tükiväävli puhul kasutatav vananenud nimetus

brine – (puurtöödel kasutatav) soolvesi, soolane vesi. Vesi, milles soolade sisaldus on üle 35 promilli (3,5%). Ookeani vesi on umbes samasuguse soolsusega.

drilling brine – puurtöödel kasutatav soolvesi. Sooladest kasutatakse naatriumkloriidi, kaltsiumikloriidi, -bromiidi ja -nitraati, aga ka kaaliumi, tsingi ja teiste metallide sooli.

bromates – bromaadid (oksüdeerivate omadustega ainete segregeerimisrühm)

bulk – maht, (laeva, auto) kogulaadung

in bulk – mahtlastina, kogulaadungina. Puistlastina (tahke materjal) või vedellastina vedama, gaaside korral vedu mahtlastina (tankeriga).

bund – kogumisvann, reservmahuti. Valliga või kuidagi teisiti suletud ala, mis on projekteeritud koos hoidma (piiratud alal) ja mahutama mahuti (torustiku) purunemisel väljavalgunud (tuleohtlikku) vedelikku.

bund wall – kaitsevall (mahutit ümbritsev vall). Kaitsevalli ülesandeks on takistada vedeliku laialivalgumist mahuti purunemisel või suure lekke korral.

bung-type barrel – prundiga vaat (prundiga või korgiga suletav vaat)

bunker – punker, laevakütus; punkerdama (andma või võtma kütust laeva). Igasugune laevakütus, ka kivisüsi.

burn – põlema; põletama

burn fiercely – raevukalt, ägedalt põlema. Tavaliselt kasutatakse seda väljendit ulatusliku tulekahju kohta (võrdle **conflagration**).

burn vigorously – jõuliselt, ägedalt põlema

burning rate – (vedeliku) põlemise kiirus. Loigu põlemisel vedeliku pinna alanemise kiirus millimeetrit minutis.

burnt – põlenud; tulitunud. Mingi materjal, näiteks, on päikese kiirguse toimel osaliselt murenenud, porsunud ja selle tulemusena on materjali omadused muutunud (vt **fibres burnt**).

butterfly valve – pöördklapp, pöördsulgur

butterworth hatch - tanki pesemise luuk. Tekil asuv luuk, mille kaudu toimub tanki puhastamine (pesemine) või tuulutamine lastijääkide kõrvaldamiseks. Võib olla ümmargune või kandiline ja kinnitatakse poldide või klambrite abil.

butterworthing - tanki pesemine (tankeritel)

[algus](#)

Charlie

CAS Number – CAS number (Chemical Abstract Service Registry Number). Rahvusvaheline koodnumber, mis võimaldab kemikaali ühemõtteliselt tuvastada. Praktiliselt kõigil tuntud kemikaalidel on oma CAS number. Tavaliselt paigutatakse CAS number nurksulgudesse.

CBT – vt **dedicated clean ballast tank**

c.c. – vt **closed cup test**

CFPP – vt **cold filter plugging point**

COW – vt **crude oil washing**

CSC – vt **International Convention for Safe Containers**

CSI – vt. **criticality safety index**

CTU – vt **cargo transport unit**

carbinol – metanool, metüülalkohol. Vananenud nimetus.

carbon – süsinik (keemiline element, tahke aine). Taimse (puusüsi jt) või loomse (kondisüsi jt) päritoluga süsinik on tuntud kui aktiivsüsi (suur pooride eripind), kuulub vedamisel isesüttivate ainete klassi (ohuklass 4.2).

activated carbon – aktiivsüsi (aktiveeritud süsinik). Aktiveerimisel väheneb söe tootmise käigus sellesse jäänud lenduvate ainete sisaldus, ühtlasi väheneb söe isesüttimise oht ja suureneb pooride pind.

non-activated carbon – aktiveerimata süsinik (aktiivsüsi), siia kuulub ka grillsüsi. Isesüttimise oht on suurem kui aktiveeritud süsiniku (aktiivsöe) korral.

carboy - korvpudel, suur klaaspudel

cargo record book – (kemikaalitanteri) lastiraamat

cargo securing manual – (laeva) lasti paigutamise ja kinnitamise juhend

cargo transport unit – kaubaveoüksus (samatüübiliste korral kaubaveoühik). Lasti osa, mida saab laadida või lossida ühe tervikuna, näiteks konteiner, maanteeveok, üksik kaubapakki jt.

closed cargo transport unit (closed CTU) – suletud kaubaveoüksus. Veoruum(üksus), mis täielikult ümbritseb selle sees oleva kauba püsiva rajatisega (ehitisega). Riidest, presendist või muust taolisest materjalist kattega veoüksus seda ei ole. ADR-s on veidi erinev määratlus – kaubaveoüksus, mis on suletav, kinnise veoruumiga sõiduk (vt **closed vehicle**).

casinghead – (nafta) ammutus(mantel)toru pea. MARPOL-is peetakse silmas nafta puuraugust (mantelitoru peast) väljuvat gaasikondensaati. Sageli gaasikondensaadi tähenduses (vt **gasoline** alt **condensation gasoline**).

cask – vaat, tünn

wooden cask – puuvaat

catalyst – katalüsaator. Aine, mis suurendab põhimõtteliselt võimaliku keemilise reaktsiooni kulgemise kiirust. Kui reaktsioon ei ole võimalik, siis katalüsaator ei saa seda esile kutsuda.

cat feed - katalüütilise krakkimise toore (lähteaine). Tavaliselt on tegemist mõne raske naftafraktsiooniga, näiteks vaakum gaasiõli (vt **gas oil** alt **vacuum gas oil**), millest katalüütilise krakkimisega saadakse täiendavalt kergemaid naftasaadusi.

cat fines – katalüsaatori osakesed (lühend mõistest “catalyst fines”). Nafta katalüütilise krakkimise jäägid võivad sisaldada märkimisväärses koguses kasutatud katalüsaatorit (abrsiivne materjal, räni- ja alumiiniumoksiidide segu), mis põhjustab probleeme nende jääkide kasutamisel raske laevakütusena.

cause burns to skin (eyes, mucous membranes) – naha (silmade, limaskestade) põletust põhjustama

caustic – kaustiline, veevaba (näiteks kaustiline sooda); põletav, söövitav (leelis)

cetane – n-heksadekaan, tsetaan. Parafiinide hulka kuuluv 16 süsinikaatomit sisaldav sirge ahelaga süsivesinik, mille sulamistemperatuur on 18 °C. Võrdlusaine kütuse tsetaaniarvu määramisel (tsetaaniarv on 100).

cetane index – tsetaaniindeks. Diislikütuse süttimisomadusi iseloomustav näitaja, mis leitakse empiirilise seose abil kütuse tiheduse ja temperatuuri vahel, mille juures katse tingimustel keeb üle 50% kütusest. Ligikaudu võrdub tsetaaniarvuga, kuid on usaldusväärne ainult nende kütuste korral, mis ei sisalda tsetaaniarvu tõstvaid ja teisi kütuse omadusi muutvaid lisandeid.

cetane number – tsetaaniarv. Iseloomustab diislikütuse süttimis- ja põlemisomadusi, mille numbriline väärtus võrdub tsetaani (n-heksadekaan) protsentuaalse sisaldusega segus 1-metüülnaftaleeniga (tsetaaniarv 15), kui selle segu süttimis- ja põlemisomadused mootorikatsel on samasugused kui uuritaval kütusel samadel katsetingimustel.

fuel ignition analyser cetane number - kütuse süttimisprotsessi analüsaatoril määratud tsetaaniarv. Seade, mis võimaldab modelleerida kütuse mootoris süttimis- ja põlemisprotsessi ja arvuti abil seda analüüsida.

charcoal – puusüsi. Vedamisel kuulub isesüttivate ainete klassi, ohuklass 4.2 (vt **carbon**), näiteks grillisüsi.

chlorates – kloraadid (oksüdeerivate omadustega ainete segregeerimisrühm)

chlorites – kloritid (oksüdeerivate omadustega ainete segregeerimisrühm)

chemical – keemiline; kemikaal. Aine, mis saadakse keemilise protsessi tulemusena või mida kasutatakse keemilises protsessis (vt **substance**).

chemical barrier – keemikaalitõke(barjäär). Vedelkemikaalile või selle aurudele läbitungimatu materjal, näiteks, mis on seda ASTM F739 testi tulemuste alusel.

chemical burn – keemiline põletus. Söövitava kemikaali iseloomulik toime.

chemical compound – (keemiline) ühend. Kahest või enamast elemendist koosnev aine, milles elemendid on kindlas kaalulises vahekorras ja selle aine omadused on sõltumatud saamisviisist. Vastab ideaalselt puhtale ainele (võrdle **substance**) ja tavaliselt kasutatakse seda mõistet juhtudel, kui on oluline esile tõsta põhiaine (keemilist) olemust.

chemical group name - (üldine) kemikaali nimetus, mis rõhutab teatud kemikaalide rühma tunnuseid.

chemical heat of combustion – eripõlemissoojus. Soojushulk, mis eraldub aine massi- või mahuühiku täielikul põlemisel.

chemical identity – keemiline identiteet (enesemääratlus). Aine kuuluvus keemiliste omaduste ja molekuli ehituse alusel määratletud ainete rühma. Näiteks äädikhape (etaanhape) kuulub karboksüülhapete hulka, metanool, etanool, propanool jt on alkoholid.

chemical inhibitor – (keemiline) inhibiitor (inhibeerija), aeglustaja. Kemikaal, mis inhibeerib (aeglustab) keemiliste protsesside kulgemist, toimib vastupidiselt katalüsaatorile (vt **catalyst**).

chemical make-up – keemiline koostis või olemus. Mõistet kasutatakse juhul kui tahetakse rõhutada, et aine omadused (olemuse) määrab ära selle aine keemiline koostis (elementkoostis ja funktsionaalrühmade sisaldus) ja struktuur (molekuli ehitus).

chemical name - keemiline nimetus, kemikaali nimetus

chemical protection equipment - keemiakaitsevahend(varustus). Keemiakaitseriietus koos hingamisteede kaitsevahendiga.

chemical protective clothing – keemiakaitseriietus. Mistahes materjalist või erinevatest materjalidest riietus, mis kaitseb keha ohtliku kemikaaliga otsese toime (kontakti) eest.

chemical protective suit – keemiakaitseülikond. Ühes tükis või mitmest osast koosnev kaitseülikond, mis peab üleni katma keha, pead, käsi ja jalgu.

chemical tanker – kemikaalitanker. Tanker, mis on projekteeritud ja ehitatud vedelkemikaalide vedamiseks, kuid võib teatud tingimuste täitmise korral vedada ka naftasaadusi. Kemikaalitankeri eripäraks, võrreldes naftatankeriga, on keskse pumbaruumi puudumine, sest igas kaubatankis on oma pump. Kemikaalitanker võib samaaegselt vedada kümneid erinevaid kemikaale.

chlorine – kloor (keemiline element, söövitav mürgine gaas)

cinnabar – kinnaver ehk elavhõbesulfiid (punased kristallid, elavhõbeda tooraine)

clean ballast tank – vt **dedicated clean ballast tank**

clean ship – puhas tanker (laev). Tankeri kohta, mille kaubatankid on täielikult puhastatud tumeda püsikindla õli jääkidest pärast toornafta või raske kütteõli vedamist.

cleaning agent - puhastusvahend. Lahusti, mida kasutatakse lastitankide pesemiseks, näiteks mõni naftast saadud lahusti, kloororgaaniline lahusti jt.

cleaning additive - puhastuslisaine (detergent). Pesevate omadustega pindaktiivne aine, mida lisatakse pesuveele.

clear of – vaba, eemale (millestki)

clear of living quarters – (stoovima, paigutama) eemale eluruumidest (elukohast). Mida kaugemale eluruumidest, seda parem, kuid lähtuvalt segregeerimise põhimõtetest, ei tohiks see vahemaa olla alla 3 meetri.

clench – kinnitama, kõvasti kokku pigistama. Lauast läbiulatuvat naela tagasi pöörama.

clingage – takeldus (*cling* – taklema, kinni hoidma). Mahuti, torustiku jt seintele pärast tühjendamist pidama jäänud vedelik, niiviisi pidama jäänud vedeliku kogus.

closed cup test – kinnise tiigli test (katse). Enamkasutatav meetod leekpunkti määramiseks (vt **flashpoint**).

closed vehicle – kinnise veoruumiga sõiduk (vt **cargo transport unit** alt). Mereveol ei ole suletud kaubaveoüksus (vt **closed cargo transport unit**).

cloud point – hägustumise temperatuur. Üks vedelkütuse kvaliteeti iseloomustav näitaja. Temperatuur, millest alates ja madalamal, kütus (õli) muutub häguseks. Hägusust põhjustab vesi või mõni muu kütuses lahustunud aine, mille lahustuvus temperatuuri alanedes väheneb ja lahusest eralduvad üliväikesed osakesed paistavad häguna. Külgvalgus hõlbustab hägu avastamist.

coal – kivisüsi. Puistlastina vedamisel tuleb arvestada kahe võimaliku ohuga, isesüttimine ja eralduvast metaanist tingitud plahvatusoht. Isesüttiva söe korral hapniku sisaldus trümmis väheneb eluohtlikult madalale.

steam coal - vt **steam** alt

Code for Safe Carriage of Irradiated Nuclear Fuel, Plutonium and High-Level Radioactive

Wastes in Flasks on Board Ships - Koodeks eriveomahutites oleva kasutatud tuumakütuse, plutooniumi ja kõrgradioaktiivsete jäätmete ohutuks veoks laevadel (vt **flask**)

Code for Safe Carriage of Packaged Irradiated Nuclear Fuel, Plutonium and High-Level

Radioactive Wastes on Board Ships - Koodeks pakitud kasutatud tuumakütuse, plutooniumi ja kõrgradioaktiivsete jäätmete ohutuks veoks laevadel

Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying Dangerous Chemicals in Bulk -

Ohtlikku kemikaali mahtlastina vedava laeva ehituse ja seadmete koodeks. Kehtib enne 1. juulit 1986. a. ehitatud kemikaalitankeri kohta.

Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying Liquefied Gases in Bulk - Veeldatud

gaasi vedava laeva ehituse ja seadmete koodeks. Kehtib enne 1. juulit 1986. a. ehitatud gaasitankeri kohta.

Code of Practice for the Safe Loading and Unloading of Bulk Carriers – Puistlastilaevade ohutu lastimise ja lossimise praktiline koodeks, lühidalt BLU koodeks

Code of Safe Practice for Solid Bulk Cargoes - Tahkete puistkaupade veo ohutuskodeks, lühidalt BC koodeks. Soovituslik koodeks, mis alates 01. jaanuar 2011 muutus rahvusvaheliseks ja kohustuslikuks koodeksiks (vt **International Maritime Solid Bulk Cargoes Code**).

cohesive – kohesioonine, nidus (materjal). Iseloomustab peenendatud, sõmera materjali head kooshoidmist, ei varise kergesti laiali.

non-cohesive – mittekohesioonine, mitternidus (materjal). Hästi laialivalguv puistmaterjal.

cold filter plugging point – filtreeritavuspunkt. Vedela segu (tavaliselt mingi naftasaadus) kõrgeim temperatuur standardse katse tingimustes, mille juures vedeliku voolamine läbi standardse filtri kas peatub või pidurdub oluliselt segust eralduvate tahkete komponentide tõttu.

combination packaging – vt **packaging** alt

combustible – põlev, võimeline iseseisvalt põlema

combustible gas indicator – põlevgaasituvastaja (-indikaator). Seade, mis tuvastab põlevgaasi olemasolu, kuid ei mõõda selle sisaldust õhus või muus keskkonnas (võrdle **explosimeter**).

readily combustible solid – hõlpsasti, karmesti põlev tahkis (tahke aine). Tahke aine pulbrina, graanulitena või pasta kujul olev aine, mis süttib lühikesest kontaktist süüteallikaga, näiteks põlev tuletikk, ja tulerinne levib materjalis kiiresti, vähemalt 2,2 mm/s. Näiteks turbas on see kiirus keskmiselt 1 mm/s.

commodity – kaup, kaubaartikkel

compatible – (keemiliselt) kokkusobiv. See tähendab, et lähestikku sattunud erinevad, kuid kokkusobivad kemikaalid ei mõjuta eriolukorras, näiteks pakendite purunemine korral, üksteist olulisel määral.

compatible group – (kokku)sobivusrühm. Määrab ära kemikaalide kokkupakkimise ja omavahelise segregerimise tingimused. Reeglina samasse sobivusrühma kuuluvad kemikaalid omavahel (ohtlikult) ei reageeri.

compound – vt **chemical compound**

compressed gas – kokkusurutud gaas, surugaas. Balloonides või mõnes muus survemahutis rõhu all kuni 20 MPa (200 bar), teatud juhtudel ka kõrgema rõhu all gaasilises olekus olev aine.

condensate – kondensaat. Gaasimaardla eksploateerimise käigus kõrvalsaadusena tekkiv vedel süsivesinike segu. Sisaldab pentaani, heksaani ja teisi kõrgemaid süsivesinikke. Inglisekeelses kirjanduses nimetatakse ka looduslikuks bensiiniks (vt **natural gasoline**; **natural naphtha**).

oil condensate – nafta kondensaat. Nafta ammutamisel eralduvate kuumade aurude ja gaaside mahajahutamisel saadud vedelik. Tavaliselt butaanist (keemistemperatuur 0 °C) kõrgemalt keevate ühendite ja pentaani (keemistemperatuur 34 °C) sisaldav segu. Sõltuvalt ammutatava nafta temperatuurist võib kondensaat sisaldada küllaltki kõrgelt keevaid komponente. Sageli sisaldab gaase nagu etaan, propaan jt ja madalamaid merkaptaane ja väävelvesinikku, mis annavad kondensaadile vastiku (ebameeldiva) lõhna.

conductivity additive - (elektri)juhtivuslisand. Destilleeritud naftasaaduse (hele produkt) nagu bensiin, lennukipetrol, diisel jt elektrijuhtivust suurendav lisand, et nende ülepupamisel, segamisel ja veol vältida ohtlike staatiliseelektri laengute tekkimist.

confined space – piiratud (suletud) ruum. Ruum, kuhu inimene saab üleni siseneda ja tööd teha (näiteks päästetööd) või mis omab piiratud arvu sisse- või väljapääse, nagu tank, mahuti jt või ei ole ette nähtud pikemaajaliseks viibimiseks (puudub tuulutus) ja tingituna oma suletusest on täiendav oht seal viibivale inimesele või mis suurendab kemikaalist tulenevat riski, näiteks plahvatuse võimsust.

confinement – vangistus; piiratud (mahuga) ruumis (vangistuses) olemine

under confinement – viibimine (olemine) piiratud (suletud) ruumis. Silmas peetakse kinnist ruumi, suletud mahuti ja muud sarnast, kui plahvatusriski (plahvatuse võimsust) suurendavat asjaolu.

conflagration – tulemõll, kontrollimatu (naaberpiirkondi kaasahaarav, looduslikke tuletõkkeid ületav) tulekahju (võrdle **deflagration**), näiteks ulatuslik metsatulekahju.

consignee – kaubasaaja

consignor (consigner) – kaubasaatja

consumer commodity – kaup (jõe)müügipakendis, tarbijapakendis. Lõpptarbijale üleandmiseks pakitud kaup. Tavaliselt on tegemist väikepakendiga, mis ei pruugi vastata kõigile veopakendile kehtestatud nõuetele.

container – konteiner. Korduvkasutamisega standardsete mõõtmetega metallist, paviduvast või elastsest kangast või kilematerjalist, jäigast mittemetalsest materjalist vm mahuti lasti (kauba) vedamiseks mitme veoliigi vahendusel.

bulk container – konteiner (üldnimetus), mahtkonteiner. Teisaldatav suuremõõtmeline voodriga või sisemise kaitsekatttega pakend (kasutatav ka sisepakendita, vt **packaging** alt **inner packaging**) puistekaupade või pakitud kaupade veoks. Piisavalt tugeva ehitusega pakend, mis on varustatud vajalike lisavahenditega pakendi ohutuks ja mugavaks teisaldamiseks erinevat tüüpi veovahenditega. Mahutavuse alampiiriks loetakse 1 m³ (võrdle **intermediate bulk container**). See mõiste ei haara vahekonteinerit, teisaldatavat mahuti ja suurpakendit.

flexible bulk container – paviduv (elastne, mittejäik) mahtkonteiner. Hermeetiliselt suletav 10 m³ ja rohkem mahutav mittejäik konteiner (tähis BK2), mis on varustatud tugevduskarkassi külge kinnitatud laadimisaasadega. Tühi konteiner on kokkupakitav ja võtab kuni 40 korda vähem ruumi kui täidetud konteiner.

freight container – kaubakonteiner. Kaubavedude erisusi arvestav korduvaks kasutamiseks projekteeritud/ehitatud piisavalt jäik ja tugev konteiner, mida saab seadmetega laadida/lossida ja on vastavuses rahvusvahelise konteinerite ohutuse konventsiooni nõuetega (vt **International Convention for Safe Containers**).

offshore bulk container – eriotstarbeline merekonteiner. Korduvkasutamiseks mõeldud konteiner avamerel asuvate puurplatvormile või muu taolisele varustuse, sealhulgas ohtlike kaupade, vedamiseks ja äratoomiseks.

open side container – avatavate külgedega konteiner. Laadimis(tühjendamis)tööde hõlbustamiseks allalastavate külgedega merekonteiner.

open top container – pealt avatud konteiner. Merekonteiner, millel puudub jäik lagi (katus), et võimaldada laadimist (tühjendamist) ülalt. Vedamise ajaks kaetakse vettpidava koormakatttega.

sheeted bulk container – kerge mahtkonteiner, kergkonteiner. Metallraamiga kangasmaterjalist või plaatidest mahtkonteiner (tähised BK1 ja BK2). Sobib multimodaalseteks vedudeks, kuid ebapiisava vastupidavuse tõttu ei lubata kasutada merevedudeks. Tühi konteiner ei ole kokkupakitav (võrdle **flexible bulk container**).

containment – sisaldumine (pakendis); kinnihoidmine (võrdle **content**)

contaminant – saasteaine, reostusaine. Aine, mis on põhiainesse sattunud tahtmatult või jäänud põhiainesse selle valmistamise käigus.

contamination – saastamine, saastumine, reostus

content – sisaldus (segus), aga ka millegi (pakendi, konteineri jt) sees olev. Mingi aine sisaldus segus väljendatud sisalduse(kontsentratsiooni)ühikutes nagu massiprotsent (massi-%, % *wf*), mahuprotsent (mahu-%, % *volume* või % *vol*), milligrammi liitris (mg/l) või kilogrammi kuupmeetris (kg/m³) jt (vt näiteks **ppm**).

contributing oil – maksustatav nafta. Toornafta või raske naftasaadus (raske kütteõli), mille tankeriga riiki sissevedamise eest tuleb maksta rahvusvahelisse fondi teatud tasu, kui aasta jooksul sisse veetud kogus ületab kokkulepitud kogust (tavaliselt 150000 tonni). Mõiste, mis on võetud kasutusele seoses naftareostusest põhjustatud kahju kompenseerimise rahvusvahelise fondiga (nn fondi konventsioon).

Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter - Jäätmete ja muude ainete kaadamisest põhjustatud merereostuse vältimise konventsioon (Londoni kaadamise konventsioon)

copious quantities of water – rikkalikult, ohtralt, suures koguses vett (kasutama)

copper – vask (keemiline element, metall)

correct technical name – korrektne tehniline nimetus. Tööstuses kasutatav kemikaali korrektne nimetus (võrdle **proper shipping name**, vt **technical name**).

corrosive – söövitav; sööviti. Aine omadus hävitada keemilise reaktsiooni tulemusel eluskudesid ja tahket materjali, söövitada neid.

corrosive substance – söövitav aine (kemikaal). Aine, mis võib söövitada nii metalle ja teisi tahkeid materjale kui ka eluskudesid. Kahjustab riideid ja toimib ka läbi tavalise riietuse.

cracking - krakkimine. Rasketete naftafraktsioonide lagundamine, tavaliselt kõrgel temperatuuril, kergemateks naftasaadusteks.

crate – pakkikorv või igasugune muu mittetervikliku pinnaga välispakend. Näiteks lattidest (hõre) kast.

critical temperature – kriitiline temperatuur. Temperatuur mille juures ja millest kõrgemal aine saab, sõltumata rõhust, olla ainult gaasilises olekus. Gaasi saab rõhu all veeldada ainult allpool antud aine kriitilist temperatuuri. Näiteks süsinikdioksiidi (CO₂) kriitiline temperatuur on 31 °C ja sellest temperatuurist allpool on see aine balloonis vedelas olekus (tasakaalus CO₂ auruga), kuid kõrgemal temperatuuril täielikult gaasilises olekus, sõltumata rõhust.

criticality safety index – kriitilisuse ohutusindeks (CSI). Lõhustuvat radioaktiivset materjali sisaldavat pakendit iseloomustav arv, mis võimaldab nende pakside kokkupanemisel (kokkukoondamisel) jälgida (kontrollida), et kokku ei koguneks ahelreaktsiooni vallandamiseks vajalik kriitiline mass radioaktiivset materjali.

crocking - värvi mahahõõrumine(nühkimine), (toote) värvi hõõrdumiskindluse määramine

cruciform joint – ristliide, kaksik T-liide. Ühendab omavahel nurkapidi kokkupuutuvaid tanke.

crude – vt **crude oil**

crude carrier – vt **oil all crude oil tanker**

crude oil – toornafta (nafta ammutamise, vedamise ja töötlemise valdkonnas kasutatav mõiste, vt **petroleum**); toorõli (töötlemata, vt **oil**). Maakoorest ammutatud töötlemata nafta (tavaliselt eraldatakse naftagaasid metaan, etaan, propaan jt), keeruline segu, milles valitsevad süsivesinikühendid. Toornaftat iseloomutab selle ammutuskoht või hinnakalkulatsioonide aluseks olev kindlate omadustega segu, näiteks Brenti toornafta (*Brent crude or West Texas Intermediate*). Toornaftad jaotatakse tiheduse järgi kergeteks, keskmisteks ja rasketeks, kusjuures nendevahelised piirid on kokkuleppelised ja võivad liikuda väga laias vahemikus.

crude oil washing – toornaftapesu. Naftatankeri kaubatanke pestakse toornaftaga, et vähendada nende tühendamisel tankidesse jääva sette kogust. Tõhus moodus merekeskkonna reostuskoormuse vähendamiseks.

heavy crude oil – raske toornafta (toornafta kvaliteedikategooria). Sageli loetakse raskeks nafta, mille suhteline tihedus 15,6 °C juures on üle 934 kg/m³ (alla 20 °API).

light crude oil – kerge toornafta (toornafta kvaliteedikategooria). Sageli loetakse kergeks nafta, mille suhteline tihedus 15,6 °C juures on alla 825 kg/m³ (üle 40,1 °API).

medium crude oil – keskmise tihedusega (keskmine) toornafta (toornafta kvaliteedikategooria)

sour crude oil – väävlirikas (lisanditerikas) toornafta (toornafta kvaliteedikategooria)

sweet crude oil – väävlivaene(vaba) toornafta (toornafta kvaliteedikategooria). Ei sisalda väävelvesinikku, üldväävlis sisaldus on alla 0,5 %. Mida madalam on väävlis ja teiste, kvaliteetsete naftasaaduste saamist raskendavate lisandite sisaldus, seda kõrgem on ka toornafta kvaliteet.

cryogenic – krüogeenne. Aine on krüogeenses olekus, kui aine temperatuur on allpool -101 °C (-150 °F) ja saab eksisteerida selles olekus ainult väga madalal temperatuuril, näiteks vedel lämmastik (-196 °C).

cryogenic burn – külmapõletus. Kudede kahjustus, mille kutsus esile kokkupuude krüogeense ainega.

cryogenic cylinder – termosnõu (krüogeensete vedelike hoidmiseks), Dewari anum. Tavaliselt on sfäärilise kujuga.

cryogenic liquid – krüogeenne vedelik. Vedelik, mis on jahutatud temperatuurile allpool -101 °C, reeglina on tegemist süvajahutamiseiga veeldatud gaasiga.

cryogenic receptacle – termos(anum). Soojusisolatsiooniga ümbritsetud teisaldatav mahuti süvajahutamiseks veeldatud gaaside vedamiseks, veemahutavusega kuni 1000 liitrit. Mahutavus määratakse tavalisel temperatuuril veega. Süvajahutatud veeldatud gaasiga (näiteks lämmastiku temperatuur on -196 °C) täitmisel termose tegelik mahutavus väheneb jahtumisest tingitud anuma kokkutõmbumise tõttu.

cryogen – krüogeen. Gaas, mis tuleb veeldamiseks jahutada väga madalale temperatuurile (allapoole kriitilist temperatuuri), näiteks hapnik või lämmastik (vt **critical temperature**).

cumulative – kumulatiivne, kuhjuv. Mingi kahjuliku oime korduval vastuvõtmisel üksikute annuste toimed liituvad (summeeruvad).

cumulative permeation – kumulatiivne läbitavus. Kemikaali kogus, mis on võimeline teatud aja jooksul läbi materjali tungima. Oluline näitaja keemiakaitseriieetuse kaitsevõime iseloomustamiseks.

cushioning materjal – polsterdusmaterjal. Kasutatakse veoüksuse pakkimisel vältimaks sisemiste pakkide teravaid omavahelisi kokkupõrkumisi ja põrkumisi vastu välispakendit. Kasutatav polsterdusmaterjal peab olema vastupidav veetava kemikaali toimele. Näiteks kasutatakse klaaspudelite pakkimisel hõõvlilaaste, sest see materjal on piisavalt vastupidav paljude kemikaalide toimele (võrdle **dunnage**).

cutaneous – naha-, kutaanne; nahaga seonduv

cutback, cut back – (lenduva lahustiga) vedeldatud või lahjendatud toode; lahjendus. Näiteks maanteele pandavat bituumeni vedeldatakse petrooliga, et muuta see lihtsamini kasutatavaks.

cyanides – tsüaniidid. Tsüaanhappe ehk sinihape soolad, moodustavad tsüaniidide segregeerimisrühma, mürgised ained.

cycloalkane – tsükloalkaan. Küllastatud tsükliiliste süsivesinike (süsinikud on omavahel seotud ühekordse sidemega) üldnimetus. Tsükloalkaani(parafiini)s (*cycloparaffin*) on molekulis üks tsükkel, näiteks tsükloheksaan C₆H₁₂, kuid nafteenis (*naphthene*) on omavahel liitunud kaks või enam tsükliit.

cylinder – balloon. Survemahuti gaaside veoks, mille veega mõõdetud maht ei ületa 150 liitrit.

[Algus](#)

Delta

DAP (diammonium phosphate) – diammooniumfosfaat (mineraalväetis). Ei kuulu ohtlike lastide hulka isegi puistes vedamisel. Kasutatakse segaväetiste valmistamiseks, sageli segatakse ammoniumnitraadiga.

DMA – vt **marine gasoil**

DRI – vt **direct reduced iron**

dangerous – ohtlik, hädaohtlik (võib olla ohtlik isegi suure ettevaatuse korral). Ohtlike ainete veo valdkonnas on mõiste **hazardous** sünonüüm.

dangerous goods – (pakitud) ohtlikud kaubad. IMDG koodeksis nimetatud või selle abil ohtlikeks klassifitseeritavad ained või kaubad. Kõikide veoliikide korral on nii ohtlike ainete nimekirja kui ka nende klassifitseerimise aluseks ÜRO ekspertide poolt välja töötatud soovitusel ohtlike ainete veoks (vt **Recommendations on the Transport of Dangerous Goods**).

dangerous goods declaration – ohtliku kauba deklaratsioon. Dokument, millega kauba omanik või tema volitatud esindaja teatab laeva kaptenile ohtlikust kaubast vastavalt IMDG koodeksis olevale kirjele. Sageli kasutatakse IMO vormi alusel välja töötatud rahvuslikke vorme, kuid ohtlikku kaupa võib deklareerida ka last (kauba) dokumentidel, sest tähtsam kui vorm on deklareerimisel edastav teave lasti ohtlikkuse kohta. Ohtliku mahtlasti deklareerimisel lähtutakse vastavat tüüpi lasti (puistlast, vedelkemikaal jm) merevedu reguleeriva koodeksi antud lasti kohta käivast kirjest.

dangerous goods list – ohtlike kaupade nimekirja

dangerous goods manifest – ohtliku kauba manifest. Dokument laevas, mis koostatakse esitatud ohtliku kauba deklaratsioonide alusel ja näitab kõik laevas olevad pakitud ohtlikud kaubad ja nende asukohad.

high consequence dangerous goods - kõrge riskiastmega (tagajärg on kõrge raskusastmega) ohtlik kaup. Näiteks ammoniumnitraat ja seda sisaldavad väetised.

notification of dangerous goods – ohtliku kauba teavitamine, ohtlikust kaubast teavitamine. Enne laeva lahkumist sadamast või sinna saabumist teavitatakse selleks määratud keskust laevas olevast ohtlikust kaubast (lastist) ja selle asukohast laevas (vt **dangerous goods manifest**). Ohtliku kauba (lasti) teavitamine koostatakse laevas olevate ohtlike kaupade (lastide) deklaratsioonide alusel.

datum plate – mõõteplaat. Plaat, mille suhtes mõõdetakse vedeliku nivood tankis.

decompose explosively – plahvatuslikult lagunema (keemilise reaktsiooni tulemusena)

decomposed by water – vee toimel (keemiliselt) lagunev, veega reageeriv. Aine reageerimisel veega ei pruugi alati eralduda gaas.

decomposition – (keemiline) lagunemine

sustainable decomposition – jätkusuutlik lagunemine (lagunemist jätkuvalt ülalhoidev). Kord juba alanud lagunemine jätkub kuni laguneva aine ammendumiseni või katkeb protsess kuidagi teisiti.

thermal decomposition – termiline lagunemine. Kõrgest temperatuurist tingitud aine lagunemine. Mitmesuguste materjalide, loetelu ei piirdu ainult põlevate materjalidega (ainetega), termilise lagunemise tulemusena võivad tekkida mürgised, tule- ja plahvatusohtlikud aurud ja gaasid. Näiteks temperatuuril üle 1000 °C lahuneb vesi hapnikuks ja vesinikuks (tule- ja plahvatusohtlik gaas).

dedicated clean ballast tank – puhta ballasti tank. Kaubatank tankeril, mida kasutatakse ainult ballastamiseks ja see peab olema ära näidatud ka laeva dokumentides. Kuna puhta ballasti tank on ühenduses kaubatorustikuga, siis on olemas võimalus merd reostada (võrdle **segregated ballast tank**).

deep well pump – sukeldatud pump (keemikaalitanteritel laialdaselt kasutatava pumba tüüp). Pump on alati tanki põhjas, kuid mõnikord võib ajam asuda ka tanki kaanel (tekil).

deflagrate – äkiliselt, kiiresti põlema; lõhkeaine põlemine plahvatuseta (võrdle **detonate**)

deflagration – deflagratsioon. Kiiresti energiat vabastav keemiline reaktsioon, näiteks kiire põlemine. Keemilise reaktsiooni (tule) frondi levimise kiirus on väiksem heli kiirusest keskkonnas (aines) (võrdle **detonation**). Kui on võimalik ohtliku lõõklaine tekkimine, siis saab deflagratsioonist rääkida juba kui plahvatusena (**explosive deflagration**). Normaalselt töötava sisepõlemismootori silindris toimub kütuse deflagratsioon (põlemise kiirus on mõõdetav kümnetes meetrites sekundis), mis teatud tingimustel võib üle minna detonatsiooniks, näiteks liiga madala oktaanarvuga bensiini kasutamisel.

degradability – lagundatavus, lagundamine alamosakesteks (mitmesuguste keemiliste, füüsikaliste, bioloogiliste jt mõjutuste tulemusena). Suured molekulid lagundatakse (lõhutakse) väiksemateks. Ei ole mõiste lõhustumine (iseloormulik teatud radioaktiivsetele materjalidele, vt **fissile material**) sünonüüm.

dehydration – veetustamine, dehüdratatsioon. Vee kõrvaldamine materjalist, aine koostisest (hüdraat- ehk kristallvesi), õhust (gaasist) jt.

demineralized water – demineraliseeritud vesi. Väga puhas (puhastatud) vesi, millest on eritehnoloogia kasutamisega eemaldatud mineraalsoolad, tavaliselt kasutatakse ioonvahetusfiltreid (võrdle **distilled water**).

dermal toxicity – naha-, puutemürgisus (naha kaudu toimiv mürgisus). Mürkaine omadus mõjutada organismi juba kokkupuutel nahaga.

desensitize – desensibiliseerima, tundlikkust vähendama (millegi suhtes)

desensitized explosive – desensibiliseeritud (tundetuks muudetud) lõhkeaine, mitteplahvatavasse olekusse viidud lõhkeaine. Tavaliselt kasutatakse sobivat lahjendajat (vt **phlegmatizer**).

desiccant – kuivatusaine. Aine, tavaliselt silikageel, mis kõrvaldab õhust niiskuse (vee auru). Kasutatakse kuiva (niiskusevaba) atmosfääri tekitamiseks pakendis.

desulphurisation – väävlit vabastamine, väävli (väävliühendite) eemaldamine (vt **sweetening**)

detector – detektor, avastaja, tuvastaja. Seade või selle tundlik osa millegi avastamiseks, kindlaks tegemiseks. Detektorid jagunevad: selektiivsed detektorid (reageerivad ainult ühele kindlale ainele või konkreetsele füüsikalisele nähtusele) ja universaalsed detektorid (reageerivad ainete rühmale või mingile üldisele füüsikalisele nähtusele).

determination – kindlaksmääramine, kindlakstegemine

determination of flashpoint – leekpunkti määramine

detonate – detoneerima, plahvatuslikult põlema (võrdle **deflagrate**).

detonation – detonatsioon, plahvatuslik põlemine. Keemilise reaktsiooni (tule) frondi levimise kiirus on võrdne või suurem heli kiirusest keskkonnas (aines) (võrdle **deflagration**). Tule levimise kiirus on mõõdetav km/s, näiteks bensiini ja teiste süsivesinikkütuste aurude ja õhu segu korral kuni 1,8 km/s

detrimental influence – kahjulik mõju. Ilmne kahjulik mõju, mille tagajärjed ei ole päris selged, näiteks võib see olla kemikaalidest tingitud keskkonnareostuse mõju.

dewatering – veetustamine. Vee kõrvaldamine materjalist kuivendamise (drenaaži), sette pealt ärapumpamise, filtreerimisega või mõnel muul viisil.

dewpoint – kastepunkt. Temperatuur, mille juures algab gaasilises keskkonnas aurustunud aine kondenseerumine (üleminek vedelasse olekusse), sest keskkond küllastub aurustunud ainega. Tavaliselt peetakse silmas õhus oleva veeauru kondenseerumise algust (õhu niiskusesisaldus saavutab 100%), kuid mõiste kastepunkt on kasutatav mistahes aine aurude korral.

diagnostic specimen – diagnostilised näidised

diesohol – alkoholisandiga diislikütus. Alkoholisisaldavate alternatiivsete diislikütuste üldnimetus, mis haarab ingliskeelsed mõisted *E-diesel*, *M-diesel* ja *Oxy-diesel*.

diluent – vedeldaja, lahjendaja. Tegemist võib olla nii tahke aine, vedeliku kui ka gaasiga

dip – vedeliku sügavus tankis. Kui sügavale tuleb mõõtelatt või –lint sukeldada vedelikku, et puudutada tanki põhja või vastavat mõõteplaati.

dip tube – sukeldustoru. Toru mahuti täitmiseks või tühjendamiseks ülalt. Survemahutite ülalt tühjendamise toru.

direct – otsene, vahetu

direct sunlight – otsene päikesevalgus (kiirgus)

direct reduced iron – otse taandatud raud. Metalliline raud, mis saadakse raudoksiidi taandamisel raua sulamistemperatuurist madalamal temperatuuril. Saadud materjali ohtlikkus

mereveol on tingitud sellest, et materjali reageerimisel veega eraldub vesinik ja soojus. Puistlastina vedamisel võib last niiskumisel mereveega ja halva tuulutuse korral kuumeneda kuni raua sulamistemperatuurini.

discharge – lossima, tühjendama. Levinud väljend ka laevaheitmete kaldale äraandmise või merre heitmise kohta.

discharge by gravity – isevoolne tühjendamine (tühjendamine raskusjõu toimele)

distillate – destillaat. Mingi aine soojendamisel (kuumutamisel) eralduvate aurude mahajahutamisel saadud vedelik (kondensaat).

unfinished distillate – viimistlemata, töötlemata destillaat, toordestillaat. Nafta töötlemisel saadud destillaat, mis vajab mingiks tooteks saamiseks veel keemilist töötlemist, modifitseerimist või lisandite lisamist.

distillation – destillatsioon. Erineva keemistemperatuuriga ainete segu lahutamise, kus kasutatakse aurustamist ja aurude kondenseerimist. Kahe aine segudestilleerimisel on võimalik saada kaks erinevat destillaati, milles kummaski on valitsevaks üks aine.

atmospheric distillation – destillatsioon (atmosfääri rõhul). Toornafta töötlemise esimene etapp, kus destillatsioon toimub atmosfäärirõhule lähedasel rõhul.

flash distillation – äkkdestillatsioon, ühekordne destillatsioon. Naftatööstuses kasutatav protsess, mille käigus kõrgel rõhul ja temperatuuril lähteaine (vt **flashed feed stock**), tavaliselt atmosfäärdestillatsiooni jääk, suunatakse aurustumiskambrisse (*flash chamber*), milles toimub ülikiire aurustumine ja aurud kondenseeritakse fraktsioneerimistornis erinevateks destillaatideks. Kõrgel temperatuuril toimunud krakkimise tulemusena saadakse täiendav kogus madalama keemistemperatuuriga fraktsioone.

vacuum distillation – vaakumdestillatsioon. Destillatsioon atmosfäärirõhust madalamal rõhul.

distilled water – destilleeritud vesi. Destilleerimisega mineraalooladest ja muudest lisanditest puhastatud vesi. Tavaliselt ühekordne destilleerimine ei anna veel väga puhast vett (võrdle **demineralized water**).

distribution – jaotamine, jaotus; jaotumus; liigitus (jaotumus mingi tunnuse alusel)

division – alaklass (lõhkematerjalide klassifitseerimisel)

dome – kuppel. Mahuti kuplikujuline lagi.

doped fuel – lisanditega parendatud kütus. Näiteks bensiin, mille oktaanarvu on tõstetud vastavate lisandite abil.

Dow Fire and Explosion Index (F&EI) – Dow tule ja plahvatusohu indeks. Maailmas väga laialt kasutusel olev Dow Chemical Company poolt välja arendatud meetod kemikaalide käitlemisega seotud tule- ja plahvatusriskide hindamiseks. Kemikaalide omaduste kõrval arvestatakse ka käitlemistehnoloogia iseärasusi.

drain cock – väljalaskekraan. Kraan vedeliku või kondensaadi väljalaskmiseks.

drawn – tõmmatud (millegi seest). Võib tähendada laeva kütuse proovi võtmist.

drop test – kukutamiskatse (pakendi katsetamiseks). Kukutamiskõrgus sõltub pakendirühmast (I korral toimub kukutamine suurimalt ettenähtud kõrguselt).

dross – räbu, jätted

drum – vaat, trummel. Siledade otstega silindrilise või tünni kujuga pakend. IMDG koodeksis kasutatav üldnimetus vaatide kohta, kuid ei kata puuvaate (**wooden barrel**).

dry – kuiv, kuivanud

dry gas - maagaas. Põhiliselt metaani (ka etaani) sisaldav looduslik gaas, mis jääb järgi pärast nafta ammutamisel eralduva gaasi raskemate komponentide veeldamist (kondenseerimist) (vt **lean gas**).

dry ice – kuivjää, tahke süsinikdioksiid (CO₂). Tahke süsinikdioksiid sublimeerub, s.o läheb otse tahkest olekust gaasilisse olekusse ilma vedeliku tekketa.

draying – tanki täitmine kuiva (niiskusevaba) gaasiga (auruga), kuivatamine. Niiskusevabaks (kuivaks) loetakse gaasi mille kastepunkt (vt **dewpoint**) normaalrõhul on –40°C või madalam.

dunnage – rimud, pakkimispuut. Erinevat tüüpi materjal, tavaliselt puut, mida kasutatakse kauba (lasti) üksikute osade eraldamiseks üksteisest, kaitseks vigastuste eest, tuulutuse parandamiseks ja mõningate kaupade korral ka kahveltõstuki jaoks tühimike moodustamiseks (võrdle **cushioning material**).

durably – kestev, vastupidav, püsiv. Näiteks pakendil olev markeering peab olema vastupidav ja taluma ka pikemaajalist (vähemalt kolm kuud) kokkupuudet mereveega.

dust – tolm. Väga peened tahke aine osakesed. Põleva materjali tolm (näiteks jahu või turba tolm) võib tekitada õhuga plahvatava segu. Tolmu plahvatusohtlikkus sõltub lisaks selle sisaldusele õhus ka tolmuosakeste suuruselt ja niiskusesisaldusest.

dye – värv, värvaine. Reeglina on tegemist lahustuva, materjali massi värviva värvainega.

[Algus](#)

Echo

earthing – maandamine (elektriline)

eductor – väljutusseade, eduktor; jugapump, ejetor. Seade alarõhu ehk vaakumi tekitamiseks. Joa tekitamiseks kasutatakse rõhu all olevat (vee)auru ja ka vett (veejoapump).

effectively closed – tõhusalt (kindlalt) suletud (vt **liquid-tight closure**)

effluent – väljavoolav reovesi. Näiteks tulekahju kustutamisel või avari tagajärgede kõrvaldamisel tekivad ohtlikke kemikaale sisaldav reovesi, mis sündmuskohast välja jookseb.

electrical-conductivity additive – vt **conductivity additive**

elevated temperature – kõrgendatud temperatuur. Vastava märgi (punane termomeeter punasega ääristatud valge kolmnurga taustal) kasutamine on vajalik, kui vedeliku temperatuur pakendis on 100 °C või kõrgem või tahke materjali temperatuur on 240 °C või kõrgem või aine leekpunktiga üle 60 °C on leekpunktist kõrgemal temperatuuril.

embrittlement – (materjali) haprumine. Metallid sitkuse vähenemine. Näiteks rõhu all olev vesinik vähendab terase sitkust ja seetõttu survemahutid vesiniku hoidmiseks valmistatakse eriterasest.

emergency shutdown – avariiseiskamine. Laadimise katkestamine (sageli katkestab automaatika) ülelaadimise korral või mõnel muul avariilisel põhjusel. Avariiseiskamisel on hüdraulilise löögi oht.

emergency temperature – ohutemperatuur. Temperatuur, millest alates isereageeriva aine lagunemine kiireneb ohtlikult, eraldub palju soojust ja ohtlikult kõrgele tõusev temperatuur võib põhjustada tulekahju või plahvatuse. Isereageeriva aine või orgaanilise peroksiidi saatja on kohustatud andma vedajale vajaliku teabe (instruktsiooni) tegutsemiseks juhuks, kui temperatuur saadetes läheneb ohutemperatuurile. (vt **self-reactive substance**).

emission – emissioon, (osakeste) väljasaatmine (paiskamine). Osakeste väljasaatmisele füüsilisest kehast (elektrood, kuumutatud detail jt) eelneb mingi protsess, mis sunnib osakesi kehast lahkuma. Sageli kasutatakse seda mõistet koldest või sisepõlemismootorist välisõhku paisatava heitgaasi või selle üksikute komponentide kohta.

emit flammable (toxic) gases (fumes) – tuleohtlikke (mürgiseid) gaase (aure) eraldama

emulsion – emulsioon. Segu, milles põhivedelikus mittelahustuva vedela aine ülipeened osakesed on kogu segu ulatuses ühtlaselt jaotunud. Külvalguses paistab hägusena. Pikemaajalisel seismisel võib toimuda väljakihistumine. Tüüpilised esindajad on piim (ülipeened rasvaosakesed vees) ja vesiemulsioonvärvid (vt **mixture**).

endothermic reaction – endotermiline (keemiline) reaktsioon (soojust neelav reaktsioon). Reaktsiooni kulgemiseks vajalik soojus võetakse (neelatakse) ümbritsevast keskkonnast, mille temperatuur langeb.

energy (heat) content – kütteväärtus. Põletamisel kättesaadava soojusenergia hulk kütuse mahu või kaaluühiku kohta (sama kütuse jaoks on need erinevad suurused).

gravimetric energy content – kütteväärtus massiühiku (kg) kohta

volumetric energy content - kütteväärtus mahuühiku (m³) kohta. Reaktiiv- ja raketikütusel peab see näitaja olema võimalikult kõrge. Lennukipetrool JP-9 (tiibraketi kütus, koosneb ainult kolmest küllastatud tsüklilisest süsivesinikust, üks neist on JP-10) korral on see 39573 MJ/m³, kui laiade keemipiiridega lennukipetrooli korral ainult 33180 MJ/m³. Bensiini oktaanarvu tõstmiseks kasutatavad oksügenaadid ehk hapnikühendid (vt **oxygenates**) vähendavad bensiini kütteväärtust. Näiteks 15 mahu% MTBE (vt **MTBE**) lisamisel võib bensiini kütteväärtus, algsega võrreldes, väheneda enam kui 3 %, kuid sama koguse etanooli lisamisel enam kui 5 %.

evaporate – aurustuma, ära aurama

evolve (highly) toxic gas (fume) – eraldama, eritama (eriti) mürgist gaasi (auru)

evolution – eraldumine, eritumine. Näiteks gaasi või soojuse eraldumine (võrdle **emission**).

exempt quantities - erandlikud kogused. Väikestes kogustes ohtlike ainete (kemikaalide) pakkimisviis, mis võimaldab rekendada väiksema rangusastmega veoeskirja.

exothermic decomposition or reaction – eksotermiline, soojuse eraldumisega kulgev (keemiline) lagunemine või reaktsioon. Ümbritsev keskkond võib soojeneda ohtlikult (tulekahju või plahvatuse võimalus), kui soojusenergiat ei juhita piisavalt kiiresti reaktsioonikeskkonnast välja.

expelled – välja heidetud

expelled seeds – lüditud, kooritud seemned; õlitaime seemned, millest on õli välja võetud (ekstraktsiooniga või mehaaniliselt)

expellers – (seemnete mehaanilise) õlieralduse jääk, õlikook; (krupi)press (õli, mahla eraldamiseks)

explosimeter – eksplosimeeter (plahvatusohtlikkuse mõõtja). Tankeritel kasutatav seade gaasi või aurude plahvatusohtlikkuse mõõtmiseks, mis näitab plahvatusohtlikkust skaalal 0 -100 % alumisest plahvatusohtlikkuse piirist (vt **lower explosive limit**). Erinevate mõõteelementidega seadmed mõõdavad plahvatusohtliku gaasi- või aurusegu järgmisi omadusi: katalüütilisel põletamisel eralduv soojushulk (alumisele plahvatusohtlikkuse piirile vastava gaasi(auru)-õhu segu kütteväärtus on suurus, mis oluliselt ei sõltu ainest), soojusjuhtivust või infrapunakiirguse neeldumist. Õhu või inertgaasi soojusjuhtivus või infrapunakiirguse neeldumise iseloom sõltub põlevgaasi(auru) sisaldusest. Tankeritel kasutatavad seadmed on plahvatuskindlad ja korras seade välistab plahvatusohtliku segu süütamise väljaspool eksplosimeetrit.

Katalüütilist põletamist kasutava eksplosimeetri kalibreerimine mingi põlevgaasiga (tavaliselt metaan või propaan) võimaldab usaldusväärselt määrata ka mõne teise gaasi või (aine) auru (näiteks bensiinauru) plahvatusohtlikkust õhus. See tähendab, et ei ole vaja teada ainet, mille plahvatusohtlikkust mõõdetakse. Kuid silmas tuleb pidada seda, et mida raskem on mõõdetav gaas või aur, võrreldes kalibreerimisainega, seda suurem on mõõtmisviga (näit on tegelikust väiksem), sest mida raskem aine seda ebatäielikum on põlemine

katalüsaatorikambri. **Tähelepanu!** Katalüütilise põletamisega eksplosimeetrit tohib kasutada ainult siis, kui keskkonnaks on normaalse hapnikusisaldusega (20,9 %) õhk. Kui alumine plahvatusohtlikkuse piir on ületatud, muutub seadme näit plahvatava aine kontsentratsiooni suhtes mittelineaarseks ja ülemist plahvatusohtlikkuse piiri ületavate kontsentratsioonide korral võib näit jääda isegi skaala ohutu kontsentratsiooni piirkonda (tunduvalt alla 100%).

Soojusjuhtivust kasutava seadme eeliseks on võimalus teha mõõtmisi ka keskkonnas, kus hapniku sisaldus on normaalsest madalam (inertgaas) või kui põleva materjali sisaldus ületab plahvatusohtliku kontsentratsiooni (seade näitab 100%). **Tähelepanu!** Soojusjuhtivusel põhinev seade annab usaldusväärse tulemuse ainult selle aine korral, mille abil see seade on kalibreeritud. Kui selleks on metaan, siis teiste gaaside puhul on seadme näit vähendatud, mis tekitab petliku ohutuse tunde. Ka aurude või gaaside segu korral, kui riist ei ole nende abil kalibreeritud, võib mõõtmisviga olla väga suur, sageli kordi väiksem tegelikust olukorrast.

Infrapunakiirguse neeldumise mõõtmisel põhinev seade võimaldab mõõta süsivesinike tegelikku sisaldust nii õhus kui ka mõnes teises keskkonnas (inertgaasis). Usaldusväärset saab mõõta ka kontsentratsioone, mis ületavad alumist plahvatusohtlikkuse piiri. **Tähelepanu!** Infrapunakiirguse neeldumist mõõtev seade annab usaldatava tulemuse ainult kalibreerimiseks kasutatud aine korral (näiteks süsivesinikele kalibreeritud seade võib metanooli aurudele üldse mitte reageerida).

explosion-proof – plahvatuskindel. Plahvatusohtlikus (tuleohtlikus) keskkonnas töötamiseks ette nähtud seade. Osa seadmeid on ehitatud nii, et suudavad vastu pidada seadme sees toimuvale plahvatusel ja oma ehituse tõttu välistavad väljaspool seadet oleva gaasisegu süütamise. Ohutu on ainult antud plahvatusohtlikule (tuleohtlikule) ainele sobitatud ja reguleeritud seade (leeki kustutava pilu kuju ja mõõtmed on vastavad).

explosive – lõhkeaine, lõhkematerjal

explosive gas atmosphere – plahvatusohtlik gaasikeskkond (plahvatusohtlik gaasisegu õhus)

explosive limits – plahvatusohtlikkuse piirid. Piiritlevad õhu-gaasi- või õhu-aurusegude plahvatusohtlikud koosseisud ehk plahvatusohtlikkuse vahemiku. Kasutatakse mõisteid alumine plahvatusohtlik piir (**lower explosive limit, LEL**) ja ülemine plahvatusohtlik piir (**upper explosive limit, UEL**) (vt **explosive range**).

explosive mixture with air – plahvatav segu õhuga. Põleva aine sisaldus õhus on plahvatusohtlikkuse piiridega määratud vahemikus.

explosive range – plahvatusohtlikkuse vahemik, plahvatusohtlikkuse väli, plahvatusohtlikkuse piiridesse (väljale) jäävad sisaldused (vt **flammable range**). Suurima plahvatusohtlikkusega on vahemiku keskossa jäävad segud.

expose – eksponeerima, katmatuks või kaitsetuks jätma. Kaitsetu olema välismõjutuse suhtes, mingit välismõjutust vastu võtma (neelama). Välismõjutuste hulka arvatakse mitmesugused kiirgused (soojus-, valgus-, läbiv radioaktiivne kiirgus jt) ja kemikaalide toime (läbi naha, sissesöömisel ja sissehingamisel). Tegemist on üldmõistega, mille täpne eestikeelne vaste sõltub kontekstist.

exposure – ekspositsioon, säritamine. Mingi toime vastuvõtmine teatud aja jooksul, sellele toimele allumine, mingi toime ees kaitsetu olemine.

exposure route – vastuvõtmiseviis(tee). Näiteks kahjulikud ja mürgised ained võivad sattuda meie organismi sissehingamisel, kokkupuutel naha või limaskestadega ja sissesöömisel (allaneelamisel).

extinguishing media – (tule)kustutus(toime)aine. Näiteks vesi (joana, vihmamana või uduna), süsinikdioksiid ja teised gaasilised kustutusained, pulbrid, vahud jne.

extreme flammability – erakordne süttivus

extremely flammable – eriti tuleohtlik

[Algus](#)

F oxtrot

F&EI - vt **Dow Fire and Explosion Index**

FVI – vt **flexible volatility index**

FW (free water) – mahutis, tankis olev vaba vesi. Arvesse ei võeta kaubaga emulsiooni moodustanud vett. Seega vaba vee puudumine tankis ei tähenda veel, et seal ei ole üldse vett.

fabric – kangas(materjal); tarind, (presendiga, koormakattega) kaetud sõrestik, ajutise kattega (kaubaveoüksus)

feedstock – lähteaine (tööstuslikule ümbertöötlemisele), toide. Ei ole sama tähendusega kui tooraine (*raw*).

fibreboard – fiberplaat, kiudplaat, papp (puidu kiududest), (puit)laastplaat, linaluuplaat. Selle mõiste alla kuulub ka mitmekihiline lainepapp või analoogse ehitusega plastikplaat.

fibreboard box – kiudplaatkast. Kiudplaadist pakk-kast, millel otsad võivad olla suurema tugevuse tagamiseks puidust raamiga või täispuidust.

fibres burnt – tulistanud kiud(aine). Välismõjutustele allunud kiudaine, mille tulemusena materjal on muutunud (kuumutamise tagajärjel) või osaliselt lagunenenud või porsunud päikese ja muude ilmategurite toimel.

filling (working) pressure – täiterõhk (töörõhk)

fireball – tulekera. Kütuse ja õhu segu pilve pindmine põlemine. Kuumad gaasid kergitavad pilve ülesse ja annavad sellele kera kuju. Põlemisel tekkinud soojus eraldub põhiliselt soojuskiirgusena (võrdle **bleve**).

fire-resistant coverall – tulekindel telkmantel (üleni kattev)

fire point – tulepunkt. Vedeliku madalaim temperatuur (korrigeeritud normaalsele õhurõhule, 101,3 kPa), mille juures lahtise tiigli meetodil süüdatud aur jääb iseseisvalt põlema vähemalt viieks sekundiks. Määrdeõlide korral võib tulepunkt ületada leekpunkti (lahtise tiigli meetodil) väärtuse kuni 30 kraadi. Vedelike tuleohtlikkuse iseloomustamisel ei leia laialdast kasutamist, sest on võrreldes leekpunktiga vähem usaldusväärne näitaja (võrdle **flash point**).

fissile material – jagunev, lõhustuv (radioaktiivne) materjal. Ained, mille aatomituumad on võimelised jagunema (lõhustuma).

fission – lõhustamine, lõhustumine (jagunemine), aatomituumade lõhustamine. Füüsikaline protsess, mille käigus eraldub soojus ja kiirgus.

fixed contamination – kinnistunud saaste (saasteained on kinnitunud eseme, seadme jm pinna külge)

flame – leek. Kütuse põlemise tsoon, kus kuumenenud gaasi ja tahkete osakeste temperatuur võib tõusta mitme tuhande kraadini.

flame arrester – leegi katkestaja, pidurdaja. Läbitav seade, mis oma ehituse iseärasuste tõttu väldib temperatuuri tõusu teisel pool leegi katkestajat leiduda võiva aine isesüttimistemperatuurini.

flame may be invisible – leek võib olla nähtamatu. Madala süsinikusisaldusega (või puudub süsinik täielikult) ainete põlemisel ei pruugi leek olla silmaga nähtav. Etanooli leek on värvitu, kuid juba tühised kogused lisandeid võivad leeki tugevalt värvida. Naatriumiühendid (näiteks keedusool) värvivad leegi intensiivselt kollaseks.

flame-proof – vt **explosion-proof**

flame retardant – leegiaeglusti, tule (leviku) pidurdaja. Materjalile lisatud leegiaeglusti (kemiaal) iseloom ja sisaldus määrab ära ulatuse, milleni süttinud materjal kustutab end ise.

flame screen – leegi ekraan. Tavaliselt tihedast metallvõrgust valmistatud tõke sädemete ja lühiajaliselt ka leegi kinnipidamiseks (mitte segamini ajada leegi katkestajaga, vt **flame arrester**).

flammable – tuleohtlik (vt **inflammable**). Sageli kasutatav vaste “kergestisüttiv” on eksitav, sest see mõiste seondub eelkõige (ise)süttimistemperatuuriga, kuid aine tuleohtlikkust iseloomustab otseselt leekpunkti temperatuur. Näiteks kui temperatuuril 20 °C olevad toluen (leekpunkt 7 °C ja süttimistemperatuur 585 °C) ja nonaan (leekpunkt 31 °C ja süttimistemperatuur 225 °C) tilguvad temperatuurini 300 °C kuumutatud esemele, siis süttib ainult nonaan, sest selle aine süttimistemperatuur on eseme pinna temperatuurist madalam. Kuid tuletikuga (leegi temperatuur on üle 700 °C) on vedeliku kohal võimalik süüdata ainult tolueni auru, sest nonaani auru sisaldus õhus 20 °C juures on allpool selle aine süttimispiiri. Seega on toluen tuleohtlikum kui nonaan, kuigi viimane süttib kergemini (süttimistemperatuur on madalam).

flammable atmosphere – tuleohtlik atmosfäär, keskkond

flammable gas (vapour) indicator – tuleohtliku gaasi (auru) indikaator. Seade tuleohtlike gaaside (aurude) plahvatusohtlikkuse kindlakstegemiseks (võrdle **explosimeter**), mis tavaliselt annavad heli- ja valgussignaali, kui plahvatusohtliku gaasi (auru) sisaldus õhus ületab lubatud piiri.

flammable liquid – tuleohtlik, kergestisüttiv vedelik. Vedelik veol, mille leekpunkt on 60 °C või madalam, keemiatõstuses on esialgu vastavaks piiriks 55 °C.

flammable mixture – põlevsegu. Reeglina peetakse silmas aurude või gaaside segu, mida on võimalik põlema süüdata. Ka tahkete ainete segud on süüdatavad.

flammable range – süttimisvahemik, süttimispiirkond, süttimisväli. Põlevgaasi (tavaliselt naftagaasid ja naftasaaduste aurud) ja õhu segude koostiste vahemik (väli) alumise (vt **lower flammable limit**) ja ülemise süttimispiiri, süttimisvälja ülemine piir (vt **upper flammable limit**) vahel. Sellesse vahemikku jääva koostisega segusid on võimalik põlema süüdata (panna plahvatama) (võrdle **explosive limits**).

flammable range with air – süttimispiirkond õhus, süttimisväli õhus. Tuleohtlikkuse piirid õhus määravad ära tuleohtliku aine sisalduste (kontsentratsioonide) vahemiku õhus, kuhu kuuluv segu on süüdatav. Eeldatakse, et algselt oli õhk normaalse koostisega, s.o sisaldab 20,9 mahu% hapnikku. Hapniku sisalduse vähendamine õhus muudab süttimispiirkonna kitsamaks (eelkõige alaneb ülemisele piirile vastav põlevaine sisaldus õhus) ja hapniku sisalduse kasv laiendab süttimispiirkonda (eelkõige kasvab ülemisele piirile vastav põlevaine sisaldus õhus).

flammable solid – tuleohtlik, kergestisüttiv tahke aine

flammable vapour – tuleohtlik (plahvatusohtlik) aur

extremely flammable – eriti (äärmiselt) tuleohtlik. Tööstuses kasutatava klassifikatsiooni mõiste, mis haarab tavatemperatuuril ja rõhul õhuga kokkupuutel kergesti süttivaid gaase või superkriitilises olekus olevaid aineid ja vedelikud leekpunktiga alla 0 °C ja keemispunktiga mitte üle 35 °C või keemispunktist kõrgemal temperatuuril olevad tuleohtlikud vedelikud.

highly flammable – väga tuleohtlik. Tööstuses kasutatava klassifikatsiooni mõiste, mis haarab õhuga kokkupuutel kuumenevad ja süttivad vedelikud ja leekpunktiga alla 55 °C olevad, kui need vedelikud käitlemisel kõrgel temperatuuril ja rõhul võivad põhjustada suurõnnetuse.

flammability range – vt **flammable range**

flash back (backflash) – taassüttimine; uuesti süttima. Tuleohtlike vedelike omadus uuesti süttida pärast tule kustutamist (leegi summutamist). Ka vedelikust eemale kandunud aurud võivad süttimisel tule tagasi juhtida vedeliku kohale.

flashed feed stock – äkkestillatsiooni toore, ühekordse destillatsiooni toore. Tavaliselt on mainitud toormeks otsedestillatsiooni jääk (vt **straight-run**).

flash fire – (tule)sähvatus. Tuleohtliku auru ja õhu segu põlemine nii, et leek läbib segu heli kiirusest väiksema kiirusega ja tekkiv ülerõhk on purustuste seisukohast tähtsusetu.

flashpoint, flash point – leekpunkt. Vedeliku temperatuur (Celsiuse kraadides), mille juures vedelik aurustub niivõrd, et aurud moodustavad õhuga süüdatava (lahtise tulega, sädemega jne) segu. Mitte segamini ajada (ise)süttimistemperatuuriga (vt **autoignition temperature**)!

Leekpunkti temperatuuril vastab auru sisaldus (õhus) süttimispiirkonna alumisele piirile. Leekpunkt on katseliselt määratud temperatuur ja seetõttu sõltub see katseseadmest ja teistest näitajatest, näiteks hapniku sisaldusest õhus. Kasutusel on erinevad standardsed leekpunkti määramise meetodid, mis põhimõtteliselt jaotuvad kahte rühma: lahtise tiigli meetod (ingl. lühend o.c.) ja kinnise tiigli meetod (ingl. lühend c.c.). Viimase kasutamisel saadakse mõnevõrra (sõltuvalt aine leekpunktist 5 kuni 10 kraadi) madalam tulemus. Kui ei ole märgitud leekpunkti määramismeetodit, siis reeglina on tegemist kinnise tiigli meetodiga. Lisandid võivad oluliselt muuta leekpunkti temperatuuri (nii alandada kui ka tõsta). IMDG koodeksis on leekpunktid toodud keemiliselt puhtaste aine jaoks.

flask – korvpudel, eriveomahuti (radioaktiivsete materjalide veol; on pakutud ka “plasku”, kuid see sõna ei ole asjatundjate seas leidnud heakskiitu).

flat – kaubaalus, platvorm (vt **bolster** või **pontoon**)

flexible volatility index – auruluku indeks (FVI). Iseloomustab lenduvusest tingitud bensiini omadust tekitada toiteturistikus aurulukk (aurukork), mis võib katkestada (sulgeda) bensiini voolamise torustikus. Auruluku teket soodustavad normaalsest madalam välisrõhk (mägedes sõitmisel), bensiini suur lenduvus ja mootori ehitus, kui see soodustab kütetorustiku liigset soojenemist. FVI arväärtuse määrab ära bensiini küllastunud auru rõhk (VP) (vt **Reid vapour pressure**) ja mitu protsenti aurustub temperatuuril 70 °C (E70). FVI väljendab tõenäosust, et aurulukk tekib sõidu ajal. $FVI = 10VP + 7E70$. Suvise bensiini FVI on alla 1050 ja talvise oma alla 1250.

floater – ujuv, ujuma jääv, (vee) pinnale jääv (aine). Vees mittelahustuva (veega mitteseguneva) aine kohta, mille tihedus on vee tihedusest väiksem. Slängis ujuva kaanega mahuti.

flow moisture point – Niiskuse sisaldus (materjalis) protsentides, mille juures materjal katsetingimustel muutub voolavaks. Voolavaks muutunud puistlast on ohtlik, sest vähendab laeva püstuvust.

fluctuation – fluktuatsioon, kõikumine (normi, keskmise jne suhtes). Näiteks fluktuatsiooni tulemusena ei ole atmosfääri koostis kogu lastiruumi ulatuses ühesugune. Suures kaubatankis või lastiruumis võivad tekkida plahvatusohtlikud gaasi(auru)pilved. Seetõttu lastiruumi ühes osas mõõtmistega kindlaks tehtud ohutu olukord ei taga veel seda, et kogu lastiruumi ulatuses on sama ohutu olukord.

flue gas – põlemisgaas, (sisepõlemismootori) heitgaas

Fluorel – vt **Viton**

fluorinated polymer – fluoroplast (fluoreeritud polümeer). Üldnimetus polümeersete materjalide kohta, mille molekulis vesiniku aatomid (osaliselt või täielikult) on asendatud fluoriga (vt näiteks **polytetrafluoroethylene**)

foodstuff - toiduaine

forbidden (from) – keelatud (millekski)

frangible disc – kaitsemembraan. Rabedast, kergesti purunevast materjalist ketas, mis puruneb enne kui ülerõhk purustaks seadme (anuma).

freezing point – külmumispunkt, külmumistemperatuur. Vastab sulamispunktile (vt **melting point**).

freight – last, kaup

frothover – (vahu) ülekeemine, üleviskamine. Nähtus, mis ilmneb vett sisaldava viskoosse õlise vedeliku kuumutamisel või vee sattumisel kuuma vedelikku.

fuel – kütus (igasugune), kütteaine

fuel cell – kütuseelement. Seade, milles elektrit toodetakse gaasilise kütuse (vesinik, süsinikoksiid jt) otsesel oksüdeerimisel hapnikuga.

fuel oil – vedelkütus, kütteõli. Tavaliselt mootorikütus, laeva raskekütus (masuut), mille lähtetoormeks on reeglina nafta (võrdle **oil** all **heating oil**).

fuel oil for combustion purposes – kütus (põletamiseks nii mootoris kui ka katla all)

heavy fuel oil – raske kütteõli, masuut

fume – suits, suitsuna näiv (paistev) aur. Tegemist on aerosooliga (vt **aerosol**).

fumigation – fumigatsioon, fumigeerimine. Kemikaalide, sealhulgas mürgkemikaalide, abil kahjurit ja haigustekitajate tõrje laevas, sadama ladudes, aga ka kinnistes kaubaveoüksustes. Fumigeerimiseks kasutatavad mürgkemikaalid on ohtlikud soojaverelistele organismidele, sealhulgas ka inimesele.

fungi – seen (seenhaiguse tekitaja)

fusel oil – puskariõli. Kõrgemate alkoholide (pentanoolid) segu, mis tekib etanooli tootmisel kääritamismeetodiga ja on kõrvalseadus.

[Algus](#)

GHS – vt **Globally Harmonized System of Classification and Labeling of Chemicals**

g.o.b. (gob) – vt **good ordinary brand**

GSV - vt **gross standard volume**

GSW – vt **gross standard weight**

gas – gaas (aine gaasilises olekus); bensiin (argitähenduses). On kokku lepitud, et ainet käsitletakse gaasina, kui selle aine aururõhk temperatuuril 50 °C ületab 300 kPa (3 bar) või temperatuuril 20 °C on aine täielikult gaasilises olekus, kui rõhk on 101,3 kPa (normaalne õhurõhk) (võrdle **liquid**).

mustard gas – sinepigaas, (sõjagaas) ipriit. Nahale sattumisel tekitab ville. Puhta kemikaalina on värviitu, lõhnata viskoosne vedelik. Keemiarelvas kasutatud aine (sulamistemperatuur 13 – 14 °C, tihedus 1300 kg/m³, vees lahustub 0,9 g/l 22 °C juures) lõhn meenutab sinepit, küüslauku või mädarõigast. Merevees moodustab savitaolisi kamakaid.

sneeze gas – aevastusgaas (sõjagaas), adamsiit, difenüülamiinkloroarsiin. Eriti mürgine, kergesti lenduv kollakas kristalliline aine (UN 1698), vees lahustumatu. Ärritab tugevalt nina ja kurku, sissehingamisel kutsub esile aevastamist ja kõha. Segatult tavalise pisargaasiga (vt **tear gas**) kasutatakse rahvarahutuste laialiajamiseks.

tear gas – pisargaas. Kemikaal, mis kutsub esile ohtra pisarate voo. Selleks on, näiteks, bromoatsetoon, bensüülbromiid, kloroatsetofenoon, etüüljodoatsetaat, kloropikriinbromobensüültsüaniid, bromoksüleenid jt, mis tavatingimustel on vedelikud. Kasutamisel tekitab plahvatus pisargaasi aerosooli.

gas and toxic (poisonous) vapour detection – gaasi ja mürgise auru avastamine (kindlaks tegemine)

gas free – gaasivaba. Tank või ruum loetakse gaasivabaks, kui see on täidetud värske õhuga, plahvatusohtlike (tuleohtlike) gaaside aurude sisaldus õhus ei ületa 1% alumisest plahvatusohtlikkuse piirist (*LEL, LFL*), mürgiste gaaside ja aurude sisaldus õhus ei ületa lubatud piirsisaldusi ning hapniku sisaldus vastab normaalsele sisaldusele (20,9%).

gas-fuelled ship – gaasi(kütusega) laev. Laev, mis mootorikütusena kasutab gaasi.

gas in solution – gaasilahus, lahustatud gaas. Rõhu all olev gaas, mis ohutuks vedamiseks on lahustatud mingis lahustis, näiteks atsetüleen lahustatakse atsetoonis.

gasket – tihend, vahetihend, topend (näiteks rasvanõõrist)

gas oil – diislikütus (üldnimetusena kasutatakse nii kerge kui raskete diislikütuste kohta), diislifraktsioon; gaasiõli (otsetõlge)

marine gas oil – mere, laeva diislikütus. Leekpunkt ei tohi olla alla 60 °C.

vacuum gas oil – (vaakum) diislikütus; vaakum gaasiõli. Vaakumdestillatsioonil saadud diislikütus (vt **gas oil**). Raskete naftafraktsioonide vaakumdestillatsioon võimaldab oluliselt alandada väävlisisaldust saadavates kütustes.

gasoline, gasolene – bensiin (vt **gas, motor spirit** ja **petrol**)

gasoline blending stock – bensiini (lähte)komponendid. Bensiin võidakse kokku segada mitmesugustest nafta töötlemisel saadavatest kitsamatest fraktsioonidest. Reeglina ei tähenda bensiini kasutusomadusi parandavat lisandit, näiteks oktaanarvu tõstvat või põlemisomadusi parandavat või teisi taolisi lisandeid.

absorption gasoline - vt **condensation gasoline**

aviation gasoline – lennukibensiin, aviobensiin. Lennuki kolbmootorites kasutatav kõrgeoktaaniline bensiin.

casinghead gasoline – vt **condensation gasoline**

condensation gasoline – gaasikondensaat, nafta või gaasi tootmisega kaasnev vedel süsivesinike segu. Naftapuuraugust väljuva gaasi jahutamisel saadav bensiiniks sobiv süsivesinike segu. Füüsikaliste omaduste poolest sarnane poolprodukt tekib ka maagaasi torustikus ja kivisöe gaasistamisel. Sõltuvalt kasutatud tehnoloogiast tuntakse ka nimetuste all: *absorption gasoline, casinghead gasoline, drip gasoline* või *natural gasoline*.

drip gasoline – vt **condensation gasoline**

motor gasoline – mootoribensiin

natural gasoline – vt **condensation gasoline**

pyrolysis gasoline - pürolüüsbensiin. Nafta kergemate (bensini)fraktsioonide sügaval krakkimisel (pürolüüsil) saadav aromaatsete ja teiste küllastamata ühendite rikas saadus. MARPOL käsitleb pürolüüsbensiini II lisa lastina.

unfinished gasoline - toorbensiin

gauge – (tankeritel) mõõtma, mõõtmise; mõõtesead

gauge pressure – manomeetriga, mõõteriistaga mõõdetav rõhk (relatiivne ehk suhteline rõhk). Rõhk, mis ületab õhu rõhku (atmosfääri rõhku) (võrdle **pressure** all **absolute pressure**).

general cargo – segalast. Nii pakitult kui ka mahtlastina veetavad kaubad.

generic name – üldnimetus, geneeriline nimetus. Ohtliku kauba õige nimetus, mis kirjeldab üht või mitut ohutunnust, mille ingliskeelse nimetuse (**PSN**, IMDG koodeksis on trükitud suurtähtedega) järel kasutatakse lühendit N.O.S. või n.o.s. (*not otherwise specified* – ei ole teisiti määratletud) ja jäetakse eesti keelde tõlkimata. Näiteks tuleohtlik vedelik, mürgine, n.o.s (FLAMMABLE LIQUID, TOXIC, N.O.S.).

Mõningatel juhtudel jäetakse üldnimetuste järel lühend N.O.S. kasutamata, kui nimetus viitab lähedaste omadustega ainete rühmale. Näiteks nimetus AMINOPHENOLS (aminofenoolid) esindab kolme konkreetset aminofenooli üksikult ja nende kõikvõimalikke segusid.

genetically modified micro-organism (organism) – geneetiliselt modifitseeritud mikroorganism (organism). Sisaldab muudetud geene ja seetõttu seda mikroorganismi (organismi) looduses ei esine.

Globally Harmonized System of Classification and Labeling of Chemicals - kemikaalide klassifitseerimise ja märgistamise globaalselt harmoniseeritud süsteem. ÜRO ekspertide poolt aastal 2003 avaldatud nii tööstuses kui ka veol kasutatav ühtne kemikaalide ohtlikkuse klassifitseerimise süsteem. Süsteem ühendab põhimõtteid, mis on kemikaalide ohutuse tagamiseks Ameerika Ühendriikides, Euroopa Ühenduses (vt **REACH**) ja ÜRO egiidi all välja töötatud soovitusel ohtlike kaupade veoks (vt **Recommendations on the Transport of Dangerous Goods**).

gofinate – vt **gas oil** alt **vacuum gas oil**

goggle – kaitseprillid

good ordinary brand – iseloomustab mingi toote, näiteks metalli puhtusastet. Metallilise tsingi korral vastab puhtusastmele 98,5%, mis on tavaliselt sulatusmeetodil saavutatav puhtusaste. *Good Ordinary Brand* on kasutusel Euroops, Põhja-Ameerika vaste on *Prime Western*.

goods – kaup, veetavad tooted (eeldab pakkimist või kuidagi teisiti veoüksuseks rühmitamist, võrdle **dangerous goods**)

grade – klass, sort, mark, kvaliteet. Kemikaalide puhtust ja kvaliteeti iseloomustav mõiste.

special high grade – eriti kõrge kvaliteediga (puhtusastmega). Kemikaalide ja teiste toodete puhul näitab selle kõrget puhtusastet, reeglina üle 99,9%.

grill coal – vt **charcoal**

gross standard volume - kogu standardmaht, kogu lasti maht standardtingimustel (tavaliselt temperatuuril 60 °F ehk 15 °C). Naftatankeriga seonduv mõiste.

gross standard weight – (lasti) kogumass (standardtingimustel). Arvutamisel lähtutakse (lasti) kogu standardmahust ja tihedusest standardtingimustel, tavaliselt temperatuuril 60 °F ehk 15 °C. Naftatankeriga seonduv mõiste. Suurima sarnasuse inglisekeelse mõistega annab “kogu standardkaal”, kuid eesti keeles ei kasutata massi väljendamiseks mõistet “kaal”.

gross weight – kogumass (kogukaal). Kauba mass (kaal) koos pakendiga.

gum – kummivaik, (mootorikütustes) vaik

[Algus](#)

H_{otel}

HCO - vt **heavy cycle oil**

HNS Convention - vt **International Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea**

halogens – halogeenid. Lihtainete rühm, kuhu kuuluvad fluor ja kloor (mürgised ja söövitavad gaasid), broom (mürgine ja söövitav vedelik), jood ja astaat (tahked, astaat on radioaktiivne).

halon – haloon. Süsivesinikud, milles vesinik on asendatud halogeenidega (F, Cl, Br või I). Kasutatakse tulekustutusvahendina (põlemist inhibeeriva ainenä). Osoonikihti lõhkuvate ainetena on nende kasutusala siiski piiratud.

harmful – kahjulik (iseloomustab väiksemat ohtu kui **hazard**)

harmful substance – kahjulik aine (tavaliselt kergelt mürgiste omadustega)

haz mat (hazmat) – ohtlik (aine) materjal. Mõiste “hazardous material” käibelühend tööstuses.

hazard – oht, risk (teadvustatud oht). Aine keemilistest või füüsikalistest omadustest tulenev oht.

hazard category – ohukategooria. Globaalselt harmoniseeritud süsteemis (vt **GHS**) täpsustab ohu tõsidust iga ohuklassi sees, analoogia pakendusrühmaga (vt **packaging group**).

hazard class – ohuklass. Globaalselt harmoniseeritud süsteemis (vt **GHS**) tähistab ohu laadi: füüsiline, tervise- või keskkonnaoht.

hazard pictogram - ohu piktogramm. Graafiline kujutis kompositsioonina, mis globaalselt harmoniseeritud süsteemis (vt **GHS**) teavitab ohu olemusest.

hazard statement – ohuteade. Globaalselt harmoniseeritud süsteemis (vt **GHS**) fraas, mis määrab ohtliku aine või segu ohuklassi ja kategooria ja kui on asjakohane, siis ka ohu võrdlustaseme.

biohazard – biooht. Bioloogilisest ainest tulenev oht elule või tervisele, nakkusoht või aine bioloogilisest toimest tingitud oht.

chemical hazard – keemiline oht. Haarab nii kemikaalidest tulenevat otsest ohtu kui ka nende põlemisel või reageerimisel mingi teise ainega tekkivat ohtu.

radiation hazard – kiirgusoht. Läbivast kiirgusest (mitte ainult radioaktiivsest) tingitud oht.

hazardous – ohtlik. Viitab aine omadustest tulenevale suurele ja pidevale riskile (tunnetatud ohule). Ohtlike lastide valdkonnas on mõiste **dangerous** sünonüüm.

hazardous cargo - ohtlik last. Oht tuleneb lastiks olevate ainete ohtlikest (keemilistest ja füüsikalistest nagu radioaktiivsus) omadustest või mahtlastina vedamisel lasti vedelaks muutumisest (mõningate maakide omadus).

hazardous substance – ohtlik aine, ohtlik kemikaal

hazardous wastes – ohtlikud jäätmed. Haarab ohtlike kemikaalide jäägid, neid sisaldavad jäätmed, kuid on laiem mõiste. Näiteks plastmassi jäätmed (taara, pakendi materjal jm) on ohtlikud jäätmed. Ohtlikud jäätmed klassifitseeritakse nende bioloogilise, keemilise ja füüsikalise toime alusel.

header – kollektor (jaotustorustik tankeril, vt **manifold**)

headgear – kaitsev peakate

heat – soojus (soojushulk); soojendama

heat conductivity – soojusjuhtivus. Soojusülekanne materjali sees.

heat-exchanging medium – soojuskandja. Tavaliselt vedelik, mida kasutatakse soojuskandjana soojusvahetussüsteemis.

heat of combustion – põlemissoojus, kütteväärtus. Tavaliselt ühikulise koguse aine põlemisel eralduv soojushulk (vt **chemical heat of combustion**).

heat-sensitive – soojustundlik (tundlik tavalisest kõrgema temperatuuri suhtes)

heat transfer coefficient – soojusülekanne tegur. Iseloomustab soojusülekannet ühelt kehalt teisele (ühelt faasist teise).

heat treatment – termiline töötlemine (töötlemine soojuse abil, kõrgemal temperatuuril)

heavy metals and their salts – raskemetallid ja nende soolad (ainete segreerimisrühm)

heavy oil – raske õli, raske (kütte)õli. Tavaliselt on tegemist nafta ümbertöötamisel saadud kõrgelt keeva naftasaadusega (õliga). Mõiste viitab õli suhteliselt suurele tihedusele, mis võib olla väga lähedane vee tihedusele või isegi sellest suurem.

heavy cycle oil – (nafta) katalüütilisel krakkimisel saadav raske fraktsioon (jääk). Katalüütilisele krakkimisele suunatakse nafta atmosfäärilise destillatsiooni jäägi vaakumdestillaat.

Võrdle **light cycle oil**.

heavy fuel oil – raske (laeva)kütus. SOLAS-es kasutatav üldmõiste (võrdle **marine diesel oil**).

heavy grade oil – rasket sorti nafta(saadus). Rahvusvahelises Mereorganisatsioonis kasutatav mõiste (vt **heavy grades of oil**)

heavy grades of oil – rasket sorti nafta(saadus). Antud juhul on ingliskeelne mõiste **oil** nafta ja naftasaaduste tähenduses. Iseloomustab naftat ja naftasaadusi, mis merre sattudes on raskesti koristatavad ja kõige enam kahjustavad mere elustikku. Mõiste haarab nii toornafta kui ka raske kütteõli, kuid on ebatäpsem kui mõiste **persistent hydrocarbon mineral oil**.

hermetically sealed – hermeetiliselt, õhukindlalt suletud (auru ehk auramiskindel sulgemine). Sulgemisviis, mis väldib pakendis oleva aine aurude pakendist väljatungimise, aga ka välisõhu tungimise pakendisse (vt **vapour-tight closure**).

high-level radioactive wastes – kõrgradioaktiivsed jäätmed. Kasutatud tuumakütuse ekstraktsioonimeetodil regenereerimisel tekkivad kõrgradioaktiivsed vedelad jäätmed.

high velocity vent valve – kiirtuulutuskapp (tankeritel). Ülerõhukapp, mis oma ehituse iseärasuste tõttu tagab klapi avanemisel väljuvate gaaside-aurude suure kiiruse (üle 30 m/s) klapi avas tekkivas pilus.

homologous series – (ainete) homoloogiline rida. Samasuguste keemiliste omadustega ained, mis erinevad üksteisest molekuli mingi struktuurielemendi arvu poolest ja on ainult ainele ühesuunaliselt muutuvate füüsikaliste omadustega. Näiteks sirge ahelaga alkaanide (parafiinide) homoloogilise rea esimesed liikmed on metaan, etaan ja propaan vastavalt ühe, kahe ja kolme süsinikaatomiga molekulis.

homogenous – homogeenne, ühtlane, ühtlaste omadustega. Kõikjal ühesuguse koostisega, ühtlaselt läbi segatud segu.

hopane – hopaan. Tsükloalkaan, mis sisaldab viis liitunud tsükliit (vt **cycloalkane**).

hydrate – hüdraat. Hüdraadis on vesi seotud ainega. Tavaliselt on tegemist kristallhüdraatidega (tahked), kus vesi kuulub kristallide koosseisu ja õhu käes kuivatamisel ei pruugi eralduda.

hydrogen – vesinik (keemiline element, gaas). Eriti tule- ja plahvatusohtlik gaas, 14 korda kergem kui õhk, plahvatusohtlikkuse vahemik õhus on 4 kuni 75 mahu-%.

hydrogen chloride – vesinikkloriid (ärritav ja söövitav gaas). Vesinikkloriidi lahustamisel vees saadakse vesinikkloriid- ehk soolhape.

hydrogen cyanide – vesiniktsüaniid(hape), sinihape. Mandliõhnaline väga mürgine ja tuleohtlik gaas, mõni allikas nimetab ka vedelikuks, sest vesiniktsüaniidi keemistemperatuur on 24 – 26 °C. Vesiniktsüaniidi lahustamisel vees saadakse happeline lahus, mida algselt nimetati sinihappeks (vt **prussic acid**).

hydrogen sulphide (sulfide) – vesiniksulfiid, väävelvesinik. Mürgine, mädamuna lõhnaga gaas. Ohtlik on see, et selle gaasiga saastatud õhus inimene kaotab kiiresti lõhnatundlikkuse ja tekib petlik ohutuse tunne.

hygroscopic – hügrokoopne. Aine, materjali omadus siduda vett, ka õhus leiduvat niiskust, mistõttu paljud puistematerjalid, näiteks ammoniumnitraat(väetis), paakuvad lahtiselt hoidmisel. Paakumise vältimiseks kaetakse ammoniumnitraadi graanulid neutraalse tolmuuga, sageli paetolmuuga. Tugevalt hügrokoopseid ained võivad pikema seismisel tekitada vesilahuse (laiali voolata).

hypercolic – isesüttiv (kütus); isesüttiv raketikütus

hypochlorites – hüpokloriidid (oksüdeerivate omadustega ainete segreerimisrühm)

[Algus](#)

India

IBC (IBCs) – vt **intermediate bulk container**

flexible IBC – pehme (painduv, mittejäik, elastne) vahekonteiner. Vahekonteiner, mis koosneb kilest, kootud- või mõnest muust painduvast materjalist või nendest kombineeritud suurest kotist (kerest) ja vajadusel sisemisest voodrist või kattest koos vastavate käitamisevahendite ja teisaldusseadmetega.

rigid plastics IBC - jäigast plastist vahekonteiner

IBC Code – vt **International Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying**

Dangerous Chemicals in Bulk

IFO – vt **intermediate fuel oil**

IGC Code - vt **International Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying Liquefied Gases in Bulk**

IGF Code - vt **International Code of Safety for Gas-fuelled Ships**

IGS - vt **inert gas system**

IMDG Code – vt **International Maritime Dangerous Goods Code**

IMSBC Code - vt **International Maritime Solid Bulk Cargoes Code**

INF Code – vt **Code for Safe Carriage of Irradiated Nuclear Fuel, Plutonium and High-Level Radioactive Wastes in Flasks on Board Ships.**

Alates aastast 1999 on pealkiri **Code for Safe Carriage of Packaged Irradiated Nuclear Fuel, Plutonium and High-Level Radioactive Wastes on Board Ships.**

ISGOTT – vt **International Safety Guide for Oil Tankers and Terminals**

ISO tank – vt **tank** alt **tank container**

ignites readily – süütab hõlpsasti (kärimesti); süttib kergesti, võtab kergesti tuld

ignition temperature – süttimistemperatuur. Temperatuur, mille juures aine aurud või (keemilise) lagunemise saadused õhus süttivad iseenesest. Normaalsest (20,9 mahu%) kõrgem hapnikusisaldus alandab süttimistemperatuuri. **Tähelepanu!** Süttimistemperatuuri ja leekpunkti temperatuuri vahel puudub igasugune põhjuslik seos.

immiscible – segunematu, ei lahustu. Reeglina iseloomustab vedelike omavahelist segunematust.

impermeable – mitteläbilaskev. Vedelikku või selle auru mitteläbilaskva materjali kohta.

impurity – lisand (põhiline puhtust vähendav aine). Tavaliselt on tegemist aine valmistamise käigus sisse jäänud või sattunud lisandiga.

incident – vahejuhtum, intsident

incinerator – intsinaator, tuhasusahi, põletusseade. Seade laeval teatud liiki jäätmete täielikuks tuhasdamiseks (põletamiseks). Põletamine peab toimuma piisavalt kõrgel temperatuuril, et tagada kogu tuhasatava materjali muutumise anorgaaniliseks jäägiks (tuhaks). Jäätmetes ei tohi olla elemente, näiteks kloori, mis tekitavad põletamisel lenduvaid mürgiseid (dioksiinid) või söövitavaid aineid.

incompatible – (kokku)sobimatu, ühildumatu. Mõiste **compatible** vastand.

inert gas – inertgaas. Kasutatakse ennetava meetmena tuleohu vähendamiseks kaubatankides. Naftatankeritel on selleks puhastatud suitsugaas (põhiliselt lämmastik ja alla 5% hapnikku), mis saadakse eriseadmest või peamasinast. Keemikaalitanteritel kasutatakse puhast lämmastikku, mida eritehnoloogia abil (näiteks membraantehnoloogia) saab ka otse õhust eraldada. Sõna otseses mõttes on inertgaas täiesti reaktsioonivõimetu gaas nagu argoon, heelium, neon jt väärismetalle.

inert gas system – inertgaasi süsteem. Koosneb inertgaasi saamise ja puhastamise seadmetest ja gaasi jaotussüsteemist koos tagasilöögiklappide (mis väldivad kaubatankidest tulevate aurude tungimise inertgaasi tootmise seadmesse või masinaruumi) ja ülerõhu-vaakumklappidega.

inertion – inertiseerimine. Kaubatankis oleva tühja ruumi (vedelikuga täitmata) täitmine inertse gaasiga, milleks on tavaliselt inertgaas või lämmastik, et vältida plahvatus- ja tuleohtlike gaasigude tekkimist. Naftatankeritel ei tohi hapniku sisaldus tankides oleval inertgaasis ületada 8 mahu%.

infectious substance – nakkusohtlik aine. Bakterid, viirused, seened, riketsiad (viiruste ja bakterite vahepealsed mikroorganismid) jt.

inflammable – tuleohtlik. Ohtlike lastide valdkonnas on mõiste **flammable** sünonüüm.

ingestion – toiduvõtt, neelamine, sissesöömine

ingot – valuplokk, (valu)kang. Kindla kujuga tükid (vt **lump**).

inhalation – sissehingamine, inhalatsioon, hingamiselundite kaudu (toimiv)

inhalation of dust, mist or vapour – tolmu, udu (aerosooli) või auru sissehingamine

inhalation toxicity – hingamismürgisus (hingamiselundite kaudu toimiv mürgisus)

inherently safe – olemuslikult ohutu. Süsteem (seade) on olemuslikult ohutu kui see jääb ohutusse olekusse (olukorda) ka pärast lubamatut kõrvalekallet normaalsetest (normikohastest) käitlemis(töö)tingimustest.

inhibition – inhibeerimine. Mingi protsessi takistamine, pärssimine või aeglustamine. Ebasoovitava keemilise reaktsiooni (näiteks oksüdeerumine, korrosioon või polümeriseerumine) inhibeerimine. Katalüüsivastandtegevus.

initial degree of filling – algtäiteaste. Veeldatud gaasi omaduste ja temperatuuri alusel arvatud suurim veomahuti täiteaste selle laadimisel, mis tagab, et ettenähtud veotingimustel (põhiliselt veeldatud gaasi temperatuur) veomahutis rõhk ei ületa suurimat lubatud töö rõhku ja täiteaste 98% (vt **maximum allowable working pressure**).

innage gauge – vedeliku pinna kõrgus tanki põhjast või mõõteplaadist (vt **datum plate**) (võrdle **ullage**). Mõõtmismetoodika, mis annab vedeliku (nafta) kihi sügavuse tankis koos selle all asuva vee ja setetega (vt **outage gauge**).

innage tape – mõõdulint, mille lugem algab ripatsi tipust

inner – kombineeritud pakendi sisepakend (vt **packaging, inner packaging**) või komposiitpakendi sisevooder (vt **inner receptacle**)

inner receptacle – sisevooder (komposiitpakendis) või anum, mis ei ole kasutatav ilma välispakendita. Näiteks metallvaadi sisepinnale kantud plastikkate komposiitpakendi 6HA1 korral.

inorganic peroxide – anorgaaniline peroksiid. Anorgaaniline ühend, milles esineb lagunemisel hapnikku eraldav peroksürühm (-O-O-), näiteks vesinikperoksiid (võrdle **organic peroxide**).

insensitive – tundlikkuseta, tuim (millegi suhtes). Mõiste, mille abil iseloomustatakse lõhkeainet.

insolation – insolatsioon (pinnale jõudnud päikesekiirgus, sõltub atmosfääri läbipaistvusest ja päikese kõrgusest jm). Asjaolu, millega tuleb arvestada, kui päikese (soojus) kiirgus võib veetava kauba või pakendi pinna temperatuuri lubamatult kõrgeks tõsta.

insoluble – lahustumatu. Reeglina iseloomustab tahke aine või gaasi mittelahustumist vedelikus (võrdle **immiscible**).

insulate – isoleerima. Kaht juhtivat keha omavahel eraldama mittejuhiga (omavahelise juhtivuse katkestamine), et vältida juhtivuse kaudu elektri, soojuse, valguse või heli ülekandumist.

insulating means – isoleerimisvahendid. Tankerite lastimisel elektrit mittejuhtiva tuleohtliku vedelikuga peetakse silmas tankeri ja kai vahelise elektrijuhtivuse katkestamist, sest tanker ja kai moodustavad merevees erinevate potentsiaalidega elektroodide paari (vooluallika, patarei).

insulating flange – isoleeriv ketas (seib). Elektrit mittejuhtiva vedeliku laadimis/lossimistorustikus laeva ja kalda elektrilise ühenduse katkestamiseks kasutatav isoleermaterjalist vahetükk.

integral part – (terviku) lahutamatu osa

interaction – vastastikune toime (mõju); vastasmõju. Kemikaalide omavaheline üksteise mõjutamine või mõjutab kemikaal pakendit (selle omadusi) või vastupidi.

interface detector – (mittesegunevate vedelike vahelise) piirpinna avastaja, detektor. Tankerite varustuse hulka kuuluv elektriline (toiteallikata) seade õli-vee piirpinna kindlakstegemiseks. Seade töötab galvaanielemendi põhimõttel.

intermediate bulk container – vahekonteiner (tavalise pakendi ja standardsete mõõtmetega konteineri vahele jääv kuni 3 m³ või 3 tonni mahutav pakend). ÜRO tüübinõuetele vastav ja nõuetekohaselt markeeritud (suur)pakend ohtlike ainete (kaupade) veoks, on ette nähtud mehhanismidega käitlemiseks. On olemas jäiga ja mittejäiga ehitusega, metallist, plastist, tugevast mitmekihilisest plastkilest (kangast) või millestki muust valmistatud vahekonteinerid.

remanufactured (IBCs) intermediate bulk container – muudetud (ümber tehtud) vahekonteiner. Mingist ÜRO tüübista suurpakendist ümber tehtud või ühest ÜRO tüübist teise viidud vahekonteiner.

repaired (IBCs) intermediate bulk container – taastatud vahekonteiner. Kasutamise käigus oma ÜRO tüübi omadused kaotanud vahekonteineri taastamine ÜRO tüübinõuetele vastavaks.

intermediate fuel oil – raske laevakütus. Laevakütus, mis sisaldab vähem või rohkem nafta ümbertöötamise käigus tekkinud raskeid jääkfraktsioone.

intermediate packaging – vt **packaging** alt

intermodal container – (veomooduste vaheline) kaubakonteiner. Sobib vastastikku vahetatavana kasutada erinevatel veovahenditel, näiteks maanteeveokil ja raudteel või veeteedel ja raudteel.

International Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying Dangerous

Chemicals in Bulk - Rahvusvaheline ohtlikku kemikaali mahtlastina vedava laeva ehituse ja seadmete koodeks, lühidalt IBC koodeks. Tankeritega on lubatud vedada ainult IBC koodeksi nimekirjas olevaid aineid. Selles nimekirjas on ka vesi.

International Code for the Construction and Equipment of Ships Carrying Liquefied Gases in

Bulk - Rahvusvaheline veeldatud gaasi vedellastina vedava laeva ehituse ja seadmete koodeks

International Code of Safety for Gas-fuelled Ships - Rahvusvaheline gaaskütusel laeva ohutuskodeks

International Convention for Safe Containers – Rahvusvaheline konteinerite ohutuse konventsioon. Sätestab nõuded konteinerite konstruktsiooni tugevusele ja perioodilise tehnilise ülevaatuse.

International Convention for the Prevention of Pollution from Ships - Rahvusvaheline konventsioon laevade põhjustatud merereostuse vältimiseks (vt **MARPOL**)

International Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of

Hazardous and Noxious Substances by Sea – Rahvusvaheline konventsioon vastutusest ja kompenseerimisest ohtlike ja kahjulike ainete mereveol

International Maritime Dangerous Goods Code - Rahvusvaheline ohtlike kaupade mereveo koodeks (eeskiri), lühidalt IMDG koodeks

International Maritime Solid Bulk Cargoes Code - Rahvusvaheline puistekaupade mereveo koodeks (eeskiri), lühidalt IMSBC koodeks. Kohustuslik alates 1. jaanuarist 2011.

International Safety Guide for Oil Tankers and Terminals – Rahvusvaheline naftatankerite ja -terminalide ohutusjuhend

intrinsically safe – olemuselt ohutu. Elektriseade on oma olemuselt ohutu, kui seadme kasutamisel tekkiv mistahes säde või soojustefekt katsetingimustel ei süüta katsetamiseks kasutatud põlevgaasi või materjali.

intrinsically safe construction – ohutu ehitus, ohutu ehitusega seade. Elektriohutusest lähtuvalt. Seade, mis ei ole võimeline välja andma piisavalt energiat, et põhjustada tuleohtliku segu süttimist. Põhimõte, mis leiab kasutamist plahvatusohtlikus keskkonnas kasutatavate kaasaskantavate seadmete korral.

invar – invar (tuletatud mõistest *invariability* - muutumatus). Raua (64%) ja nikli (36%) sulam, millel on väga väike soojuspaisumistegur ja seetõttu kasutatakse süvajahutamiseks veeldatud gaasi tanki (seina) materjalina.

involved in a fire – tulest haaratud

irradiated nuclear fuel – kasutatud tuumakütus (kiiritatud tuumakütus)

irritation – ärritamine. Kemikaal võib ärritada nahka, silmi, limaskesti jne.

iso- - eesliide, mis viitab sarnasusele mingi ainega. Näiteks isooktaan on oma omadustelt oktaanile sarnane ühend.

[Algus](#)

Juliette

jacket – kaitsekate. Metallkate, mis kaitseb mahuti (torujuhtme) soojusisolatsiooni.

jerrican – kanister (metallist või plastmassist). Sõna-sõnaline vaste on “sakslaste kann” (“jerry” on saksa sõdur, saksa lennuk, sakslased). Need umbes 20 liitrised nõud võeti kasutusele II maailmasõja ajal.

jet fire – jugaleek. Rõhu alt väljuva süsivesiniku põlemisel tekkiv leek, näiteks leeklamp, leegiheitja jt.

jet fuel – reaktiivkütus, lennukipetrol. Naftasaadus, mis oma tuleohtlike omaduste poolest asub bensiini ja diislikütuse vahelpeal.

jetty – kai, sadamasild. Kaldast eemal asuv või eemalduv kai, sageli on tegemist tankereid teenindava kaiga.

Kkilo

kPa – vt kilopascal

keep as cool (dry) as reasonably practicable – hoia nii jahe (kuiv) kui on praktilistel kaalutlustel põhjendatud (otstarbekas). Hoiatus kauba liigsest soojenemisest või niiskumisest tekkida võivate ohtlike olukordade eest.

kerosene (kerosine) – petrooleum, petrol. Naftast saadud helekollase värvusega või värvitu tuleohtlik vedelik (kerge-keskfraktsioon), leekpunkt võib olla tunduvalt alla 60 °C. Kasutatakse lampides, majade kütmiseks ja reaktiivkütusena või selle koostisosana. Reaktiivkütuseks kasutatavale petrolile esitatakse kõrgendatud nõudmised, näiteks peab see hästi voolama ka madalal temperatuuril (vt **paraffin**).

kevlar – kevlar (polümeerne materjal). Aromaatne polüamiid (kaubamärgid KEVLAR, NOMEX jt), mis on kerge, väga tugev ja vastupidav. Kasutatakse kaitsekiivrite, tuletõrjajate kaitseülkondade jm valmistamiseks.

kilopascal – kilopaskal. SI süsteemi rõhu mõõtühiku kordne, võrdub 1000 Pa (1 Pa = 1 N/m²). Mittesüsteemse ühikuna on kasutusel 100kPa = 1 bar (baar).

[Algus](#)

Limasol

LC₅₀ value – mürkaine kontsentratsioon õhus (mg/m³ või ppm), mille juures katsetingimustel 50% katseloomadest (rotid) sureb

LCO – vt light cycle oil

LD₅₀ (median lethal dose) value – mürkaine annus milligrammides kilogrammi kehakaalu kohta (mg/kg), mille seedetrakti kaudu või läbi naha manustamisel katsetingimustel 50% katseloomadest (rotid) sureb. Statistiliselt tuletatud mürkaine ühekordne doos (suu kaudu manustamisel), mille puhul võib eeldada, et 14 päeva möödumisel noortest albiinorottidest sureb 50%.

L. def. (latent defect) – varjatud viga (defekt)

LEL – vt. lower explosive limit

LFL – vt. lower flammable limit

LNG – vt liquefied natural gas

log Kow – vt log Pow

log Pow – logPow, logP_{ow} (kümnenlogaritm aine jaotuskoefitsiendist süsteemis oktaanol-vesi). Jäetakse tõlkimata (vt **octanol/water partition coefficient**).

LPG - vt **liquefied petroleum gas**

LSA – vt **low specific activity**

LTD QTY – vt **limited quantities**

label – (ohu)märgis (veopakendil). Märgise mõõtmed pakendil 100 x 100 mm (võrdle **placard**).

labelling – märgistamine. Pakendi (kaubaveoüksuse) varustamine vajalike ohumärkidega (vt **label** ja **placard**) ja merereostusaine märgiga (vt **mark**).

lachrymatory – pisaraid tekitav

latent heat of vaporization – aurustumissoojus. Ühikulise massi (näiteks kg) täielikuks aurustumiseks vajalik soojushulk (kJ). Mõnikord kasutatakse ka väljendit latentne ehk varjatud aurustumissoojus.

leach – leostuma, välja leotama. Mineraalidest või mõnest muust materjalist ilmastiku toimel mingi aine (keemilise ühendi) väljapesemine.

lead – plii (keemiline element, metall). Vananenud nimetus on seatina.

lead and lead compounds – plii ja pliiühendid. Pliid sisaldavate ainete segregeerimisrühm.

leakage – lekkimine, leke, pihkumine

lean – lahja (vaene) segu. Tavaliselt kasutatakse plahvatusohtlike gaaside või aurude iseloomustamiseks, kui nende sisaldus õhus (atmosfääris) on alumisest plahvatusohtlikust piirist madalam.

lean gas – vt. **dry gas**

lethal dose – surmav annus, letaalne doos (lühendina LD). Mürkaine kogus kehakaalu kilogrammi kohta (tavaliselt mg/kg), mis põhjustab surma (vt **LD₅₀ value**)

liable to – aldis, kergesti alluv (millelegi)

liable to spontaneous compustion – aldis isesüttimisele, isesüttiv

lift test – tõstmiskatse. Katse pakendi mehhanismidega käitlemisel vajaliku vastupidavuse väljaselgitamiseks ülalt tõstmisel (**top lift test**) ja põhjast (kahvellaadijaga) tõstmisel (**bottom lift test**).

light crude – kerge toornafta. Madala tihedusega toornafta, milles on ülekaalus kerged süsivesinikud ja väga vähe on metalle sisaldavaid ühendeid.

light cycle oil – (nafta) katalüütilisel krakkimisel saadav kerge fraktsioon. Katalüütilisele krakkimisele suunatakse nafta atmosfäärilise destillatsiooni jäägi vaakumdestillaat. Võrdle **heavy cycle oil**.

light ends – kerged naftasaadused. Suure lenduvusega naftatöötlemise saadused nagu näiteks propaan, butaan kergbensiin.

limited quantities – piiratud kogused (pakkimismoodus, -viis). Sõltuvalt aine ohtlikkusest on kehtestatud selle aine suurim lubatud kogus sisemises pakendis tingimusel, et paki kogumass, sõltuvalt välispakendi materjalist, ei ületa 20 või 30 kilogrammi. Selliselt pakitud aine üldkoguskogust laevas (konteineris, veokis jm) ei piirata.

liner – vahelepanu (eraldamiseks), allapanu, vooderdus; vooderdis, vooder. Pakendi korral suletav tuubi- või kotikujuline sisepakend, mida saab kasutada pakendi sees, kuid mis sealjuures ei moodusta sellega lahutamatu tervikut.

lining – vt **liner**

liquefaction – vedeldamine; vedelaks, voolavaks muutumine, veeldamine. Paljude mahtlastina veetavate maakide ohtlik omadus (vt **flow moisture point**). Suure niiskusesisaldusega materjalide esialgne struktuur laguneb vedamise käigus (vibratsioon) ja materjal muutub vedelaks. Puistematerjali veeldumisprotsessi olemus ei ole veel päris täpselt selge. Mõiste haarab ka allpool kriitilist temperatuuri oleva gaasi veeldamist rõhu all.

liquefied – veeldatud (vedelaks muudetud), veeldunud

liquefied gas – 1) veeldatud gaas. Rõhu all vedelasse olekusse viidud gaas

(vt ka **critical temperature**).

2) vedelgaas (majapidamises kasutatava balloonigaasi kohta). Rõhu all veeldatud tuleohtliku gaasi korral on bleve (vt **bleve**) oht. Üks ohtlikumaid bleve tekitajaid on rõhu all veeldatud propaan (vedelgaas).

liquefied natural gas – veeldatud maagaas. Süvajahutamise (temperatuuril -162 °C) veeldatud metaan.

liquefied petroleum gas – veeldatud naftagaas. Veeldatud propaan, mis sisaldab ka butaani ja teisi nafta ammutamisel gaasina eralduvaid kergemaid süsivesinikke.

liquefy – (gaasi) veeldama, vedelaks muutma; (tahkeid kehi) sulatama; vedelaks muutuma (mõne kõrge niiskuse(vee)sisaldusega puistelasti ohtlik omadus)

liquid – vedel; vedelik. Aine, mille aururõhk temperatuuril 50 °C ei ületa 300 kPa (3 bar) või temperatuuril 20 °C ei ole täielikult gaasilises olekus ja sulamistemperatuur on 20 °C või madalam kui rõhk on 101,3 kPa (normaalne õhurõhk). Võrdle **gas**.

liquid breaker – vedeliklukk. Tünnikujuline vedeliklukk naftatankeril järskude rõhumuutuste ärahoidmiseks (leevendamiseks) kaubatankides.

liquid halogenated hydrocarbons – vedelad halogeenitud süsivesinikud (ainete segregeerimisrühm). Enamkasutatud on klooritud süsivesinikud, kuid võib kohata ka fluori, broomi või joodi sisaldavaid halogeenitud süsivesinikke.

liquid head – vedeliku surve. Vedelikust tingitud surve (rõhk) tanki seintele ja põhjale. Tankid projekteeritakse suurima lubatud vedeliku tiheduse jaoks, seega ka suurimale lubatud survele tanki piirpindadele.

liquid nitrogen – vedel lämmastik (lämmastik vedelas olekus) (vt **refrigerated liquid nitrogen**)

liquid oxygen – vedel hapnik (hapnik vedelas olekus) (vt **refrigerated liquid oxygen**)

liquid propellant – (vedel) raketikütus; raketikütuse komponent (põlevaine või oksüdeerija)

liquid-tight closure - vedelikukindel sulgemine (vt **effectively closed**)

loading – lastimine, laadimine

loading arm – laadimisvars, laadimiskonsool

loading berth - laadimiskai

loading hose – laadimisvoolik

loading jetty – laadimiskai (kaldast eemal või eemalduv)

long ton – massiühik (inglise tonn), mis võrdub 1016,05 kg

loose bag – kott (pehmest, mittejäigast materjalist). Täidetult ei oma kindlat kuju, on lõtv, liibub alusele ja on seetõttu hästi virnastatav, vastandina vaakumpakendile, mis täidetult on jäik (vt **packaging**).

loose cargo – puisteveos, lahtine (pakendita) veos

low dispersible radioactive material – väikese dispergeerimisvõimega (hajumisvõimega, lendlevusega) radioaktiivne materjal. Tahke või kapslisse suletud tahke mittepulbriline radioaktiivne materjal, millel hajumisvõimalused on piiratud.

low specific activity – väike eriaktiivsus

low specific activity material – väikese eriaktiivsusega materjal

lower explosive limit – alumine plahvatusohtlikkuse piir, plahvatusvälja alumine piir. Aine madalaim kontsentratsioon, mille juures segu on võimalik panna plahvatama. Sisuliselt langeb see kokku alumise süttimispiiriga (vt **lower flammable limit**). Kas peale segu süttimist järgneb plahvatus või rahulik põlemine, oleneb põleva aine keemilisest koostisest, aga ka muudest teguritest nagu näiteks põlemine kinnises ruumis või mitte.

lower flammable limit – alumine süttimispiir, alumine süttimisvälja piir. Aine madalaim kontsentratsioon, mille juures segu on võimalik süüdata. Kasutatakse gaaside ja aurude (süsivesinikud) tule(plahvatus)ohtlikkuse iseloomustamiseks.

lube-oil additive – määrdeõli lisand (manus). Kemikaalid, mille lisamine parandab määrdeõli määrimis- ja muid omadusi.

lump – kamakas, klomp. Erikujulistest tükkidest koosnev puistlast (võrdle **ingot**).

lyophilized substance – lüofiliseeritud aine. Lahustatud (lahusti ei pruugi olla vesi) aine või sobiva lahustiga segatud aine nii, et tavatingimustes ei toimu aine väljaeraldumist (sadenemist või pinnalekerkimist) (vt **mixture**).

[Algu](#)

Mmike

MAP (monoammonium phosphate) – monoammooniumfosfaat (mineraalväetis). Ei kuulu ohtlike lastide hulka isegi mitte puistes vedamisel. Niiskes olekus on tugevalt korrodeeriv ja pikema aja jooksul võib kahjustada laeva metallkonstruktsioone.

MARPOL - vt **International Convention for the Prevention of Pollution from Ships**

MAWP – vt **maximum allowable working pressure**

MDO – vt **marine diesel oil**

MEGC – vt **multiple-element gas container**

MESG – vt **maximum experimental safe gap**

MGO – vt **marine gasoil**

MIC – vt **minimum igniting current**

MMC – levinud lühend tähistamaks tankeril kasutatavat kaasaskantavat kauba koguste mõõtmise mõõdulinti (mõõteseadet), mis võimaldab mõõta ka lasti temperatuuri ja määrata vee ja vedellasti vahelist piirpinda. *MMC International Corporation* on üks maailma suurimaid sedalaadi mõõtevahendite valmistajaid.

MOGAS – vt **motor gasoline**

MON - vt **motor octane number**

MSDS – vt **material safety data sheet**

MTBE – vt **methyl tert-butyl ether**

magazine – sõjamoonaladu, salv (eripakend lõhkematerjalide veoks). Eriotstarbeline lastiruum laevas või kinnine veoüksus, mis on ette nähtud lõhkematerjalide veoks.

maneb – maneb (fungitsiid). Kollaka värvusega mangaaniühend, mis veega reageerides eraldab mürgiseid ja tuleohtlikke aineid (ohuklass 4.3) ja stabiliseerimata kujul on isesüttiv aine (ohuklass 4.2).

manifold – kollektor (lasti jaotustorustik tankeri tekil)

marine bunker fuel - vt **bunker**

marine distillate fuel – kerge (destillaat) laevakütus. Laevakütus, mille põhiosa moodustavad nafta töötlemisel saadavad destillatsiooni fraktsioonid.

marine diesel – laevakütus, mille viskoossus ja tihedus vastab ISO8217:2005 DMB ja DMC kvaliteediklassile

marine diesel fuel – (destillatsioonil saadud) kerge laevakütus. Võib sisaldada teatud osa ka naftatöötlemise raskeid jääke.

marine diesel oil – (igasugune) laevakütus. Laevakütus, mille tihedus ei ületa 920 kg/m^3 ja viskoossus ei ületa 14 cSt (40°C). SOLAS-es kasutatav üldmõiste destillatsioonil saadud laevakütuse kohta (võrdle **heavy fuel oil**).

marine fuel oil – raske laevakütus, laevamasuut

marine gasoil – kerge laevakütus. Katalüütilise või hüdrokrakkimise tulemusel saadud diislikütus, tihedus kuni 860 kg/m^3 ja aromaatsete ühendite sisaldus kuni 60%. ISO standardi järgi vastab markeeringule DMX või DMA.

marine pollutant – merereostusaine. Mistahes kemikaal või toode, mis merre sattudes kahjustab mere elustikku. Lisaks akuutsele ja pikaajalisele mürgisele toimele võetakse arvesse ka aine bioakumuleerumisvõimet, puhkealadele avaldatavat kahju jt.

marine residual fuel – raske laevakütus. Sisaldavad vähem või rohkem nafta ümbertöötamise käigus tekkinud raskeid jääkfraktsioone (vt **IFO**). Laevakütuse standardi ISO8217:2005 järgi on tegemist raskekütustega, mille hulgas kõige kergem IFO30 tihedus ei tohi ületada 960 kg/m^3 ja viskoossus 30 cSt (50°C).

mark – märk. Merevedudel kasutatakse pakendil ainult merereostusaine märki (kolmnurkse kujuga). Kaubaveoüksusel kasutatakse kõrgendatud temperatuuri märki, punane termomeeter punase raamiga kolmnurgas (vt **elevated temperature**) ja fumigeeritud veoüksusest teavitavat hoiatusmärki (**sign**). Märk on ka pakendile kirjutatud ohtliku kauba õige nimetus, UN number ja muu tekst.

mass explosion hazard – kogu massi (kõikide lõhkekehade) samaaegse plahvatamise oht

mast riser valve – masti(tipu)klapp (masti viidud kaubatankide tuulutuskapp). Kasutatakse kaubatankide täitmisel tavaliste ülerõhu klappide (ventiilide) säästmiseks ja tankidest eralduvate gaaside-aurude paiskamiseks võimalikult kõrgele.

material safety data sheet – kemikaali (materjali) ohutuskart. Koostatakse ohtliku kemikaali või ohtlikku kemikaali sisaldava materjali, toote jne kohta. Sisaldab teavet kemikaali füüsikaliste, keemiliste ja ohtlike omaduste kohta ning muud ohutuks käitlemiseks vajalikku teavet.

maximum allowable working pressure – suurim lubatud töö rõhk. Suurim lubatud aururõhk mahutis, kui vedeliku täiteaste ei ületa 98% (reeglina suurim lubatud täiteaste). Oluline piirav tingimus veeldatud gaaside vedamisel, kus peale mahuti täitmist vedeliku maht suureneb ja aururõhk kasvab soojenemise tõttu (vt **initial degree of filling**).

maximum experimental safe gap – suurim katseline ohutuspilu. Plahvatuskindlatel elektriseadmetel katseliselt määratud suurima läbimõõduga pilu, mis suudab veel kustutada (katkestada) antud gaasi (aurude) plahvatusleegi (vt **explosion-proof**).

maximum radiation level – suurim doosikiirus. Suurim objekti poolt saadud või neelatud kiirguse hulk ajaühikus, mõõdetakse mSv/h (millisiivertit tunnis).

mechanically ventilated space – sundtuulutusega ruum

melting point – sulamistemperatuur, sulamistäpp. Iseloomustab puhast ainet või kindla koostisega segu, millel on kindel sulamistemperatuur (võrdle **pour point**, vt **freezing point**).

mercaptans – merkaptaanid ehk tiolid. Alkoholid, kus hapnik on asendatud väävliga. Ebameeldiva (vastiku) lõhnaga ained, mis annavad väävliirikkale toornaftale, gaasikondensaadile, torbensiinile jt ebameeldiva lõhna.

mercury – elavhõbe (keemiline element, metall)

mercury and mercury compounds – elavhõbe ja elavhõbeühendid (ainete segregeerimisrühm)

methylene bridge – metüleensild. Molekuli erinevaid osi ühendav metüleenrühm ($-\text{CH}_2-$).

methyl tert-butyl ether (MTBE) – metüül-*tert*-butüüleeter. Kasutatakse bensiini detonatsioonikindluse (oktaanarvu) suurendamiseks, autobensiin 95E võib sisaldada kuni 15 mahu% (bensiooni mahuline kütteväärtus väheneb). Selle aine puuduseks bensiini lisandina on arvestatav lahustuvus vees (57 g/l).

metric ton – tonn (massiühik 1000 kg , võrdle **long ton**)

mineral oil – mineraalõli, vedel naftasaadus. Väga ebamäärane mõiste, mida kasutatakse mistahes naftast saadud vedelprodukti kohta, mille viskoossus on õlidele iseloomulikus vahemikus. Maa seest ammutatav õli (vt **oil**).

mineral spirit – puhastatud naftafraktsioon, mis keeb vahemikus $150 - 200^\circ\text{C}$ ja sobib kasutamiseks vedeldajana või lahustina (vt **petroleum spirit, white spirit**). On madala leekpunktiga ja sisaldab vähe aromaatsid ühendeid.

minimum igniting current – vähim süütamisvool. Voolutugevus, millest piisab tuleohtliku gaasi või auru süütamiseks seadmes. Konkreetse aine jaoks määratakse vähim süütamisvool katseliselt.

miscible – lahustuv, segunev (iseloomustab vedelike täielikku vastastikust lahustumist, näiteks etüülalkohol ja vesi)

immiscible – lahustumatu (mittesegunevate vedelike kohta, näiteks vesi ja diislikütus)

partially miscible – osaliselt lahustuv (osaliselt segunevate vedelike kohta, näiteks vesi ja MTBE)

mixed cargo – segalast. Laeva last, mis koosneb vähemalt kahest erinevast tootest, kaubast (vt general cargo).

mixture – segu, lahus. Vähemalt kaks ainet, mis omavahel ei reageeri on segunenud või kokku segatud. Kemikaalises osas on segu valmistis. Üldmõiste, mis hõlmab alammõisteid nagu mehhaaniline segu (näiteks tahkete mineraalväetiste segu), aerosool (vt **aerosol**), emulsioon (vt **emulsion**), suspensioon (vt **suspension**) ja lahus (vt **solution**). Lahus on erandlikku tüüpi segu, mida reeglina ei käsitleta teiste segudega koos.

mobile liquid – roomav vedelik. Vedel aine, mis tungib läbi pragude, mis teistele vedelikele on läbimatu. Näiteks piim läbib pragusid, mida vesi ei läbi.

moist air – niiske õhk

moisture – niiskus

moisture content – niiskuse sisaldus. Kindla meetodika järgi määratud ja protsentides väljendatud kaubas oleva vee sisaldus (vesi ja jää kokku).

moisture migration – niiskuse migratsioon. Mahtlastis oleva niiskuse (vee) liikumine lasti ühest piirkonnast teise kas vibratsiooni või settimise tagajärjel.

molten – sulas olekus (sulatatud). Aine on sulamistemperatuurist kõrgemal temperatuuril vedelas olekus. Allajahtumise nähtuse tõttu võib aine jahtumisel jääda vedelasse olekusse ka allpool sulamistemperatuuri, kuid see olek ei ole aine püsiv olek.

motor spirit – (auto)bensiin. Tavaliselt sobivate füüsikalise-keemiliste omadustega naftafraktsioon, mille kasutamismoodus on parandatud mitmesuguste manuste lisamisega (vt **spirit**).

mucous membrane – limaskest. Näiteks suu limaskest.

multiple-element gas container – mitmeelemendiline gaasimahuti. Koosneb omavahel kollektoriga ühendatud elementidest nagu balloon, survemahuti ja balloone kimp, mis veoks vajalike manustega tugiraami abil on liidetud ühtseks tervikuks (veoüksuseks).

mutagen – mutageen. Aine (kemikaal), mis võib esile kutsuda geneetilisi muutusi, mutantide teket.

[Algus](#)

November

NA number – vt **UN number**

N.O.A.D. – vt. **notice of apparent discrepancy**

N.O.S., **n.o.s.** – vt. **not otherwise specified**

naphtha – toorbensiin. Nafta destilleerimisprotsessides, aga ka kivisöetõrva töötlemisel keemispriiridesse 50 kuni 205°C jäävate fraktsioonide üldnimetus. Ei sisalda mootorbensiini kasutusomadusi parandavaid manuseid (lisandeid). Tuleneb kreeka keelsest mõistest “naphtha”, mille tähendus on maaõli ehk maavara nafta. Seda kreeka keelset sõna on hakatud inglise keeles kasutama algsest erinevas tähenduses (võrdle **petroleum naphtha**).

petroleum naphtha – (naftast saadud) toorbensiin. Tavaliselt on tegemist nafta destilleerimisel saadud fraktsiooniga, mille keemistemperatuuride vahemik on 70 - 190°C. Keemistemperatuuride alusel eristatakse järgmisi alafraktsioone: *light naphtha* (70 – 100 °C), *medium naphtha* (100 – 150 °C) ja *heavy naphtha* (150 – 190 °C), mis on vastavalt kerge, keskmine ja raske toorbensiin.

narcotic – narkootiline, narkoosi tekitav, uimastav. Paljud kemikaalid on narkootilise toimega (tekitavad narkootilist joovet), mida kasutavad ära toksikomaanid.

natural gasoline – vt **gasoline** alt **condensation gasoline**

necrosis – nekroos. Eluskoe kärbumine, näiteks söövitava kemikaali toimel.

nitrate – nitraadid (salpeetrid). Lämmastikhappe HNO₃ ühendid.

nitrite – nitritid (oksüdeerivate omadustega ainete segregeerimisrühm). Lämmastikhappe HNO₂ ühendid.

nitrogen – lämmastik (keemiline element, gaas). Õhus on lämmastikku 78 mahu%.

nitrous oxide – dilämmastikmonooksiid (N₂O) ehk naerugaas

notice of apparent discrepancy – teatis, milles konstateeritakse erinevusi konossementis märgitud ja tankeril tuvastatud kauba koguste vahel (alla kirjutavad kapten ja kaldapoolne esindaja). See on dokument, mille alusel on võimalik esitada õigustatud nõudeid (võrdle **vessel experience factor**).

not otherwise specified - ei ole teisiti määratletud, teisiti määratlemata. Ohtlike kaupade veol rühmaga nimetusega määratletud (vt **generic name**).

non-return valve – tagasilöögiklapp. Kasutatakse naftatankeritel inertgaasi jaotussüsteemis, et vältida plahvatusohtlike aurude-gaaside sattumist inertgaasi generaatorisse (masinaruumi).

non-sparking footwear – sädet mitteandvad jalatsid (lahtiste metallosadeta jalatsid)

noxious substance – kahjulik, ebatervislik, ohtlik aine. MARPOL-i II lisaga seonduv mõiste, mis eelkõige peab silmas kemikaali ohtlikkust merekeskkonnale. Üldnimetus tankeritega (mahtlastina) veetavate ohtlike kemikaalide kohta.

[Algus](#)

OBO carrier – vt **ore-bulk-oil**

O.B.Q. – vt. **on board quantity**

o.c. – vt **open cup test**

observations – tähelepanekud, vaatluste tulemused. IMDG koodeksi ohtlike kaupade nimekirjas (veerg 17) on iga nimetuse kohta ära toodud oluline teave, mis ei pruugi selguda ohuklassi kirjeldusest.

occupational exposure limit value – töökeskkonnas (aine) ekspositsiooni piirväärtus (vt **exposure**). Ei ole sama, mis kunagi kasutusel olnud suurim lubatud piirkontsentratsioon.

octane number – oktaaniarv. Iseloomustab vedelkütuse (benssiini) detonatsioonikindlust kütuseauru ja õhu segu kokkusurumisel töösoojas sise põlemismootori silindris. Arvuliselt võrdub isooktaani (2,2,4 – trimetüülpentaan, oktaaniarv 100) protsentuaalse sisaldusega segus n-heptaaniga (oktaaniarv 0), millel katsemootoril katsetamisel on samasugused detonatsiooninäitajad kui uuritava kütusel.

motor octane number – oktaaniarv mootorimeetodil. Kütuse detonatsioonikindlus, mis on määratud ASTM D 2700 järgi või analoogsel meetodil. Vastab katsemootori karmidele töötingimustele, seguklapp on täielikult avatud, silindrisse antava küttesegu temperatuur on kõrge ja mootor töötab suurtel pööretel. Kasutatakse lühendit MON.

research octane number - oktaaniarv uurimismeetodil. Kütuse detonatsioonikindlus, mis on määratud ASTM D 2699 järgi või analoogsel meetodil. Vastab katsemootori pehmetele töötingimustele madalatel pööretel. Kasutatakse lühendit RON.

octanol/water partition coefficient – oktanol/vesi jaotuskoefitsient. Näitab jaotuva aine tasakaalsete kontsentratsioonide suhet süsteemis oktanol(oktaanalkohol)-vesi. Korreleerub hästi jaotuva aine bioakumulatsioonivõimega mereorganismides ja on aluseks aine merekeskkonnohtlikkuse hindamisel. Sageli esitatakse jaotuskoefitsiendi kümnendlogaritm (vt **log Pow**).

odour – lõhn

odour absorbing cargo – lõhna külge võttev (absorbeeriv, neelav) last. Näiteks õunad võtavad kergesti külge halbu lõhnu.

odour of rotten eggs – mädamuna lõhn

odour of turpentine – tärpentiini lõhn

odourless – lõhnatu. Ohutuse tagamiseks on oluline arvestada asjaoluga, et paljud mürgised ained on lõhnatud või me tajume lõhna alles siis, kui mürgiste gaaside või aurude sisaldus õhus on juba ohtlikult kõrge.

odour (odor) threshold – lõhna(tundlikkuse)lävi, -künnis. Aine madalaim sisaldus õhus, mida inimene oma haistmismeelega suudab tajuda. Lõhn on halb mürgise aine olemasolu indikaator, sest paljude ainete lõhnalävi on kõrgemal selle aine (elu)ohtlikust sisaldusest õhus.

acrid odour – kibe, terav lõhn

ammoniacal, ammonia-like odour – ammoniaagi lõhn, ammoniaagilõhnaline

aromatic odour - aroomaatne lõhn (alati ei pruugi olla meeldiv)

almond-like odour – mandilõhnaline

amine odour – amiini lõhn (meenutab roiskuva kala lõhna)

banana-like odour – banaanilõhnaline

benzene odour – benseeni lõhn

benzene-like odour - benseenilõhnaline (mõne värvilahusti lõhn)

camphor-like odour – kamprilõhnaline (sarnane lõhn, tärpentiinilõhnaline)

characteristic odour – iseloomulik lõhn

chlorine-like odour – kloorilõhnaline (kloori sisaldavatele puhastusvahendite lõhn)

chloroform-like odour – kloroformilõhnaline

disagreeable odour – ebameeldiv, vastumeelne lõhn

ether-like odour – eetri lõhnaline

ethereal odour – eetri (dietyl-üleetri) lõhn

faint odour – nõrk lõhn

fishy odour – kala lõhn

foul odour – jälk lõhn

foul persistent odour – püsiv jälk lõhn

fragrant odour – heallõhnaline, meeldivalt lõhnav, (meeldiv) aroomaatne lõhn

fruity odour – puuvilja lõhn

garlic, garlic-like odour – küüslaugu lõhn, küüslaugulõhnaline

hydrocarbon odour – süsivesiniku lõhn (meenutab puhastusbensiini lõhna)

irritating odour – ärritav lõhn

lemon odour – sidruni lõhn

menthol-like odour – mentoolilõhnaline (meenutab piparmündi lõhna)

mild odour – mahe lõhn

mustard-like odour – sinepilõhnaline

paraffin-like odour – parafiinilõhnaline

penetrating odour – läbitungiv lõhn

perceptible odour – tajutav, märgatav lõhn

persistent odour – püsiv lõhn

phenol-like odour – fenooli(karboolhappe)lõhnaline

phosgene-like odour – fosgeenilõhnaline (meenutab kopitama läinud, läpatanud heina lõhna)

pineapple-like odour – ananassilõhnaline

pleasant odour – meeldiv lõhn

pungent odour – terav lõhn

rancid odour – räästunud, mörkjjas, kibekas lõhn

sharp odour – terav lõhn

strong odour – tugev lõhn

sweet, sweetish odour – magus, magusavõitu lõhn

unpleasant odour – ebameeldiv lõhn

oil – nafta (üldnimetus); õli (kui esineb päritolule viitav laiend). MARPOL-i I lisa kasutatav üldnimetus nafta ja naftasaaduste kohta. Nafta kogutoodangust rääkides võetakse sageli kokku toornafta ja kondensaat. Laialt kasutatav, kuid sageli eksitav, üldnimetus mineraalsete (vt **mineral oil**), sünteetiliste, taimsete ja loomsete rasvade ja rasvataoliste ainete kohta, mis üldjuhul on libedad, põlevad, viskoosed vedelikud või muutuvad vedelikuks toatemperatuuril. Tuletatud ladinakeelsest sõnast “oleum”. Keemilises mõttes on nafta süsivesinike segu, õli on vedel rasvhapete (orgaaniliste hapete) glütserool(glütseriin)estrite segu.

black oil – tume õli (toornafta ja tumedad naftaproduktid). Reeglina ei kogu (akumuleeri) staatilist elektrit.

clean oil – hele õli (destilleerimisel saadud või puhastatud naftaprodukt). Überpumpamisel võib koguda (akumuleerida) staatilist elektrit.

heating oil – kütteõli. Tavaliselt katelde kütteks kasutatav vedelkütus.

inorganic oil – abiootiline nafta. Nimetus viitab hüpoteesile, mille kohaselt nafta võib maapõues tekkida keemiliste reaktsioonide tulemusena anorgaanilisest lähtematerjalist. Ei ole mineraalõli sünonüüm (võrdle **mineral oil**)

oil-like substance – naftakemikaal (naftast eraldatud kemikaal, süsivesinik). MARPOL-i II lisa vanemates versioonides olev nimekiri loetleb vedelkemikaale, mida oli lubatud vedada naftatankeritega, sest nende kemikaalide tankide pesuvett saab merre heita läbi naftatankeritel kasutatava seiresüsteemi (ei ole vaja ümber kalibreerida). Sellest viitab ka inglisekeelne mõiste, kuid otsene tõlge “naftasarnane aine” on eksitav, sest eesti keeles tähendab naftasarnane aine mistahes õli, ka bensiini, masuuti ning teatud mõõndustega isegi põlevkiviõli.

oil port – naftasadam. Nafta ja naftasaaduste lastimiseks/lossimiseks projekteeritud ja rajatud sadam. Iseloomulik on suure süvisega kaid suurte tankerite vastuvõtuks, mahutipargi ja sageli ka naftatöötlemistehase olemasolu.

oil tanker – naftatanker

crude oil tanker – (toor)naftatanker. On konstrueeritud ja ehitatud ainult toornafta veoks. Reeglina on tegemist suure tankeriga, millel on suhteliselt vähe tanke, lihtsa paigutusega torustik ja väga võimsad pumbad, et tagada lasti kiire peale- ja mahalaadimine. Tanker on varustatud inertgaasisüsteemi ja toornaftaga pesemise seadmetega.

oily-water separating equipment – õlise (naftase) vee separaator (separeerimisseade). Seade õli, reeglina mingi naftasaaduse, eraldamiseks veest. Settimise põhimõttel töötavad seadmed ei ole võimelised eraldama emulgeerunud õli või lahustunud aineid (õli komponente).

olefins – olefiinid, alkeenid. Üldnimetus lahtise ahelaga küllastamata süsivesinike (süsinikaatomite vahel on kaksiksidemeid) kohta (võrdle **paraffins**).

on board quantity - laeva pardal tankides, torustikus ja mujal asuv (eelmise reisi) jääkide kogus enne laadimise alustamist. Haarab vee, kauba jäägid, õli (nafta), õli (nafta) jäägid, õli (nafta)-vesi emulsioonid, rasked jäägid ja settid.

on-deck stowage – (kauba) stovimine (paigutamine) lahtisele laevatekile. Lahtine tekk on see, mis on kogu aeg avatud ülalt ja vähemalt kahest küljest.

open cup test – avatud tiigli test (katse). Meetod leekpunkti määramiseks, mis võrreldes kinnise tiigli meetodiga annab 5 kuni 10 kraadi kõrgema tulemusena (vt **flashpoint**).

open premises – avatud asukoht (lahtise taeva all)

Orange Book – vt **Recommendations on the Transport of Dangerous Goods**

oral toxicity – suu (seedetrakti) kaudu toimiv mürgisus

ore-bulk-oil carrier – maagiveolaev, mis on kasutatav ka toornafta vedamiseks

organic peroxide – orgaaniline peroksiid. Orgaaniline ühend, milles esineb peroksürühm (-O-O-) ja mida saab vaadelda kui vesinikperoksiidi tuletist (derivaati). Kuuluvad ohuklassi 5.2, on tule- ja plahvatusohtlikud (võrdle **anorganic peroxide**).

organostannic compound – tinaorgaaniline ühend (vt **organotin**)

organotin – tinaorgaanika, tinaorgaaniline ühend. Kasutatakse laevade veealuse osa kaitsmiseks pealekasvamise eest. Rahvusvaheliste kokkulepetega on hakatud piirama tinaühendite kasutamist.

orimulsion – orimulsioon. Kaubamärgi nimetusest tuletatud üldnimetus emulsiooni viidud raskete naftade (naftasaaduste) kohta. Keemilise töötlemisega suurendatakse nafta või raske naftasaaduse hüdrofiilsust, mille tulemusena on võimalik moodustada kuni 30% vett sisaldav väga püsiv emulsiooni. Saadud emulsiooni viskoossus on lähteainega võrreldes väiksem ja seda saab pumbata ka eelneva soojendamiseteta ning on otse kasutatav kütusena. Vette (merre) sattudes seguneb orimulsioon veega

kergesti (nii nagu koor kohvis) ja ei moodusta vee pinnale kokkukogutavat kihti (kelmet). Asjaolu, mis teeb orimulsiooni eriti merekeskkonnaohtlikuks.

outage gauge – vedeliku (tavaliselt nafta või naftasaadus) kihi sügavus tankis, mis saadakse vastava mõõtmismetoodika kasutamisel (vt **innage gauge**).

outage tape – (tanki)mõõtelint, mille lugem algab ripatsi kinnituskohast.

overconfinement – ülepiiratud (vangistuses, kinnises ruumis) olema. Silmas peetakse igast küljest suletud ruumi, suletud mahuti ja muud sarnast, kui plahvatusohtu (plahvatuse võimsust) suurendavat asjaolu.

overpack – kattepakend, kaitsepakend. Pakend (abinõu või –materjal), mis võimaldab pakkide kogumi liita ühtse tervikuna käideldavaks kaubaüksuseks. Nii on seda kaubaüksust lihtsam vedada ja ladustada. Võib olla kaubaalus (sellele kinnitatud pakkide kogum, kilesse mässitud või mitte) või kaitsev pakend nagu sobiv kast, konteiner või ratastel veovahend.

overstow – peale paigutama (stoovima). Üks pakk paigutatakse teise peale, näiteks konteinerid üksteise peale.

oxidizing substance – oksüdeeriv aine. Kemikaal, mille molekulis oleval kloori, broomi, lämmastiku või mõnel teisel aatomil on elektronide puudujääk, mida püütakse korvata. Mida tugevamalt elektrone püütakse haarata (teiste ainete molekulidest või oma molekuli teistest osadest), seda tugevama oksüdeerijaga on tegemist. Näiteks hapnik on väga tugev oksüdeerija. Oksüdeerimine kui keemiline reaktsioon kulgeb soojuse eraldumisega (põlemine), kuid võib kulgeda ka ilma leegita ja madalal temperatuuril suhteliselt aeglaselt. Iseenesliku soojenemise ja süttimise põhjuseks on aine oksüdeerumine õhuhapniku toimel.

oxygen – hapnik (keemiline element, gaas). Õhus on tavatingimustel hapnikku 20,9 mahu%.

oxygen deficient – hapniku puudus, puudujääk. Iseloomustab olukorda, kus hapniku sisaldus õhus on väiksem kui 20,9 mahu%.

oxygen depleted atmosphere – hapnikuvaene atmosfäär. Atmosfäär, milles hapniku sisaldus on 19 % või vähem.

oxygen-depleting cargo – hapnikku neelav (endaga siduv) last. Kui pakend ei ole hermeetiliselt suletud ja lastiruumi tuulutus on ebapiisav või puudub üldse, siis õhust hapnikku neelav last põhjustab lastiruumis hapniku puuduse. Õlide, eriti taimsete õlide, vedamisel põhjustab tanki tühjendamisel seintele takeldunud õli (vt **clingage**) tankis hapnikusisalduse alanemist olulisel määral, kui tanki ei tuulutata piisavalt. Selle nähtusega mitteametamise tagajärjel on hukkunud isegi suurte kogemustega laevaülevaatajaid.

oxygen enriched atmosphere – hapnikuga rikastatud atmosfäär. Atmosfäär, milles hapniku sisaldus on 23 % või kõrgem. Ilma hingamisaparaadita viibimine on eluohtlik.

oxygenates – ksügenaadid, hapnikühendid. Hapnikku sisaldavad süsivesinikud, mida lisatakse bensiinile oktaaniarvu tõstmiseks.

oxyton – alumiiniumi jäätmetest valmistatud tehnilise alumiiniumoksiidi kaubanduslik nimetus (vt **serox**). Alumiiniumoksiid ise ei ole vedamisel ohtlik kemikaal, kuid tootmise käigus tekkinud veega reageerivad lisandid (metalliline alumiinium, alumiiniumkarbiid jt) on põhjustanud laevadel plahvatusi.

[Algus](#)

P_{apa}

P and A (P&A) Manual – vt **Procedures and Arrangements Manual**

PAH – vt **aromatics**

PG – vt **packing group**

pH – pH (negatiivne kümnendlogaritm vesinikioonide kontsentratsioonist mõõdetuna kg-iooni/m³). Mõiste pH on kasutatav ainult vesilahuste korral. Reeglina on pH väärtused vahemikus 0 kuni 14, pH = 0 vastab väga tugevale happele, pH = 14 vastab väga tugevale alusele ja pH = 7 korral on tegemist neutraalse lahusega (puhas vesi).

ppm – vt **parts per million**

PSN – vt **proper shipping name**

PTFE – vt **polytetrafluoroethylene**

P/V valve – vt **pressure/vacuum valve**

package – pakk (valmis ärasaatmiseks), pakkimise lõpptulemus. Tavaliselt on valmis pakil ka vajalikud kirjad ja märgistus.

unpacked – pakkimata (kaup). Esemete ja toodete korral, mida veetakse ilma pakendita (võrdle **bulk all in bulk**).

packaged form – pakitult, pakendis, pakitud kujul. MARPOL-is tähendab aine vedu pakendis, mis on ette nähtud ohtliku kauba pakkimiseks vastavalt IMDG koodeksi nõuetele, üldjuhul kasutatakse ÜRO markeeringuga pakendit.

packaging – pakend, mahuti, kast jm (kuhu pakitakse), pakematerjal

packaging group – pakendirühm (pakendusühm). Iseloomustab suhtelist ohtlikkust ohuklassi sees. Suurem ohtlikkusega aine pakend peab olema vastupidavam kui see paeb olema

vähemohtliku aine korral. Alates 2000. a. IMDG koodeksi väljaandest (30-00) on asendatud mõistega **packing group** (vt **packing alt**).

bulk packaging – puistepakend. Veovahend, kuhu puistekaup on laaditud otse ilma vahepealse pakkimiseta, näiteks konteiner, maanteeveok jm.

combination packaging – kombineeritud pakend (koosneb sõltumatust sise- ja välispakendist). On olemas terve loetelu sise- ja välispakendeid, mille hulgast saab valida sobiva paari kombineeritud pakendi moodustamiseks.

composite packaging – liitpakend (komposiitpakend). Pakend, milles sisepakend ja välispakend on omavahel liidetud ühtseks (lahutamatuks) tervikuks.

inner packaging – sisepakend või vastavalt kasutatav pakematerjal. Tüüpiline esindaja on klaaspudel.

intermediate packaging – vahepakend. Sisepakendi ja välispakendi vahel kasutatav pakend või pakematerjal

large packaging – suuropakend. Pakend, mis on käideldav mehhanismidega ja mahutab üle 400 kg või 450 l, kuid mitte üle 3 tonni või 3 m³. Esemete veoks kasutatav suuropakend kujutab endast välispakendit, teistel juhtudel on tegemist kombineeritud pakendiga. Sobib ainult III pakkimisrühma ohtlike kaupade veoks.

loose packaging – lõtv pakend. Kergemat tüüpi pakend, mis täidetult ei oma kindlat kuju, liubub tihedalt alusele ja seetõttu on hästi virnastatav, näiteks suhkrukott.

outer packaging – välispakend või vastavalt kasutatav pakematerjal

salvage packaging – päästepakend. Pakend purunenud pakis oleva ohtliku kauba ajutiseks hoidmiseks, sageli koos purunenud pakendiga.

sift-proof packaging – tolmukindel, puistumisekindel pakend (tolmu mitteläbilaskev). Pakend, mis välistab kuivaine pakendimaterjalist läbitungimise, ka vedamisel pakendis tekkida võivate peenikeste osakeste läbitungimise.

packing - pakkimine

packing group – pakendirühm (pakendusrühm). Iseloomustab aine suhtelist ohtlikkust antud ohuklassi sees ja väljendatakse rooma numbrite abil, I - kõige ohtlikum, II – keskmise ohtlikkusega ja III – kõige väiksema ohtlikkusega. Pakendirühm on üks olulistest näitajatest sobiva pakendi (pakematerjali) valimisel. IMDG koodeksis kasutusel alates 2000. a. väljaandest.

packing instruction – pakkimise juhend või eeskiri

packing operation – pakkimisoperatsioon, pakkimine. Paki valmistamiseks vajalike tegevuste kogum, mis kätkeb endas pakitavale ainele, materjalile või tootele sobivate pakendite (sisemine ja väline) valimist, paki varustamist märgistusega (vt **labelling**) ja muuga, mis on vajalik paki ettevalmistamiseks ärasaamiseks.

packing provision – pakkimise tingimus (pakkimist puudutav nõue)

special packing provision – pakkimise eritingimus (pakkimist puudutav erinõue).

Sõltuvalt ainest võib mõnikord sisaldada mõõndusi pakkimise üldnõuete osas.

padding – kaitsekattimine, kaitsekate. Kaubatanki ja sellega seonduva torustiku täitmine vedeliku, auru või gaasiga, et välistada kauba kokkupuutumist õhuga ja nii suureneb ohutus.

pale oil - puhastatud õli (baasõli). Tavaliselt taimse päritoluga õli puhastamisel saadud baasõli, mis läbib valguses on õlg- või kahvatukollase värvusega.

pallet – kaubaalus. Tavaliselt kahveltõstukiga käideldav puidust või mõnest muust materjalist valmistatud alus, millele saab kokku pakkida väiksemaid pakke ja nii ühtse veoüksusena käsitleda.

paraffin(e) – parafiin (küllastatud süsivesinike segu); kerge-keskmise õli (nafta destillaat), küttepetrool, valgustuspetrool. Kasutatakse kütteks ja valgustuseks. Kvaliteedinõuded on madalamad kui (mootori)petrooli korral (vt **kerosene**). Tahkete parafiinide segu (sulamistemperatuur on vahemikus 45 kuni 65 °C) kasutatakse küünalde valmistamiseks, aga ka soojendavate mähiste tegemiseks.

paraffin oil – mineraalõli. Suure küllastatud süsivesinike ehk parafiinide sisaldusega naftasaadus.

paraffins – parafiinid, alkaanid. Üldnimetus lahtise ahelaga küllastatud süsivesinike (kõik sidemed süsinikaatomite vahel on ühekordsed) kohta (võrdle **olefins**).

parcel tanker – kemikaalitanke. Tanker, millel on palju suhteliselt väikseid tanke, kuhu saab võtta erinevaid kemikaale. Reeglina liigub see tanker ühest sadamast teise laadides ja lossides väikeseid saadeti.

parent name – üldnimetus (kemikaalide rühma kohta). Näiteks üldnimetus süsivesinikud näitab, et nimetus haarab kõik kemikaalid, mis koosnevad ainult süsinikust ja vesinikust.

parts per million – osakest miljoni osakese kohta. Väga väikeste kontsentratsioonide mõõtühik, mis on samaväärne ühikutega mg/kg ja cm³/m³, kuid ei ole samaväärne ühikuga mg/m³. Kasutatakse, näiteks, õhus olevate saasteainete sisalduse mõõtühikuna.

peat moss – turvas (otsene vaste on turbasammal), samblaturvas (rabaturvas). Turba omadused vedamisel mahtlastina sõltuvad turbasambla lagunemise (turvastumise) astmest ja vee sisaldusest. Veega küllastunud (vesi ei nõrgu välja) turvas võib sisaldada kuni 90 % vett. Tänu happelisele kasvukeskkonnale on samblaturvas tekkekohas steriilne, ei sisalda haigustekitajaid.

pencil pitch – vt **pitch prill**

penetrating – läbitungiv, läbiv

perchlorates – perklooraadid (oksüdeerivate omadustega ainete segregeerimisrühm)

permanganates – permanganaadid (oksüdeerivate omadustega ainete segregeerimisrühm)

peroxides – peroksiidid (ohuklassi 5.2 kuuluv ainete segregeerimisrühm)

persistent – püsikindel (kemikaali, aine kohta). Iseloomustab ainet, mis keskkonda sattudes laguneb väga aeglaselt, on praktiliselt püsiv.

persistent hydrocarbon mineral oil - püsikindel süsivesinikmineraalõli, püsikindel nafta. Tegemist on toornaftaga või toornaftast saadud naftasaadusega (näiteks raske kütteõli), mis keemiliselt koosneb põhiliselt vesinikust ja süsinikust (süsivesinikest). See aine ei aurustu merre või maapinnale sattudes täielikult ja aurustumatu jääk ei lagune merevees (võib langeda ka mere põhja).

petrochemical – naftakemikaal. Naftast või looduslikust gaasist eraldatud aine (kemikaal), nagu näiteks benseen, eteen jt.

petrol – (auto)bensiin. Esialgelt tähistas nafta ümbertöötlemisel petrooli saamisel tekkinud kõrvalsaadust.

petrolatum - petrolaatum (vt **petroleum jelly**)

petroleum – nafta, toornafta, naftasaadused, maaõli (maa seest ammutatav). Üldnimetus toornafta ja sellest vahetult saadud toodete kohta nagu *crude oil, lease condensate, unfinished oils, motor gasoline, distillate fuel oil (diesel), heavy oil, aviation gasoline, kerosene* ja *LPG*. Otsene tõlge ladina keelest on kaljuõli (võrdle **oil**).

petroleum distillate – naftadestillaat. Üldnimetus destillatsiooni (rektifikatsiooni) abil (toor)naftast eraldatud fraktsiooni kohta (vt **spirit**). Täpsustamiseks märgitakse ära fraktsiooni keemispriirid või on sõltuvalt keemispriiridest kasutusele võetud konkreetsed nimetused, näiteks bensiniirfraktsioon (toorbensiin).

petroleum jelly - petrolaatum, vaseliin. Naftast saadud värvitu või helekollase värvusega pooltahke segu kõrgematest süsivesinikest (üle 25 süsinikaatomi), mille sulamistemperatuurid on veidi alla 37 °C.

petroleum oil – toornafta. Võib tähendada ka (toor)naftast saadud naftasaadust, mida merekeskkonnakaitse seisukohast käsitletakse naftana (oil) (vt **MARPOL I** lisa).

petroleum spirit – vt **mineral spirit**

volatile petroleum – lenduv nafta, naftasaadus leekpunktiga alla 60 °C (kinnise tiigli meetodil)

phase – faas. Mõiste, mis iseloomustab aine olekut selgelt piiritletud ja samade omadustega keskkonnas. Näiteks vees osaliselt lahustunud tahke aine esineb nii veefaasis kui ka tahkes faasis.

phlegmatizer – lahjendaja. Kasutatakse lõhkeainete lahjendamiseks nende veo ohutuse suurendamiseks või nende desensibiliseerimiseks. Näiteks kasutatakse lahjendajana: vaha, paberit, vett, klorofluoropolümeerid, alkoholid, parafiin ja naftatarendit (*petroleum jelly*)

phosgene – fosgeen (lämmatav mürggaas). Kopitanud (läpatanud) heina lõhnaga, õhust 3,5 korda raskem gaas (keemistemperatuur +8,2 °C), mida on kasutatud sõjagaasina. Võib tekkida kloororgaaniliste ühendite (ka mõne kloori sisaldava polümeerimaterjali, näiteks polüvinüülkloriid) madalatemperatuurilisel (alla 1400 °C) põletamisel.

phosphine – fosfaan, fosfiin (fosfori ja vesiniku ühend, PH₃). Mädaneva kala järele lõhnav mürgine gaas, mida kasutatakse fumigeerimiseks.

phosphorus – fosfor (keemiline element, mittemetalliline tahke aine)

physical state – (aine) olek (gaasiline, vedel või tahke)

pig – vt **pipeline inspection gauge**

pig iron - toormalm. Inglisekeelne nimetus tuleneb ajalooliselt kasutatud valutehniloogiast. Süsiniku sisaldus on 3,5 kuni 4.5% ja sõltuvalt teiste lisandite (räni, mangaan, väävel ja fosfor) sisaldusest tuntakse kolme tüüpi toormalmi: **basic pig iron** (räni < 1,5%), **haematite pig iron** (räni 1,5-3,5%) ja nodular pig iron (süsinikmalm, teiste lisandite sisaldus alla 0,05%).

pig launcher - (torujuhtme) põrssa torustikku saatja

pig receiver - (torujuhtme) põrssa vastuvõtja

pig trap - (torujuhtme) põrssa trapp (püünis, lõks), üldnimetus

pipeline – torujuhe

pipeline inspection gauge – (torujuhtme) põrsas, siga. Nafta- ja kemikaaliterminalides laialt kasutatav seade, mida kasutatakse torujuhtmes erinevate kaubapartiide eraldamiseks või torustiku puhastamiseks, keerukamad põrsad võivad isegi torustiku seestpoolt inspekteerida. Põrsas on tassi, ketta või kera kujuga ja liigub torustikust gaasi või vedeliku survest.

piping – torustik (laevas, tankeril)

piping scantling – torustiku mõõde. Projekteerimisel lähtetingimuste alusel leitav torustiku seinapaksus või mõni muu oluline mõõde.

cargo piping – kauba torustik. Tankeril olev torustik lasti pealevõtmiseks ja mahalaadimiseks.

pitch prill – pigi graanulid. Tavaliselt on tegemist kivisöetõrva sulatatud pigist saadud graanulitega.

placard – (ohu)plakat, suur ohumärgis (mõõtmetega 250 x 250 mm). Kasutatakse kaubaveoüksuse (konteiner, auto jt) märgistamiseks (võrdle **label**).

poisonous – mürgine. Mõiste **toxic** sünonüüm ohtlike lastide valdkonnas.

polluting substance – reostusaine, saasteaine. Aine, mis reostab keskkonda, on keskkonnale võõras.

pollution – reostamine, saastamine; reostumine, saastumine. Tavaliselt seoses ohtliku kemikaali poolt põhjustatud keskkonna reostamisega (saastamisega).

polytetrafluoroethylene – teflon, fluoroplast, polütetrafluoroeteen. Polümeer, milles kõik vesiniku aatomid on asendatud fluoriga, keemiliselt väga inertne ja mittepõlev plast. Tules lagunedes tekitab mürgiseid gaase.

pontoon – kaubaalus, platvorm (vt **bolster** või **flat**)

portable fan – teisaldatav puhur (ventilaator)

portable tank – teisaldatav paak (veomahuti)

portable tank instruction – teisaldatava paagi eeskiri. Need eeskirjad on tähistatud tähelisnumbrilise koodiga. Näiteks T75 tähistab süvajahutamise veeldatud gaaside vedamiseks sobivat veomahutit.

positive means – täitevseade(mehanism)

positive means of closing – sundsulgemisvahend, mehaaniline sulgur. Vahend või mehaaniline seade, näiteks, torustiku sulgemiseks sunniviisiliselt (inimese sekkumisega); vastand automaatsulgemisele.

potassium – kaalium (keemiline element, leelismetall)

pour point – hangumistemperatuur. Madalaim temperatuur, mille juures aine kaotab vedeliku omadused. Kasutatakse naftasaaduste ja teiste keerulise koostisega vedelike käitumise iseloomustamiseks madalatel temperatuuridel (võrdle **melting point**).

powdered metals – pulbermetallid, metallid pulbritena (ainete segregerimisrühm)

precautionary statement – hoiatusteade. Globaalselt harmoniseeritud süsteemis (vt **GHS**) on fraas, mis kirjeldab soovitatavaid meetmeid, et vähendada ohtliku aine või segu kahjulikku toimet aine kasutamisel või loovutamisel (jäätmetena).

preparation – valmistis (kemikaaliseaduses kasutatav mõiste). Ainete segu (vt **mixture**).

pressure - rõhk

pressure drum – survetrummel. Teisaldatav kokkukeevitatud survemahuti, mille veega mõõdetud maht ületab 150 liitrit, kuid ei ületa 1000 liitrit.

pressure head - vasturõhk

pressure receptacle – (üldnimetusena) survemahuti. Mõiste, mis haarab kuni 3000-liitri (veega mõõdetud) mahutavusega rõhu all töötavad (kasutatavad) mahutid nagu balloonid, balloonide kimbud, survetrumlid, suletavad termosnõud jt.

absolute pressure – absoluutne rõhk. Rõhuskaala, mille nullpunkt on absoluutne (täielik) vaakum (võrdle **gauge pressure**).

partial pressure – osarõhk. Näiteks küllastatud veeauru rõhk 20 °C juures on 2,3 kPa, mis teeb veeauru osarõhuks õhus 2,3 % (normaalne õhurõhk on 101,3 kPa).

settled pressure – väljareguleeritud (etteantud) rõhk. Rõhk survemahutis rahunenud olekus, mis saabub mõni aeg pärast mahuti täitmist, kui mahuti on jõudnud soojuslikku (temperatuur on saanud võrdseks ümbritseva keskkonna temperatuuriga) ja difusioonilise tasakaalu (rõhu/vaakumventiil on jõudnud püsivalt suletud olekusse). Näiteks kui mahuti allub tsükliilistele (ööpäevasetele) temperatuuri kõikumistele, siis väljareguleeritud rõhk saavutatakse alles esimese tsükli läbimise järel.

pressure/vacuum – rõhk/vaakum. Rõhud, mis võivad antud hetkel valitsevast õhurõhust olla kõrgemad või madalamad (vt **pressure** all **absolut pressure**).

pressure/vacuum breaker – rõhu/vaakumi katkestaja. Seade ohtlikult kõrge üle- ja alarõhu ärahoidmiseks kaubatankis (vt **liquid breaker**).

pressure/vacuum-relief valve – vt **pressure/vacuum valve**

pressure/vacuum valve – rõhu/vaakumi klapp (ventiil). Põhiliselt temperatuuri kõikumistest tingitud rõhu muutuste ühtlustamiseks, et vältida rõhu/vaakumi katkestaja asjatut töösse rakendumist. Kasutatakse reguleeritud tuulutusega mahutitel (vt **venting** all **controlled venting**).

prevent – vältima, ära hoidma, ennetama

prewash – eelpesu. Tähistab nii pesemisprotseduuri kui ka kaubatanki esimesel pesemisel saadud kemikaali kontsentreeritud lahust (tavaliselt vesilahust). Kemikaalitankeritel kasutatav protseduur, et vähendada merekeskkonnale ohtlike kemikaalide sattumist keskkonda. Rahvusvaheliste kokkulepetega on kindlaks määratud, sõltuvalt kemikaali keskkonnaohtlikkusest, eelpesu protseduur ja selle kaldale andmise kohustus.

primary hazard – esmane oht. Oht, mille alusel ainele on määratud ohuklass.

procedures and arrangements manual – protseduuride ja meetmete juhend (kemikaalitankeril). MARPOL 73/78 II lisa mõiste.

product carrier – tanker naftasaaduste vedamiseks. Kasutatakse naftasaaduste veoks rafineerimistehastest tarbijatele. Nende täielik kandevõime (dedveit) on kuni 70000 tonni ja need tankerid võivad vedada samaaegselt mitut erinevat naftasaadust.

projection hazard – (laili)paiskamise oht, lööklaine oht (iseloomustab mürsku või muud lõhkekeha)

proper shipping name – (ohtliku) kauba õige nimetus. IMDG koodeksis kasutatav ja suurtähtedega trükitud ohtliku kauba nimetus (võrdle **correct technical name**).

properties – omadused (nii keemilised, füüsikalised kui ka füsioloogiline toime)

protect – kaitsma. Kasutatakse tähenduses kaitse(kestaga)kihiga katma, kaitseseadme abil kaitsma jm.
protective clothing – kaitseriietus. Reeglina pakub kaitset kasutamishendis märgitud kemikaalide kahjuliku toime eest. **Tähelepanu!** *Laevas olev tuletoorjuja kaitseriietus ei ole kasutatav kaitseriietusena kemikaalidega toimunud õnnetuse korral.*

possess specific properties – spetsiifiliselt omandatud omadused. Valmistamise käigus omandatud omadused.

prussic acid – vesinitsüaniidi vesilahus, sinihape (vt **hydrogen cyanide**)

pumpman – meeskonna liige, kes teenindab (nafta)tankeril olevaid pumpasid

puncture – läbi torkama (näiteks kilematerjalist)

pure – puhas, lisanditeta (aine). Kvaliteedinäitaja aine (kemikaali) puhtuse iseloomustamisel. Tavaliselt loetakse puhtaks aine, milles lisandite sisaldus ei ületa mõnd protsenti.

purging – puhastamine, läbipuhumine. Kasutatakse, näiteks, kaubatanki atmosfääri ohutuks muutmisel või gaasivabaks muutmisel.

pygas – vt **pyrolysis gasoline**

pyrolysis – pürolüüs. Aine (kemikaali) molekuli(de) lagunemine väiksemateks osadeks kõrge temperatuuri toimel, näiteks nafta krakkimine.

pyrolysis gasoline – pürolüüsibensiin. Kergete olefiinide pürolüüsil saadav kõrge aromaatsete ühendite (benseen, toluene, jt) sisaldusega bensiin. Lisatakse mootoribensiinidele või töödeldakse edasi kõrgekvaliteedilisteks kemikaalideks.

pyrophoric substance (liquid, solid) – isesüttiv, pürofoorne aine (vedelik, tahke aine). Aine, mis kokkupuutel õhuga süttib 5 minuti jooksul.

Quebec

quick relise arrangement (devise) – kiirvabastusseade(sõlm). Seade laadimisvarre kiireks vabastamiseks tankeri kollektori (torustiku) küljest.

[Algus](#)

Romeo

REACH – vt **Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals**

RON - vt **research octane number**

RVP – vt **vapour pressure** alt **Reid vapour pressure**

radiant heat – kiirgussoojus, soojuskiirgus

radiation level – kiirguse intensiivsus (tase)

react violently with (substance) – ägedalt, tormiliselt reageerima (ainega)

readily combustible – kiiresti (hõlpsasti) põlev. Pulber, graanulmaterjal või pasta on kiiresti põlev, kui katsetingimustel tulerinde liikumiskiirus materjalil on 2,2 mm/sek või suurem. Näiteks turbas on see kiirus 1 mm/sek ja turvas ei ole kiiresti põlev materjal.

receptacle – (suletav) hoiunõu, anum jm (sisepakendi üldnimetus ohtlike ainete veo valdkonnas). Tegemist on laialdase kasutamise tõttu ebamääraseks muutunud mõistega, mille kasutamist inglise õiguskeeles püütakse piirata.

reciprocating pump – kolbpump, (vibropump). Pump, mis töötab vedeliku mehhaanilise väljatõrjumise (tõukamise) põhimõttel. Kemikaalitankeeritel kasutatakse nii kauba- kui ka tühjenduspuhpana.

Recommendations on the Transport of Dangerous Goods – Soovitused ohtlike kaupade veoks. ÜRO ekspertide poolt välja töötatud üldised soovitused ohtlike ainete veoks mistahes veovahendiga. Soovitusi uuendatakse iga kahe aasta tagant. Väljaande kaane värvuse tõttu nimetatakse oranzhiks raamatuks.

reference temperature – 1) etalontemperatuur. Temperatuur, mis iseloomustab puhta aine (etalonaine) mingit füüsikalist või keemilist omadust, nagu näiteks sulamistemperatuur, leekpunkt või isekiireneva (keemilise) lagunemise (alguse) temperatuur. Lisandite tõttu on tegelik(ud) temperatuur(id) etalontemperatuuri(de)st erinevad. Ainete iseloomustamiseks on käsiraamatutes ja teatmekirjanduses ära toodud etalontemperatuurid.

2) referentstemperatuur. Kemikaalitankeeritel temperatuur, mille juures kauba aururõhk võrdub ülerõhklapi (välja reguleeritud) avanemisrõhuga, s.o temperatuur, mille juures ülerõhklapp avaneb.

refillable pressure reseptacle – (taas)täidetav survemahuti. Niisuguse mahuti kasutamisel ei tohi mahutit lõplikult tühjaks lasta, alati peab mahutisse jääma mingi jääkrõhk (välisrõhust kõrgem rõhk), sest vastasel juhul ei ole välistatud õhu sattumine mahutisse ja seda mahutit ei saa võtta taastäitmisele.

refrigerated – (sügavalt) jahutatud

refrigerated liquefied gas – (süva)jahutamisega veeldatud gaas. Gaasiline aine on jahutatud keemistemperatuurini, mis vastab mahutis olevale rõhule.

refrigerated liquid nitrogen - (süva)jahutamisega veeldatud lämmastik (normaalsel õhurõhul temperatuuril -196 °C)

refrigerated liquid oxygen – (süva)jahutamisega veeldatud hapnik (normaalsel õhurõhul temperatuuril -183 °C)

Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals – kemikaalide registreerimine, evalueerimine, kasutusload ja piirangud, Euroopa Parlamendi ja Nõukogu uut kemikaalipoliitikat rakendav määrus REACH (1907/2006; ELT)

relative density of vapour – vt **vapour density**

remet (re-metalled) – (tagasi) metallistatud. Metallühenditest metallide saamine.

remit – valesti loetud **remet**

residual fuel – raskekütus (rasketest jääkidest kokku segatud). Reeglina on tegemist nafta destilleerimisel ja ümbertöötlemisel tekkivate kõrgeltkeevate jääkidega ja nende segudega.

resin – vaik. On olemas looduslikud vaigud (näiteks värnits, kampol okaspuuvaigust jt) ja sünteesvaigud (näiteks alküüdvaik, polüuretaanvaik jt). Vaigud leiavad kasutamist muuhulgas sideainena värvide valmistamisel.

resin oil – naftakeemiatööstuses eteeni tootmise kõrvalsaadus, saadakse tsüklopentadieeni dimeriseerimisel, võib sisaldada ka indeeni jt, kuid aromaatsete ühendite sisaldus on piiratud.

Lisatakse printeritindile või saadakse sellest ditsüklopentadieeni.

respiratory sensitizer – respiratoorne sensibilisaator. Hingamissüsteemi (üli)tundlikuks (vastuvõtlikuks) muutev mõjur, näiteks mõni kemikaal.

rickettsiae – riketsia (viiruse ja bakteri vahepealne mikroorganism)

rigid inner receptacle - jäik sisemine anum (liitpakendis). Anum (mahuti), mis säilitab tühjana ja ilma välise kestata oma üldise kuju, isegi kui sulgureid pole paigaldatud.

risk – risk. Risk on funktsioon (teadvustatud) sündmuse ebaõnnestumise tõenäosusest ja sellega kaasneva tagajärje raskusastmest.

rosin – kampol, kõvastunud vaik. Looduslike terpeenide (tavaliselt okaspuuvaigud) destilleerimise jääk. Kollakast kuni musta värvuseni tahke aine, mille sulamistemperatuur on vahemikus 100 kuni 140 °C.

road tank vehicle – paakauto, paakveok

[Algus](#)

Sierra

SADT – vt **self-accelerating decomposition temperature**

SBT – vt **segregated ballast tank**

SCO – vt **surface contaminated object**

saturated solution – küllastunud (küllastatud) lahus. Lahus, milles lahustunud aine sisaldus on suurim võimalik antud temperatuuril.

screw pump – kruvipump. Kemikaalitankeeritel viskoosete vedelike pumpamiseks.

scrubber – skraber, gaasipuhasti. Seade (torn, kolonn) gaaside puhastamiseks tolmust ja teistest, sealhulgas ka gaasilistest, saasteainetest. Tegemist on vastuvooluseadmega, kus vedel puhastusvahend antakse (pihustatakse) vertikaalselt paigutatud seadmesse ülalt ja alt juhitakse vastu puhastatav gaas. Suurema puhastamise efekti saavutamiseks kasutatakse skraberis eriotstarbelise kujuga horisontaalvaheseinu (taldrikuid) või täidist (keemiliselt vastupidavad rõngad, kuulid jm) ja isegi liikuvaid osi. Skraberit kasutatakse naftatankeritel suitsugaaside puhastamiseks (pesemiseks) inertgaasi tootmisel.

seamless – õmblusteta (ka keevisõmblusteta)

securely closed – kindlalt suletud (kuivaine väljumist välistav sulgemine)

seek advise – abi otsima, nõu küsima

segregated ballast tank – segregeeritud ballasti tank. Ballastitank tankeritel, mille torustik on täielikult eraldatud (isoleeritud) kaubatorustikust (võrdle **dedicated clean ballast tank**).

segregation – segregeerimine (eraldamine). Segregeerimine on abinõude kompleks, mille rakendamine võimaldab oluliselt suurendada meresõiduohutust omavahel ohtlikult reageerida võivate kemikaalide või kuidagi teisiti üksteist kahjulikult mõjutada (soojuskiirgus, läbiv radiatsioon jt) võivate kaupade veol. IMDG koodeksi mõttes on nendeks abinõudeks segregeerimisele kuuluvate ohtlike kaupade ohuklasside kindlakstegemine, aga ka segregeerimisrühma (vt **segregation group**) ja selle alusel eraldamistingimuste määramine. Arvesse võetakse ka kõigi segregeerimist nõudvate kaupade puhul kasutatud pakkimisviisi (piiratud kogustes **limited quantities**, kinnine või lahtine konteiner või veok, osa lastist on puistlast), asukohta laevas (teki all või lahtisel tekil, laeva vööris, keskosas või ahtris) jm. Ohtlike kaupade segregeerimiseks kaubad paigutatakse üksteisest eemale või eraldatakse vaheseinaga (seintega) või tekiga (tekkidega). Segregeerimine võib toimuda sama kaubapartii või isegi kaubaüksuse, näiteks konteineri, sees. Mitte segamini ajada mõistega separeerimine (**separation**)!

segregation group – segregeerimisrühm. Kindlate keemiliste omadustega ainete rühm, mille liikmete (konkreetsed ained) segregeerimine teistest segregeerimisrühmadest toimub samade reeglite alusel. Ühte segregeerimisrühma kuuluvad ained võivad samaaegselt kuuluda erinevatesse ohuklassidesse.

self-accelerating decomposition temperature – isekiireneva (keemilise) lagunemise (alguse) temperatuur. Temperatuur, mille juures algab aine isekiirenev keemiline lagunemine, mis viib kiiresti plahvatuse või tulekahjuni (vt ka **self-reactive substance**).

self-contained breathing apparatus – isoleeriv hingamisaparaat. Reeglina on laevadel suruõhuaparaadid.

self-heating substance – isesoojenev (kuumenev) aine, materjal. Reeglina on tegemist niiskust ja õlisid sisaldavate looduslike materjalidega, näiteks puuvill, kalajahu jt, mis õhuhapniku toimel aeglaselt oksüdeerudes iseeneslikult soojenevad. Puuduliku tuulutuse (jahutamise) tingimustes võib see soojenemine lõppeda aine isesüttimisega (vt **spontaneous combustion**). Tuulutuse puudumisel või selle puudulikkuse korral väheneb kinnises lastiruumis (trümmis, tankis jne) õhuhapniku sisaldus ja see on ohtlik, kui lastiruumi sisenetakse ilma kaitsevahenditeta või lastiruumi ei ole eelnevalt piisavalt tuulutatud.

self-reactive substance – isereageeriv aine. Kemikaal, mis reageerib iseendaga ja sealjuures eraldub intensiivselt soojust, mille tulemusena reaktsioon kiireneb ja muutub kontrollimatuks ning lõpeb plahvatusega või tulekahjuga. Iga isereageerivat ainet iseloomustab temperatuur, millest kõrgemal hakkab reaktsioon kulgema kontrollimatult ja ei ole enam juhitav (vt **self-accelerating decomposition temperature**).

self-sustaining decomposition – isejätkuv lagunemine. Alanud protsess, mille käigus vabanev energia on piisav selleks, et protsess võiks jätkuda pikema aja jooksul (kuni kogu kemikaali täieliku lagunemiseni). Piisavalt ammooniumnitraati sisaldava seguväetise iseloomulik omadus.

sensitive to impact or friction – (aine on) löögitundlik või hõõrdetundlik

separation – separeerimine (eraldamine, lahutamine). Lastis olevate erinevate kaubapartiide eraldamine üksteisest. Kütuses oleva vee eraldamine separaatoris. Mitte segamini ajada mõistega segregatsioon (vt **segregation**)!

serox – tehnilise alumiiniumoksiidi kaubanduslik nimetus (vt **oxyton**)

shaded – varjatud (näiteks soojuskiirguse eest varjatud või kaitstud)

shale oil – põlevkiviõli. Põlevkivist utmisega (poolkoksistamisega) saadud õli. Põlevkiviõli keemiline koostis ja omadused sõltuvad väga tugevalt põlevkivi maardlast ja kasutatud õli saamise tehnoloogiast. Põlevkiviõli erineb oluliselt naftast oma keemilise koostise poolest.

sheeted vehicle – koormakattega veok. Ohtliku kauba veol ei vasta suletud veoüksusele (võrdle **closed cargo transport unit**).

shift – nihkuma; nihe

ship generated waste – laevaheitmed. Laeva sihipärase kasutamise käigus kasutuselt kõrvaldatud mistahes vallasasjad nagu õline pilsivesi, reovesi, prügi, lastijäätmed jm. Laevaheitmed on laiem mõiste kui jäätmed jäätmeseaduse kontekstis.

ship is proceeding en route – laev liigub kursil. MARPOL konventsioonis kasutatav mõiste, mis rõhutab asjaolu, et teatud laevaheitmete lubatud merreheitmisel peab laev liikuma (teatud kiirusega). Kursil liikumise nõue eeldab, et merreheitmise aja laev ei teeks, näiteks, ringe.

ship type – (kemikaali)tankeri tüüp. Tankeri ehitus (võime üle elada madalikule sõitu või kokkupõrget merel) määrab ära suurima ohtlikkusega kemikaali, mida antud tüüpi kemikaalitanter vedada võib.

ship's figure ... mt in vacuo – laeva (kauba) kogus tonnides vaakumis. Kauba kogus, mis on tuvastatud tankeril tehtud mõõtmiste ja järgnevate arvutuste abil ja on parandatud kauba (lasti) poolt välja tõrjutud õhu koguse arvel. See on **ship's ullage report** kokkuvõtlik tulemus.

ship's ullage report – laeva tankide mõõtmise aruanne. Võtab kokku laadimise üksikasjad ja tankeril oleva kauba koguse. Otsestelt mõõdetakse tankis oleva tühimiku (täitmata ruumi) kõrgust (vt **ullage**).

shock-sensitive – löögitundlik. Löögi suhtes väga tundlik on, näiteks, nitroglütseriin.

shoreline (shore pipeline) - kaldatorustik (kaldal asuv torujuhe)

shutoff valve – sulgemis(väljalülitamis)kraan

sift-proof – puistumisekindel, tolmukindel. Näiteks, pakend ei tohi läbi lasta kuivaine osakesi, tolmu (toimida sõelana) (vt **sift-proof packaging**).

sign – märk (vt **mark**)

signal word – signaalsõna. Globaalselt harmoniseeritud süsteemis (vt **GHS**) sõna, mis iseloomustab ja hoiatab ohu suhtelise tõsiduse tasemest; eristatakse kaht taset: oht (*danger*), mis teavitab tõsisemast ohust ja hoiatus (*warning*), mis teavitab vähemtõsisest ohust.

significant hazard – oluline oht

silane – silaan, räniühendid. Ränist ja vesinikust koosnev ühend, metaani analoog, milles süsiniku asemel on räni. Tuleohtlik, värvitu, jälgi lõhnaga ja iseeneslikult süttiv gaas. Plahvatusohtlike kontsentratsioonide vahemik õhus on 1% kuni 100%.

silanes – silaanid, räniühendid. Ränist ja vesinikust koosnevate ühendite rühm, mis algab silaaniga ja jätkub disilaani, trisilaani jne. Alkaanide analoogid, milles süsinikaatomite asemel on räniaatomid.

sinker – uppuv, (aine, materjal). Veest suurema tihedusega (raskema) ja veega mitteseguneva aine kohta, mis vajub veekogu põhja.

skin corrosion - naha söövitaja, nahka söövitav (aine, kemikaal). Aine, mis kuni 4 tunnise kokkupuute korral kutsus esile naha pöördumatu (taastumatu) kahjustuse. Tugevalt söövitava aine korral võib kahjustus saabuda juba väga lühikese (alla minuti) kontakti korral.

skin irritation – naha ärritaja. Aine, mis kuni 4 tunnise kokkupuute korral kutsub esile naha pöörduva (taastuva) kahjustuse.

skin sensitizer – naha (puute, kontakt) sensibiliseerija. Suurendab naha tundlikkust (vastuvõtlikkust) mingi toime suhtes, näiteks päikese ultraviolettkiirguse toime suhtes. Võib esile kutsuda naha allergilise reaktsiooni.

slop – (naftane, õline) pesuvesi. Kaubatankide veega pesemisel saadav naftane või kemikaalne vesi.

slop tank – slop-tank, (kauba)jääkide tank. Nafta- ja kemikaalitankeeritega seondud mõiste. Kaubatankide puhastamisel tekkinud nafta- või kemikaalijääkide tank. Tavaliselt lisatakse jääkide tankis eraldatud nafta kaubale. Kemikaalitankeeril tähendab kaubatankide pesuvete kogumistanki.

sludge – nafta(õli)tanki mudane sete (rasked õlijäätmel). Tavaliselt tekib laeva kütusetankides. Tegemist on ohtlike jäätmetega.

sludge acid – happegudroon. Naftasaaduste puhastamisel kontsentreeritud väävelhappega saadav tugevalt happeline, tume, viskoossne vaigune jääk, mis võib sisaldada 15 kuni 70 % vaba väävelhapet.

sludge oil – jääkõli. Laeva kütuse ja määrideõli separaatori jäägid, pilsivee separaatoris eraldatud õlised jäägid.

slurry – lobri, püdelik (pasta, muda). Tahke aine ja vedeliku püdel segu, mida saab pumbata ja mööda toru transportida.

smoke point – suitsutekkepunkt. Lennukipetrooli põlemisomadusi iseloomustav näitaja, mis on katse tingimustel põleva petrooli suitsuta leegi maksimaalne kõrgus millimeetrites.

sodium – naatrium (keemiline element, leelismetall)

solidify – tahkuma, tahkeks muutuma. Vedelate ainete omadus tahkuda madalal temperatuuril (võrdle **pour point**).

solvent – lahusti, solvent. Tavaliselt mingi vedelik, mis lahustab hästi mitmesuguseid aineid. Lahusti võib olla puhas aine, näiteks vesi, või ainete segu (lahus vt **solution**) nagu seda on värvilahusti (vedeldaja).

solubility – lahustuvus. Aine omadus lahustuda (täielikult seguneda) mingis vedelikus (tahkes aines).

water solubility – veelahustuvus. Aine omadus lahustuda vees.

solution – lahus. Erandlikku tüüpi segu, milles lahustunud aine on lahustis peenestunud molekulide tasemeni. Lahuse komponente saab üksteisest eraldada ainult erimeetodite kasutamisega, näiteks destillatsiooni abil. Tüüpiline lahus on viin (etüülalkohol vees) ja bensiin (väga keeruline süsivesinike segu). Tõeline lahus paistab ka külgsvalguses selgena ja isegi pikaajalisel seisemisel ei teki erinevaid kihte või sadet. Mainitud nähtuste esinemine viitab keemilistele protsesside toimumisele, lahusti aurustumisele, temperatuuri langusele ja teistele sarnastele põhjustele. Kemikaaliseaduse mõttes on lahus valmistis.

sounding – mõõtmine (tankis)

sounding rod – mõõtevarras, mõõtelatt

sour crude oil – väävlirikas toornafta. Tavaliselt sisaldab väävelvesinikku ja merkaptaane, mille tõttu on vastiku lõhnaga.

special category space – eriruum. Suletud ruum üleval või allpool autotekki, kuhu veokid sõidavad peale ja maha omal jõul ja kuhu pääsevad ka reisijad.

spectacle flange – pööratav äärik. Prillikujuline (õhuke) äärik, mille üks pool on avaga ja teine on umbne (vt **clearly identifiable blank**).

special provision – erikorraldus, eritingimus. Tingimused, mis leevendavad või karmistavad IMDG koodeksis antud ohtliku aine (kauba) osas rakendatud põhinõudmisi.

specify – täpsemalt (kindlaks) määrama

specified – täpsemalt (kindlaks) määratud (liigitatud)

spent caustic soda – regenereeritud naatriumhüdrosiid. Mõiste on kasutusel seoses bensiini ja teiste naftasaaduste puhastamisega (väävlit vabastamisega). Puhastamisprotsessi käigus väävlühenditega rikastatud naatriumhüdrosiid regenereeritakse ja nii saab seda kemikaali korduvalt kasutada.

spill – maha loksuma, maha puistuma. Silmas peetakse võimalust, et õnnetuse tagajärjel tahke aine või vedelik võib sattuda vette või mõnele muule pinnale.

spirit – ainest eraldatud põhiolemuslik osa, autobensiin. Tavaliselt segude destilleerimisel eraldatud kõige tähtsam ja olulisem osa, piltlikult nagu selle aine vaim, näiteks piiritus (destilleerimisega saadud etanool). Naftasaaduste korral madala keemistemperatuuriga (keemise lõpp jääb alla 200 °C) fraktsioon (näiteks vt **white spirit**), ajalooliselt kasutusele jäänud mõiste.

spontaneous combustion – isesüttimine. Protsess, mis algab aine või materjali isesoojenemisega. On siiski kemikaale, mis õhuga kokkupuutumisel süttivad momentaalselt (jälgitavat isesoojenemise perioodi ei esine), näiteks kollane fosfor, metalliline naatrium ja teised pürofoorsed ained (vt **self-heating substance**).

spool piece – äärikutega toruvahetükk. Vahetükk, mis võimaldab tankeri torustikus teha mingit üht kindlat toruühendust, näiteks ballastimissüsteemi ühendamist kaubatorustikuga.

stabilization – stabiliseerimine. Mingi aine püsivamaks muutmine. Tavaliselt suurendatakse keemilist püsivust, kuid võidakse suurendada ka emulsiooni või suspensiooni püsivust.

stabilized substance – stabiliseeritud aine. Mingil viisil (keemiliselt) püsivamaks muudetud aine või segu; tavaliselt lisatakse mingit stabiliseerivat kemikaali (vt **additive**).

stacking test – virnastamiskatse. Pakendile rakendatav katsekoormus peab olema suurem vedamisel lubatud koormusest ja väiksem purunemiskoormusest. Katsetatakse lubatud mahuni täidetud pakendit.

statement of facts - kaldalt tankerile laaditud kauba kogust näitav dokument

static – staatiline, liikumatu

static accumulator oil – staatilist elektrit akumuleeriv õli (nafta). Iseloomulikud esindajad on madala elektrijuhtivusega süsivesinikud, näiteks heledad naftasaadused.

static electricity – staatiline elekter

static non-accumulator oil - staatilist elektrit mitteakumuleeriv nafta (õli)

steam – veeaur

steam coal – aurusüsi. Üldnimetus mittekoksistuva ja kütteks kasutatava, auru tootmiseks sobiva kivisöe kohta.

stock – lõpetamata toode, vaheprodukt, toore. Naftatööstuses kasutatav mõiste.

cutter stocks – laevakütuse vedeldaja (üldnimetus). Puudulikult määratletud omadustega raskekütuste (mitmesuguste destillatsioonijääkide segu) vedeldajad, mis sageli on ka laevakütuse kvaliteediprobleemide põhjuseks.

feed stock – (põhi) tooraine. Naftatööstuses kasutatav mõiste

flux stock – laevakütuse viskoossuse alandaja, vedeldaja. Naftatöötlemise vaheprodukt, mida lisatakse raskekütusele selle viskoossuse alandamiseks

stop leak if practicable – peata leke kui see on teostatav (otstarbekas)

stowage – stoomimine (kauba paigutamine laevas). Ohtliku kauba paigutamine laevas nii, et on tagatud meresõidu- ja keskkonnaohutus. Selleks tuleb arvestada IMDG koodeksis antud ohtliku lasti kohta kehtestatud ja laeva dokumentides kehtestatud piiranguid.

stowage category – stoomimise kategooria. Määrab ära piirangud antud ohtliku kauba stoomimisel sõltuvalt laeva ehitusest ja reisijate arvust.

stowage factor – stoomimistegur. Ühe tonni puistlasti maht kuupmeetrites.

stowage on deck – stoomimine lahtisele tekile

stowage under deck – stoomimine teki alla. Stoomimine tekile, mis ei ole lahtine tekk.

straight-run – otsedestillatsiooni saadus (fraktsioon). Naftafraktsioon, mis saadakse atmosfääridestillatsiooni jäägi vahetel destilleerimisel vaakumis (vt **distillation**).

stripping pump – tühjenduspump, paljastuspump. Pump kaubatanki põhja paljastamiseks, tanki ja torustiku täielikuks tühjendamiseks, sest kaubapumbaga ei ole see võimalik. Parimad tühjenduspumbad jätavad veega katsetamisel kaubatankist välja pumpamata vähem kui 100 liitrit. Põhiliselt kemikaalitankeeritel kasutatavad pumbad.

stuffing – topend; täitematerjal. Väljend konteineri pakkimise kohta.

subcritical – alakriitiline (allpool kriitilist väärtust)

sublimation – sublimatsioon. Tahke aine üleminek gaasilisse olekusse (aurustumine) ilma vahepealse vedeliku tekkimiseta.

submerged pump – sukeldatud pump (statsionaarselt). Enamlevinud pumba tüüp kemikaalitankeeritel. Ajamiks on tavaliselt pumbaga kokku ehitatud hüdro mootor.

subsidiary risk – lisarisk(oht). Alates IMDG koodeksi versioonist 2002 ei tehta pakendi ja konteineri märgistamisel vahet esmase ohu ja lisaohu vahel välja arvatud juhud, kui lisaohuks on plahvatusohtlikkus.

substance – aine, kemikaal. Reeglina iseloomustab ainet kindel (keemiline) koostis või tuntud saamisviis (näiteks toorbensiin) või iseloomulikud omadused, kuid need võivad teatud piirides varieeruda (näiteks toorbensiini omadused sõltuvad toorainest ja kasutatud tehnoloogiast). Kuigi kemikaaliseadusest tulenevalt on "aine" (**substance**) kitsam mõiste kui "kemikaal", on praktikas nende mõistete vahet sageli vastupidine (vt **chemical**).

isomer of substance – (aine) isomeer. Aine, mis omab võrreldava ainega samasugust elementkoostist ja kuulub samasse ainete rühma, kuid on erineva molekuli ehitusega. Erinevatel isomeeridel võivad olla erinevad keemilised ja füüsikalised omadused ning bioloogiline toime.

unstable substance – (keemiliselt) ebapüsiv aine. Aine laguneb või muundub kergesti väliste mõjutuste toimel nagu valgus, niiskus, temperatuuri tõus jt.

suffocating gas – lämmatav toksilise toimega gaas (võrdle **asphyxiant**). Tüüpiline esindaja on fosgeen (vt **phosgen**).

sulfur – vt **sulphur**. Kirjapilt "sulfur" on kasutusel Ameerika Ühendriikide tehnikakirjanduses.

sulphur – väävel (keemiline element, tahke aine). IMDG koodeksis kasutatav kirjapilt.

sulphur mustard – vt **gas** alt **mustard gas**

summary of loading data – dokument (aruanne), mis võtab kokku laadimise üksikasjad ja tankeril oleva kauba koguse

superimpose – peale paigutama, panema (koormust, raskust). Näiteks koormama virnastamiskatse läbiviimiseks.

supplementary requirement – täiendav nõue (nõudmine)

supporting string – (laadimisvooliku) tugispiraal

suppress – maha suruma, tagasi hoidma

surface contaminated object – saastunud pinnaga ese. Mõistet kasutatakse radioaktiivse saastuse kontekstis.

suspend – ülal hoidma (protsessi, näiteks põlemist), riputama, hõljuma. Põlemist ülal hoidma tähendab, et süüdatud materjal jääb püsivalt põlema ja ei kustu ettenähtud ajast kiiremini.

suspension – suspensioon. Peenestatud tahke aine segu vedelikuga, mis näib lahusena (ei toimu silmnähtavat tahke aine väljasadenemist, sette tekkimist). Suspensioon paistab külgsvalguses hägusena. Suspensiooni tuleohtlikkuse määrab ära eelkõige kasutatud vedeliku tuleohtlikkus (vt **mixture**).

sustain – vt. **suspend**

swallow – alla neelama

swap body – vahetuspakend, vahetuspaak. Põhiliselt maantee- ja raudteevedudeks ehitatud teisaldatav, sageli tugijalgadega, alusvankrile kinnitatav paak, mille mõõtmed ei ole määratud standartsete konteinerite mõõtmetega ja reeglina ei ole ette nähtud üksteise peale asetamiseks. (võrdle **tank container**). Mõnikord nimetatakse nii ka konteineri mõõtu ja kujuga kerge ehitusega kinnist või kõrvaldatava kattega suurpakendit.

sweetening – (mootorikütuse) väävlit vabastamine, väävliühendite eemaldamine (vt **desulphurisation**).

[Algus](#)

Tango

T code – vt **portable tank instruction**

TCV - vt **total calculated volume**

TI – vt. **transport index**

TLV – vt. **threshold limit value**

TML – vt **transportable moisture limit**

TVP – vt **true vapour pressure**

taint – rüvetama, lõhna või maitset külge jätma

tall oil – tallõli. Peamiselt karboksüülhapete segu, mis saadakse tselluloosi tootmise käigus tekkiva sulfaatseebi happelisel lagundamisel. Tallõli koostis ja omadused sõltuvad lähtematerjaliks olnud okaspuu liigist.

tank – tank, tankeri kaubamahuti. Tähistab ka teisi mahuteid laevas, näiteks kütusetank.

atmospheric tank – surveta tank, rõhustamata tank

fixed roof tank – fikseeritud kaanega mahuti

floating roof tank – ujuva kaanega mahuti. Terminali mahuti, milles vedeliku pinnal ujub pontoon, et vähendada vaba auramise pinda.

gravity tank – surveta tank, rõhustamata tank. Tank (mahuti, lastiruum), mille projektijärgne suurim lubatud rõhk tanki ülaosas ei ületa 0,7 baari. Võib olla nii sõltumatu tank (vt **independent tank**) kui ka integraaltank (vt **integral tank**).

independent tank – sõltumatu tank. Tank (mahuti, lastiruum), mis ei ole tankeri kere lahutamatu (konstruktsiooni) osa.

integral tank – integraaltank. Tankeri kere osana (sisse)ehitatud tank (mahuti).

pressure tank – survetank (rõhu all töötav tank). Reeglina on tegemist sõltumatu tankiga, mille projekteeritud töö rõhk ületab 0,7 baari (võrdle **gravity tank**).

vented tank – (vaba) tuulutusega paak, tuulutatav mahuti. Mahuti, millel on ilma rõhureguleerimisseadmeta (rõhk-vaakum) tuulutussava, mistõttu mahutis on alati välisrõhuga võrdne rõhk. Mahuti kuju ei pruugi olla silindriline, vaid võib olla ka kasti kujuline. ADR lubab teatud ainete veoks kasutada vaba tuulutusega paake, mereveol ei ole see lubatud.

tank atmosphere – tanki atmosfäär (tankis olev gaasikeskkond). Mõistet seostatakse tule- ja plahvatusohuga, aga ka mürgiste ainete olemasoluga ja hapniku puudujäägiga tankis. Viimane on põhjustanud palju raskeid õnnetusi.

inert tank atmosphere – inertne tanki atmosfäär. Naftatankeritel ei tohi hapniku sisaldus tanki atmosfääris ületada 8 mahu%.

over rich tank atmosphere - liiga rikas tanki atmosfäär. Tuleohtlike (plahvatusohtlike) gaaside (aurude) sisaldus on ülalpool ülemist süttimispiiri (plahvatusohtlikkuse piiri).

too lean tank atmosphere – liiga lahja tanki atmosfäär. Tuleohtlike (plahvatusohtlike) gaaside (aurude) sisaldus on tublisti allpool alumist süttimispiiri (plahvatusohtlikkuse piiri).

undefined tank atmosphere – määratlemata (tundmatu) tanki atmosfäär. Kui tanki atmosfäär on määratlemata, siis tuleb arvestada kõigi võimalike ohtudega.

tank barge – jöetanker. Jõe pargas, mis on ehitatud vedelike vedamiseks mahtlastina.

tank cleaning – (kauba) tanki puhastamine, lastijääkide kõrvaldamine tankeri kaubatankidest. Tavaliselt kasutatakse kõrgsurve veejuga, kuid vajadusel teisi viise, isegi mopiga pühkimist.

tank container – paakkonteiner (tankkonteiner). Konteinervedudeks sobiv teisaldatav paak, mille mõõtmed ja kinnituskohad vastavad standardmõõtmetega konteinerile. Mõiste *tank container* on kasutusel maantevedude eeskirjas (ADR), mereveo korral kasutatakse mõistet *ISO tank*.

tank environmental control – tankikeskkonna kontroll (reguleerimise mõttes). Silmas peetakse tankis vedeliku kohal olevat gaasi või auru (vt **tank atmosphere**).

tank type – (kemikaali)tanki tüüp. Kemikaalitankerite ehituse valdkonda kuuluv mõiste. Tanki tüüp määrab ära vedamiseks lubatud kemikaalide ohtlikkusenäitajate piirväärtused. Näiteks tank 1G (sõltumatu surveta tank) on sobiv kõige suurema ohtlikkusega vedelike vedamiseks.

tankage – kuivatatud pühkmed tapamaja põrandalt

tanker – tanker. Vedelikke (veeldatud materjale) mahtlastina vedav laev, maanteeveoki sadulhaagisena kujundatud teisaldatav paak. Tahkeid aineid veetakse sulas olekus (vt **molten**).

tar – tõrv, tõkat, (nafta)gudroon. Gudroon on naftatöötlemisel saadav raske jääköli.

coaltar – kivisöetõrv. Kivisöe koksistamisel saadav vedelprodukt, mis oma suure aromaatsete ühendite (sealhulgas polütsükliilised) sisalduse tõttu on väga mürgine, kantserogeenne ja keskkonnaohtlik aine (kemikaal).

tear-producing substance – pisaraid (pisarate teket) esilekutsuv aine (näiteks pisargaas, võrdle **lachrymatory**)

tear test – rebimise, rebenemise katse

technical name – tehniline nimetus. Äritegevuses, õigusaktides jm laialdaselt kasutatav kemikaali nimetus, mis erineb kemikaali nomenklatuursest nimetusest (IUPAC ja CAS nimetus), kuid on teadus- ja tööstusringkondade poolt heaks kiidetud. Näiteks igapäevaelus laialt kasutatavad naftasaaduste nimetused (bensiin jt), pestitsiidide nimetused jt.

temperature control – temperatuuri kontroll (kontrolli all hoidmine). Protseduur, mida kasutatakse aine veol, mis teatud temperatuurist (eksotermilise lagunemise alguse temperatuur, ELAT) alates hakkab intensiivse soojuse eraldamisega lagunema. Veo ajal tuleb jälgida, et aine temperatuur ei tõuseks üle lubatud piiri (kontrolltemperatuur), mis on tavaliselt 20°C võrra madalam kui ELAT.

temperature-sensing devise – temperatuuri mõõtmise (määramise) vahend (seade)

teratogen – teratogeen. Ohtlik aine (kemikaal), mis kutsub esile loote väärarengu.

thermal stability – termiline stabiilsus. Tavaliselt iseloomustab aine keemilist püsivust kõrgel temperatuuril (võrdle **decomposition** all **thermal decomposition**).

threaded joint – (toru)keermega ühendus

threshold limit value – aine piirsisaldus. Tegemist on aine sisaldusega õhus (ajas kaalutud keskmine ppm-des), mille juures inimesed (enamus inimesi) võivad töötada tervist kahjustamata 8 tundi päevas ja viis päeva nädalas. Oluliste asjaolude ilmnemisel hinnatakse aine piirsisaldust uuesti ja reeglina seda alandatakse.

tin – tina (keemiline element, metall); plekktoos, plekk-karp

top-off – pealelaadimine. Väljend juba antud lasti kandva laeva täiendava lastimise kohta.

topped crude – toornafta, millest naftafraktsioon (vt **naphtha**) on atmosfäärirõhul välja destilleeritud (kuni 200 °C keev fraktsioon).

topping – 1) kate, ülemine osa;

2) kergete fraktsioonide väljaajamine, -destilleerimine (näiteks toornaftast)

topping off – tegevus laadimisoperatsiooni lõpetamiseks etteantud (kokku lepitud) tanki täitumisastme korral

topping up – inertgaasi suunamine juba inertiseeritud tanki eesmärgiga tõsta tankis rõhku, et vältida välisõhu sissetungimist tanki

total calculated volume - arvutatud kogumaht

toxic - mürgine

toxic substance – mürgine aine

toxicity – mürgisus, toksilisus

mammalian toxicity – mürgisus imetajatele (soojaverelistele)

percutaneous toxicity – (aine) imendumise kaudu toimiv mürgisus. Naha kaudu toimiv mürk (puutemürk).

toxin – toksiin (bioloogilise päritoluga mürkaine). Toksiine toodavad mikroorganismid, taimed ja loomad.

trade name – tootenimetus, kaubanduslik nimetus. Nimetus, mida tootja kasutab oma toodangu kohta ja see ei pruugi vähimalgi viisil iseloomustada toote füüsikalisi ja keemilisi omadusi (võrdle **technical name**). Nii võib juhtuda, et üks ja see sama toode (aine, materjal) kannab eri tootjate juures erinevat tootenimetust (võrdle **oxyton** ja **serox**).

transformation – muundumine, teisenemine. Kemikaal muundub keemilise reaktsiooni tulemusena teiseks kemikaaliks või läheb ühest füüsikalise olekust teise (näiteks tahkest vedelasse). Muundumine tähendab ka ühe kristallvormi muundumist teiseks kristallvormiks (ümberkristallimine) aine soojenemisel (või jahtumisel) teatud, antud ainele omas(t)ele temperatuuri(de)le. Näiteks toimub ammooniumnitraadi ümberkristallimine temperatuuridel -16°C ja +32°C. Nende temperatuuride korduv läbimine murendab ammooniumnitraadi graanuleid ja selle tulemusena suureneb selle aine plahvatusohtlikkus.

transportable moisture limit – suurim vedamist võimaldav niiskuse sisaldus. Puistelastide korral oluline näitaja. Suurim niiskuse sisaldus, mille juures last vedamisel veel ei veeldu (ei muutu voolavaks).

transport index – veoindeks, transpordiindeks (TI). Saadakse saadetise pinnast (pakend, konteiner, pakendamata aine jm) 1 m kauguselt mõõdetud doosikiiruse (mõõdetuna mSV/h) korrutamisel 100-ga.

tube – teisaldatav (keevisõmblusteta) survemahuti, mille maht veega mõõdetult on üle 150 liitri, kuid mitte üle 3000 liitri.

tung oil – puuõli, hiina puuõli. Põhiliselt Hiinas kasvava *Aleurites fordii* pähklitest saadud kuivav (värnitsa taoline) õli, mida juba väga kaua on kasutatud puitmööbli katmiseks.

[Algus](#)

U niform

UCVE – vt. **unconfined vapor cloud explosion**

UEL – vt. **upper explosive limit**

UFL – vt. **upper flammable limit**

UN number – UN number. ÜRO transpordiala ekspertide rühma poolt ohtlikule ainele või ainete rühmale omistatud neljakohaline tunnusnumber. UN numbrid kuni 0999 on omistatud plahvatusohtlikele ainetele ja materjalidele, mis kuuluvad klassi 1. Põhja Ameerikas kasutatakse samas tähenduses nn NA numbrit (**NA number**). Kasutusel on ka NA numbrid, millele vastavad UN numbrid on nüüdseks juba kustutatud.

ullage – vabamahu kõrgus tankis, mahuti (pudeli, tanki) täimata (tühja) ruumi kõrgus. Tankeritel on tähenduses tanki kasutamata maht, mille kõrgust mõõdetakse vedeliku pinnast kindla mõõtmiskohani (tavaliselt mõõteava või –toru ülemine äär).

ullaging – vt **sounding**

ultimate high level switch – (tanki) maksimaalse (lubatud) täituvuse lüliti, väldib tanki ületäitumisest tingitud vedeliku välja(üle)voolamist

unconfined vapor cloud explosion (UCVE) – vaba (piireteta) aurupilve plahvatus. Tulefrondi levimise kiirus võib pilves kasvada märkimisväärseks ja tekitada arvestatava ülerõhu. Tiheda taimeistikuga (on piire) alal on võimalik isegi arvestatava lööklaine tekkimine. Vaba aurupilve plahvatuste võimsuse arvutamiseks kasutatakse sageli TNT ekvivalendi (trotüüliekvivalendi) meetodit.

under-deck stowage – (kauba) stoovimine (paigutamine) tekile, mis ei ole lahtine tekk (vt **on-deck stowage**)

under surveillance – järelevalve all, pideva jälgimise all (et õigeaegselt avastada ohtlikke ilminguid)

under temperature control – (saadetist) temperatuuri kontrolli all (vedama) (vt **temperature control**)

unimpeded jet – takistamata juga, katkematu juga

unpack – lahtipakkima

unpackage – pakendita, ümbriseta, kestata (aine, toode)

unshielded – kaitsmata (ei ole kaitstud radioaktiivse kiirguse eest)

unstable – ebapüsiv. Keemiliselt ebapüsiv aine laguneb kergesti või muundub kergesti mingiks teiseks aineks. Füüsikaline ebapüsivus iseloomustab seadet, rajatist jm, mis kergesti puruneb, liigub paigast, lakkab töötamast või juhtub sellega midagi muud taolist.

unstable material – ebapüsiv materjal. Tavaliselt aine, mis võib kergesti keemiliselt laguneda või muutuda millekski muuks, näiteks polümeriseeruda. Ebapüsiv on ka materjal, mis mahtlastina vedamisel võib laeva trümmis vedelaks muutuda (vt **liquefaction**).

upper explosive limit – ülemine plahvatusohtlikkuse piir. Suurim plahvatusohtliku aine sisaldus (õhus), mida on võimalik panna plahvatama.

upper flammable limit – ülemine süttimispiir. Suurim aine sisaldus (õhus), mida on võimalik põlema süüdata.

uranium – keemiline element uraan (isotoopide segu)

depleted uranium – vaesestatud uraan. Uraan-235 sisaldus on väiksem kui looduslikus uraanis.

enriched uranium – rikastatud uraan. Uraan-235 sisaldus on suurem kui looduslikus uraanis ja väga vähe on uraan-234.

natural uranium – looduslik uraan. Keemiliste meetoditega eraldatud uraan, milles isotoopide jaotus vastab looduslikule jaotusele.

urticant - kõrvetav

[Algus](#)

V ictor

VOC – vt **volatile organic compound**

v/v – mahtsuhe. Tavaliselt seostatakse mahuprotsentiga (vt **ppm**).

vacuum – vaakum. Õhurõhust madalam rõhk.

vacuum gas oil – vaakum(destillatsioonil saadud)diislifraktsioon, -gaasiõli. Kõik, mis naftast vaakumdestillatsioonil üle keeb (keemistemperatuurid normaalrõhul alates 260°C). Kvaliteetsete (madala väävlisisaldusega) diislikütuste lähteaine. Vaakumdestillatsioonile suunatakse tavaliselt toornafta atmosfääridestillatsiooni jääk.

vapour – (aine) aur (vt **steam**). Auru eristab gaasist asjaolu, et auru saab rõhu all veeldada, (tõelist) gaasi mitte. Aine saab esineda auruna ainult oma kriitilisest temperatuurist madalamal temperatuuril (vt **critical temperature**).

vapour control valve – lüüskraan, auru mõõtmise kraan. Erilise ehitusega kraan tankeril, mis võimaldab viia mõõteseadme andurit suletud tanki atmosfääri nii, et tankis olevad aaurud ei pääse välja.

vapour density – auru tihedus. Sageli väljendatakse auru tihedust suhtelise tihedusena õhu suhtes. Suhtarv alla 1 näitab, et aur on õhust kergem ja suhtarv üle 1 näitab, et aur on õhust raskem. Kui mingi aine aur on käsitletav gaasina, siis selle aine auru suhteline tihedus õhu suhtes on võrdne aine moolmass jagatud tingliku õhu moolmassiga (29).

vapour emission – auru eraldumine (aurustumise tulemusena)

vapour line – (lasti) auru torustik

vapour lock system – aurulukk. Eriehitusega aurulukk tankeril, mis võimaldab võtta kauba proovi ilma, et kauba aaurud või inertgaas pääseks tankist välja.

vapour pressure – aururõhk. Vedeliku kohal oleva auru rõhk (absoluutne rõhk).

true vapour pressure – tegelik aururõhk (antud temperatuuril). Reidi aparaadiga mõõdetud aururõhk, mis on teiseandatud vedeliku (kaubatankis olevale) temperatuurile.

Reed vapour pressure - küllastatud auru absoluutne rõhk temperatuuril 37,8 °C (100 °F), mis on väljendatud naeltes ruuttolli kohta. Kasutusel Ameerika Ühendriikides vastavalt määratlusele 46 CFR 30.10-59.

Reid vapour pressure – küllastatud auru rõhk temperatuuril 37,8 °C (kergele vedelkütusele iseloomulik näitaja), aururõhk (mõõdetud) Reidi aparaadis. Vedeliku kohal oleva ja sellega tasakaalus oleva küllastunud auru rõhk temperatuuril 37,8 °C, mis on mõõdetud erilise ehitusega seadmes (Reidi aparaat).

saturated vapour pressure – küllastatud auru rõhk. Vedeliku kohal oleva auru suurim rõhk antud temperatuuril.

vapour pressure temperature relationship – aururõhu temperatuursõltuvus. Temperatuuri tõustes aururõhk kasvab mittelineaarselt.

vapour recovery – auru tagasijuhtimine. Tehnoloogia kaubaaurude utiliseerimiseks, et vältida nende hajumist õhku. Tankeri laadimisel tähendab see kaubatankidest välja tõrjutud kaubaaurude juhtimist sadama (utiliseerimis)seadmetesse. Reeglina ei juhita auru kaldalt tankerile, erandi moodustavad gaasitankerid.

vapour-tight closure – auru-, auramisekindel sulgemine (vt **hermetically sealed**)

vegetable origin – taimse päritoluga. Näiteks puidust saadud grillsüsi või aktiivsüsi (süsinik) on taimse päritoluga toode, kuid naftast või kivisöest saadud koks (süsinik) on mineraalse päritoluga.

vent – tuulutusava

vent pipe – tuulutustoru

ventilation - tuulutus

venting – (reguleeritud) tuulutamine, ventileerimine

venting device – tuulutusseade

open venting device – avatud tuulutusseade. Tavaline tuulutusava(toru), puudub igasugune rõhu/vaakumi reguleerimine mahutis ja tuulutuse sulgemisklapp(kraan) (vt **venting all controlled venting**).

controlled venting – reguleeritud tuulutamine. Mahutis on võimalik reguleerida tekkivat vaakumi või ülerõhku (vt **pressure/vacuum all pressure/vacuum valve**). Võimaldab vältida mahutis olevate aurude või gaaside kontrollimatut väljumist (paikumist) välisõhku.

vesicant agent – vesikant, villistav (ville tekitav) aine. Kemikaal, mis põhjustab kokkupuutel villide teket, kahjustab nahka, silmi ja kopsu.

vessel experience factor - tankeri kogemuslik tegur. Näitab keskmist erinevust kahe tulemuse vahel, n.o tankeril mõõtmistega tuvastatud ja kaldal tehtud mõõtmistega tuvastatud kauba kogus. Iga kord tankeri laadimise lõpetamisel seda tegurit korrigeeritakse.

violent reaction – äge reaktsioon (keemiline reaktsioon). Sageli eraldub reaktsiooni tulemusena soojust ja gaase.

violent rupture - äge purunemine. Seadme, mahuti purunemine keemilise reaktsiooni tulemusena, mille kestvus jääb alla ühe sekundi. Olukord, milles ei jää aega reageerimiseks, näiteks ülerõhu alla sattunud mahuti purunemine (plahvatus).

virus – viirus. Haigustekitaja mõõtudega 200 kuni 400 nm, mis ei ole iseseisev rakk ja iseseisvalt ei saa paljuneda. Nakatab rakku ja saab selle arvel paljuneda.

viscosity – viskoossus. Vedeliku voolavust iseloomustav näitaja. Vedeliku osakeste (molekulide) omavahelistest mõjutustest tingitud vastuseisuaste voolamisele (üksteise suhtes nihkumisele).

Viton – Viton (Du Pont'i toote nimetus). Fluorsüsinik elastomeer (kopolümeer), mida kasutatakse keemiakaitseriietuse ja mitmesuguste tihendusmaterjalide ja kaitsekihtide valmistamiseks. Firma 3M analoogse materjali nimetus on **Fluorel**.

volatile – lenduv, kergesti aurustuv (aine)

volatile organic compound – kergesti lenduv orgaaniline ühend (aine). Aine, mille aururõhk on kõrge. Segu, näiteks bensiin, korral peetakse silmas selle segu kergesti lenduvaid komponente.

volatility – lenduvus. Iseloomustab aine aurustumise kiirust (kergust), aga samas ka vedeliku aururõhku (vt **vapour pressure**).

volatility properties – lenduvusnäitajad (omadused). Iseloomustab bensiini aurustumist mahtprotsentides erinevatel temperatuuridel, tavaliselt temperatuuridel 70 °C (E70), 100 °C (E100) ja 180 °C (E180). Antud näitaja osas loetakse heaks bensiini, mille puhul need kolm punkti asuvad sujuval kõveral (aurustumiskõver).

vomiting agent – iiveldust esilekutsuv aine

Whisky

WRI – vt **water reactive index**

wake astern – (ahtri) kiiluveesi, ahtri taga. Puhastatud naftase vee merre juhtimisel lubatud tingimustel on piiravaks nafta kontsentratsioon kiiluvees, mis eelduste kohaselt ei tohiks ületada 1 ppm.

warning sign – hoiatusmärk. Näiteks märk, mis hoiatab, näiteks, fumigeerimise all olevast konteinerist. Teavitab vähemtõsisest ohust.

waste (wastes) – jäätmed (vt ka **hazardous wastes**)

water-activated – vee toimel aktiveeruv. Näiteks kokkupuutel veega võib mõni lõhkeaine plahvatada.

water-activation – vesi-aktivatsioon, aktiveerumine vee toimel

water deluge system – veega jahutamise (üleujutamise) süsteem. Kemikaalitankeeritel tulekahju korral kasutatav süsteem kaubatankide jahutamiseks veega.

water reactive index – veetoimeindeks. Iseloomustab vee toimet (toime tugevust) kemikaali, kui selle tagajärjel võib eralduda mürgine, tuleohtlik või söövitav gaas (aerosool) või soojus.

water-resistant – vettpidav (vett mitte läbilaskev); vees vastupidav (olema). Pakendi materjal, mis ei lase vett läbi ja vee toimel ei muutu kergesti purunevaks.

water seal – vesilukk. Kasutatakse naftatankeeritel masinaruumist tuleval inertgaasi torustikul, et vältida lastiaurude sattumist masinaruumi.

weather deck – lahtine (laeva)tekk. Ohtlike lasti veol mõistetakse lahtise teki all laeva tekki, mis on avatud vähemalt pealt ja kahest küljest.

weathering certificate – ilmastikutingimuste tõend (tunnistus). Dokument, mis kinnitab aine või materjali lahtiselt hoidmist (tuuldumist) enne pakkimist või laevale laadimist, kui see on vajalik aine ohtlikkuse vähendamiseks veol. Näiteks aktiveeritud söe korral on oluline ära näidata söe aktiveerimise moodus või selle läbiviimise tingimused ja asjaolu, et aktiveeritud sütt hoiti enne pakkimist teatud aeg (tavaliselt 14 päeva) lahtiselt. Dokument võib sisaldada ka teavet ilmastikutingimuste kohta, mille korral ei ole lubatud puistematerjali lastida/lossida.

wetted with water or alcohol – niisutatud (immutatud) veega või alkoholiga (alkoholi vesilahusega)

wetting agent – määrgav aine (määrgamist suurendav aine). Aine, mis vähendab vee pindpinevust ja suurendab vee läbitungimisvõimet mitmesugustest materjalidest.

wet water - määrgav vesi. Vesi, millele on lisatud määrgamist suurendavat ainet. *Wet water* on ühe tuletõrjes kasutatava määrgava aine kaubanduslik nimetus.

white spirit – lakibensiin, lahustibensiin (vt **spirit**). Naftast destilleerimisel saadud fraktsioon keemisivahemikuga 165 kuni 200 °C, kasutatakse lahustina värvide vedeldamiseks ja muudel otstarvetel.

[Algus](#)

X, Y, Z

xylenes – ksüleenid (naftakemikaalid) (vt **oil** all **oil-like substance**). On olemas kolm veidi erinevate omadustega ksüleeni (isomeeri): *orto*-ksüleen (o-ksüleen), *meta*-ksüleen (m-ksüleen) ja *para*-ksüleen (p-ksüleen).

zinc ash – tsiingi tagi (põhiliselt tsinkoksiid). Sulas olekus tsiingi pinnale ilmuv oksüdeerunud tsink koos võimalike lisanditega. Lisanditest on ohtlikud arseeni ühendid (arseniidid, s.h. tsinkarseniid), mis veega reageerides tekitavad eriti mürgist gaasi arsiin (küüslaugu lõhnaga, lõhnalävi 0,6 ppm ja lubatud piirkontsentratsioon töökohas 0,02 ppm).